

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет
Кафедра економічної безпеки та фінансових розслідувань

КОВТУН Надія Геннадіївна

**Медіація у системі захисту прав інтелектуальної
власності: іноземний досвід та національна практика /
Mediation in the intellectual property protection system.
International experience and national practice**

спеціальність: 081 - Право
магістерська програма – Інтелектуальна власність

Магістерська робота

Виконала студентка групи
ПІВм-21
Н.Г. Ковтун

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент Н.Б. Москалюк

Магістерську роботу допущено
до захисту:

« ____ » _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____ **Н.Б. Москалюк**

ТЕРНОПІЛЬ - 2018

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ ТА УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

Угода про Асоціацію з ЄС – Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони

ВОІВ – Всесвітня організація інтелектуальної власності

ІВ – інтелектуальна власність

ПІВ – право інтелектуальної власності

ЦК України – Цивільний кодекс України

ІМС - інтегральна мікросхема

АВС - Альтернативне вирішення спорів

Центр при Львівській ТПП - Центр медіації при Львівській торгово-промисловій палаті

ГО «НАМУ» - Громадська організація «Національна асоціація медіаторів України»

Директива № 2008/52/ЄС - Директива № 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах

CPR - Міжнародний інститут по запобіганню і вирішенню конфліктів

Центр ВОІВ - Центр Всесвітньої організації інтелектуальної власності з арбітражу та посередництва

Правила ВОІВ - Правила Всесвітньої організації інтелектуальної власності з посередництва

У даній роботі поняття «медіація» та «посередництво», «медіатор» та «посередник» є тотожними поняттями.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У відповідності до положень статті 1 Конституції України, Україна є соціальною, демократичною та правовою державою. Проте, розбудова України згідно положень Конституції неможлива без наявності ефективних засобів захисту прав інтелектуальної власності, роль якої в економічному зростанні країни має одне з перших місць. Незважаючи на неодноразове реформування судової системи та внесення змін до чинних нормативно-правових актів, що регулюють питання інтелектуальної власності та прийняття нових законів у даній галузі права, на сьогоднішній день відсутній ефективний механізм захисту прав інтелектуальної власності.

У 2014 році Україна підписала Угоду про Асоціацію з Європейським Союзом. Згідно із положеннями Угоди, Україна і ЄС мають посилювати співпрацю в сфері правосуддя, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод. Країни ЄС погодилися, що забезпечення верховенства права та кращого доступу до правосуддя повинно включати доступ як до судових, так і до позасудових методів врегулювання спорів. Європейська Рада на своєму засіданні у 1999 р. закликала держави-члени до запровадження альтернативних позасудових процедур, серед яких медіація є основним методом.

Станом на сьогодні в Україні відбувається становлення інституту медіації, що є ефективним альтернативним способом вирішення спорів, зокрема і в сфері інтелектуальної власності. Оскільки даний інститут є новим для України, перед його запровадженням слід дослідити іноземний досвід надання послуг медіації та врахувати національні особливості, стан законодавчої бази інтелектуальної власності. Аналіз міжнародного досвіду надання послуг медіації та дослідження правового стану в Україні дозволить визначити умови, необхідні для забезпечення ефективності медіації як альтернативного засобу вирішення спорів щодо інтелектуальної власності в Україні.

Теоретичну базу наукового дослідження склали праці вчених: Ю.Л. Бошицького, І.І. Дахна, О.А. Підпригори, Ю. Притики, В. Землянської, Р.

Безпальчої, А.Ф. Ренкела, О.П. Сергєєва, Ю.С. Шемшученка, С. Меррі, Н. Александер, Л. Фуллер, С. Спиридонова та інших.

Метою дослідження є комплексний аналіз іноземного досвіду та національної практики запровадження, та надання послуг медіації для оцінки посередництва як альтернативного способу захисту прав інтелектуальної власності.

Для досягнення мети дослідження необхідно було виконати наступні **завдання:**

- розкрити об'єктивне та суб'єктивне значення права інтелектуальної власності;
- охарактеризувати систему захисту прав інтелектуальної власності;
- дослідити запропоновані національними та зарубіжними науковцями дефініції поняття «медіація», а також принципи, етапи та учасників даного способу захисту;
- дослідити запровадження медіації в романо-германську та англо-американську правові системи та визначити ознаки запровадження медіації до даних правових систем;
- дослідити запровадження медіації в традиційну, релігійну та змішані правові системи та визначити ознаки запровадження медіації до даних правових систем;
- дослідити запровадження медіації в правові системи постсоціалістичних країн та визначити ознаки запровадження медіації до даних правових систем;
- розглянути медіацію як спосіб захисту прав інтелектуальної власності на міжнародному рівні та визначити перспективи для України;
- проаналізувати недоліки національного законодавства інтелектуальної власності;
- охарактеризувати поширення медіації в Україні;
- проаналізувати правове забезпечення медіації в Україні: визначити недоліки та надати пропозиції, рекомендації;

- визначити переваги та ризики медіації як способу вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності в Україні.

Об'єкт дослідження - медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів.

Предмет дослідження – суспільні відносини у сфері правового захисту прав інтелектуальної власності.

Методами даного дослідження є сукупність теоретико-методологічних засобів пізнання суспільних явищ і процесів. У процесі дослідження застосовувалися системно-функціональний, порівняльно-правовий та історичний методи дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в аналізі медіації за критерієм її належності до правових систем, а також комплексному дослідженні правового регулювання медіації та інтелектуальної власності в Україні, у результаті чого сформульовано та обґрунтовано наукові положення та висновки, а саме:

- ознаки запровадження медіації в романо-германську та англо-американську правові системи;
- ознаки запровадження медіації в традиційну, релігійну та змішані правові системи;
- ознаки запровадження медіації в правові системи постсоціалістичних країн;
- необхідність створення правової основи для медіації в Україні;
- переваги та ризики медіації як способу вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності в Україні та шляхи їх попередження;
- зауваження та рекомендації до проекту Закону України «Про медіацію» №3665 від 17.12.2015 року;
- зауваження та пропозиції до Закону «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства та інших законодавчих

актів» №6232 від 23.03.2017 року (в частині, що стосується врегулювання спору за участю судді).

- уточнено дефініцію поняття «медіація».

Апробація результатів дослідження. Сформульовані в роботі наукові положення, оцінки, рекомендації та пропозиції були відображені в наукових статтях та тезах виступів на наукових і науково-практичних конференціях, конкурсі студентських наукових робіт.

Основні положення даного дослідження були оприлюднені на :

- Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичний аналіз і наукові дослідження юриспруденції у світовій науці» (м. Київ, 16-17 грудня 2016 р.);
- Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт з інтелектуальної власності (м.Київ, 24 березня 2017р.);
- I Міжнародній студентській науковій конференції «Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді» (м.Тернопіль, 3-4 квітня 2017р.).

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (103), 10 додатків. Загальний обсяг дипломної роботи становить 147 сторінок друкованого тексту, обсяг використаних джерел - 10 сторінок, 10 додатків на дев'ятнадцяти сторінках.

РОЗДІЛ 1 МІСЦЕ МЕДІАЦІЇ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Загальна характеристика прав інтелектуальної власності

Вперше поняття «інтелектуальна власність» було введено у 1967 році Конвенцією про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (далі – ВОІВ). Відповідно до п. viii ст. 2 Конвенції про заснування ВОІВ, інтелектуальна власність (далі – ІВ) включає права, що відносяться до: літературних, художніх і наукових творів; виконавчої діяльності артистів, звукозапису, радіо-і телевізійних передач; винаходів у всіх галузях людської діяльності, наукових відкриттів; промислових зразків, товарних знаків, знаків обслуговування, фірмових найменувань та комерційних позначень; захисту проти недобросовісної конкуренції, а також всі інші права, що відносяться до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній та художній галузях.

Концепція ІВ є міждисциплінарною. ІВ одночасно аналізується у економічній теорії, теорії раціоналізаторства та винахідництва, теорії наукових досліджень та юриспруденції. Остання, в свою чергу, аналізує ІВ з позицій права інтелектуальної власності, під яким у країнах континентального права розуміють міжгалузевий інститут цивільного права. Оскільки Україна відноситься до континентальних правових систем, ключові положення права інтелектуальної власності містяться у Четвертій книзі Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [43].

Право інтелектуальної власності (далі – ПІВ) слід розглядати у двох значеннях: об'єктивному та суб'єктивному. В об'єктивному значенні ПІВ – це система правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері створення та використання інтелектуального продукту. Ця сукупність правових норм становить підгалузь цивільного права і складається з декількох правових інститутів: авторське право та суміжні права, право промислової власності

(патентне право), інститут засобів індивідуалізації учасників цивільного обігу та їхньої продукції і послуг. [26;с.119]

В Україні термін «право інтелектуальної власності» нормативно закріплено у ЦК України. Відповідно до ч.1 ст. 418 ЦК України, право інтелектуальної власності - це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом.

У юридичній спеціалізованій літературі дефініціями авторського права, суміжних прав та права промислової власності є наступні.

Авторське право – розділ цивільного права, який регулює правовідносини, що виникають у зв'язку з написанням та використанням творів науки, літератури й мистецтва. Вислів «авторське право» вживається у двох значеннях. У першому, як зазначено вище, - в таких відносинах беруть участь автор – творець та юридична особа або фізична особа – користувач. Це, так би мовити, авторське право в об'єктивному розумінні. У другому контексті вислів «авторське право» часто вживається для позначення прав, належних авторові якого-небудь твору. До них належать особисті немайнові, а також майнові права. Це – авторське право в суб'єктивному розумінні, або суб'єктивне авторське право [26;с. 10] .

Авторське право – сукупність особистих немайнових та майнових прав інтелектуальної власності, що належать автору конкретного наукового, літературного, музичного чи мистецького твору або об'єкта промислової власності [44;с.11].

Суміжні права – разом з охороною прав авторів творів науки, літератури й мистецтва національні законодавства охороняють права виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (суміжні права). Суттєвою особливістю більшості суміжних прав є їхня похідність і залежність від прав авторів творів. Суміжні права мають самостійний характер лише тоді, коли виконується записується на фонограму, відеограму або передається в ефір чи по кабелю твір, що не охороняється законом, або об'єкт, який не є результатом творчої діяльності. Охорона об'єктів суміжних прав здійснюється без шкоди охороні

творів авторським правом. Суб'єкти суміжних прав мають, як і автори, виключні права на використання своїх об'єктів у будь-якій формі [26;с.157-158].

Суміжні права – права на результат творчої діяльності виконавців, виробників фонограм, відеограм, організацій ефірного та кабельного мовлення, пов'язані з використанням творів літератури та мистецтва, авторські права на які належать іншим особам [44;с.149].

Право промислової власності – право фізичної чи юридичної особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності в галузі техніки та технологій, визначений Цивільним кодексом та іншими законами України [44;с.117].

Також право промислової власності можна розглядати в об'єктивному та суб'єктивному значеннях.

Право промислової власності в об'єктивному значенні – це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини, що складаються у процесі створення, оформлення та використання результатів науково-технічної творчості [26;с.126].

Право промислової власності в суб'єктивному значенні – право, яким наділяється відповідно до законодавства автор будь-якого результату науково-технічної діяльності [26;с.126].

На підставі спільних ознак об'єктів ПІВ у спеціалізованій юридичній літературі пропонуються різні класифікації, які можна об'єднати таким чином:

першу групу складають об'єкти авторського права та суміжних прав, що межують з першими. До них належать наукові, літературні, художні твори, комп'ютерні програми та бази даних, а також об'єкти суміжних прав (виконання, фонограми та відеограми, передачі організацій мовлення);

другу групу складають об'єкти патентного права (об'єкти виключного права на результати творчої діяльності, використовувані у виробництві) — винаходи, промислові зразки, корисні моделі, а також комерційна таємниця, ноу-хау;

до третьої групи належать засоби індивідуалізації цивільного обороту, товарів, робіт, послуг — комерційні найменування, торговельні марки, географічні зазначення;

четверта група об'єднує у собі інші об'єкти інтелектуальної діяльності — сорти рослин і породи тварин, топографії інтегральних мікросхем, наукові відкриття тощо.

З вище викладеного очевидно, що ПІВ складається із узгоджених між собою самостійних структурних утворень, що зумовлено особливостями об'єктів ПІВ.

Водночас наведена вище класифікація об'єктів ПІВ є дещо дискусійною. Так, виходячи з сучасного рівня законодавства у галузі авторського права та суміжних прав, є сумнівним об'єднання в одну групу об'єктів авторських прав та суміжних прав. Це пояснюється тим, що на сьогодні суміжні права, хоча й деякою мірою пов'язані з авторським правом, становлять самостійну, відокремлену систему норм права, що регулюють відповідні суспільні відносини, які пов'язані з виконавською діяльністю, діяльністю виробників фонограм, а також діяльністю організацій ефірного та кабельного мовлення [66; с.70-71].

На законодавчому рівні перелік об'єктів права інтелектуальної власності визначено ЦК України. Відповідно до ст. 420 ЦК України, до об'єктів ПІВ належать:

- літературні та художні твори;
- комп'ютерні програми;
- компіляції даних (бази даних);
- виконання;
- фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення;
- наукові відкриття;
- винаходи, корисні моделі, промислові зразки;
- компонування (топографії) інтегральних мікросхем;
- раціоналізаторські пропозиції;
- сорти рослин, породи тварин;

комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення;

комерційні таємниці.

Враховуючи особливості об'єктів ПІВ, останні регулюються також спеціалізованими нормативно-правовими актами, розробленим з урахуванням особливостей об'єктів ПІВ, правового регулювання набуття прав на них, здійснення таких прав та правового захисту.

У відповідності до вимог ч.1 ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права», об'єктами авторського права є твори у галузі науки, літератури і мистецтва, а саме:

літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо);

виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори;

комп'ютерні програми;

бази даних;

музичні твори з текстом і без тексту;

драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки;

аудіовізуальні твори;

твори образотворчого мистецтва;

твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва;

фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії;

твори ужиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо;

ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності;

сценічні обробки творів і обробки фольклору, придатні для сценічного показу;

похідні твори;

збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини;

тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів;

інші твори.

З вище викладеного є очевидним, що перелік об'єктів авторського права є не вичерпним.

Згідно до вимог ст. 35 Закону України «Про авторське право і суміжні права», об'єктами суміжних прав, незалежно від призначення, змісту, оцінки, способу і форми вираження, є:

виконання літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та інших творів;

фонограми, відеограми;

передачі (програми) організації мовлення.

Згідно до ст.1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», винахід (корисна модель) - результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології.

У відповідності до ст.1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», промисловий зразок - результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання.

Згідно до вимог ст.1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», знак - позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб.

У відповідності до вимог ст. 1 Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», зазначення походження товару - термін, що охоплює (об'єднує) такі терміни:

- просте зазначення походження товару - будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару. Ним може бути і назва географічного місця, яка вживається для позначення товару або як складова частина такого позначення;

- кваліфіковане зазначення походження товару - термін, що охоплює (об'єднує) такі терміни:

- назва місця походження товару - назва географічного місця, яка вживається для позначення товару, що походить із зазначеного географічного місця та має особливі властивості, виключно або головним чином зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами або поєднанням цих природних умов з характерним для даного географічного місця людським фактором;

- географічне зазначення походження товару - будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару, який має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактора;

Відповідно до ст.1 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», інтегральна мікросхема (ІМС) - мікроелектронний виріб кінцевої або проміжної форми, призначений для виконання функцій електронної схеми, елементи і з'єднання якого неподільно сформовані в об'ємі і (або) на поверхні матеріалу, що становить основу такого виробу, незалежно від способу його виготовлення; топографія ІМС - зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми та з'єднань між ними;

Згідно до вимог ч.1 ст.457 ЦК України, науковим відкриттям є встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей,

властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання.

Відповідно до ч.1 ст.481 ЦК України, раціоналізаторською пропозицією є визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності.

Згідно до ч.1 ст.489 ЦК України, правова охорона надається комерційному найменуванню, якщо воно дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності.

У відповідності до ч.1 ст.505 ЦК України, комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

Як зазначалося вище, ПІВ слід розглядати у двох значеннях: об'єктивному та суб'єктивному. У суб'єктивному значенні право інтелектуальної власності являє собою суб'єктивне право (майнові або немайнові права) на інтелектуальний продукт, тобто певні правомочності творця або іншої особи щодо інтелектуального продукту. ПІВ становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та/або майнові права інтелектуальної власності, які поширюються на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт ПІВ [26;с.119].

ПІВ складають особисті немайнові та майнові права на об'єкти ПІВ.

У відповідності до ч.1 ст.423 Глави 35 Загальні положення про право інтелектуальної власності ЦК України, особистими немайновими правами ІВ є:

1) право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності;

2) право перешкоджати будь-якому посяганню на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності;

3) інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

У відповідності до ч.1 ст.424 Глави 35 Загальні положення про право інтелектуальної власності ЦК України, майновими правами ІВ є:

1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності;

2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності;

3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання;

4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Як ЦК України, так і спеціалізованими нормативно-правовими актами визначено перелік дій під якими слід розуміти використання об'єкта ПІВ.

Загальними положеннями про право інтелектуальної власності ЦК України встановлено невичерпний перелік особистих немайнових та майнових прав інтелектуальної власності, що можуть конкретизуватися у відповідних главах ЦК України та у спеціалізованих нормативно-правових актах, що регулюють відповідні об'єкти ПІВ.

1.2. Характеристика системи захисту прав інтелектуальної власності

Суть ПІВ полягає не тільки в тому, що за суб'єктами визнано комплекс прав майнового та немайнового характеру, а й у тому, що державою на законодавчому рівні, надано можливість застосовувати заходи з метою визнання та відновлення порушених прав ІВ.

Захист прав ІВ має місце у випадку дотримання умов правової охорони об'єктів ПІВ.

Під охороною прав слід розуміти встановлення державою загального правового режиму, відповідно до якого за суб'єктами прав ІВ закріплюють особисті немайнові та майнові права, визначають механізми, що забезпечують їх реалізацію та захист у разі порушення.

Як вище зазначалося, об'єкти ПІВ можна поділити на об'єкти авторського права та суміжних прав, об'єкти права промислової власності (патентне право), засоби індивідуалізації цивільного обороту, товарів, робіт, послуг (комерційні найменування, торговельні марки, географічні зазначення) та нетрадиційні об'єкти ПІВ (сорти рослин і породи тварин, топографії інтегральних мікросхем, наукові відкриття тощо).

Правова охорона надається об'єктам авторського права і суміжних прав, а також комерційній таємниці та комерційному найменування незалежно від державної реєстрації прав інтелектуальної власності на відповідний об'єкт, з моменту їх створення, на відміну від об'єктів промислової власності, засобів індивідуалізації діяльності, товарів та послуг учасників цивільного обороту та інших об'єктів права інтелектуальної власності (сорти рослин, породи тварин, топографії інтегральних мікросхем, наукові відкриття тощо), реєстрація яких є обов'язковою.

Згідно змісту Малої енциклопедії права інтелектуальної власності, захист права власності – це застосування правових засобів для усунення або запобігання порушення цього права. Забезпечується нормами різноманітних галузей права – цивільного, трудового, адміністративного, патентного. Будь-яке несанкціоноване використання об'єкта, що охороняється, є порушенням прав власника на об'єкт промислової власності. На вимогу власника таке порушення має бути припинене, а порушник повинен відшкодувати власникові заподіяні збитки, включаючи не отримані доходи. Вимагати відновлення порушених прав може також особа, яка придбала ліцензію, якщо інше не передбачено ліцензійним договором. Захист порушених прав здійснюється в установленому законодавством адміністративному або судовому порядку. У разі встановлення факту порушення

порушник може бути притягнутий до дисциплінарної, цивільної, адміністративної або навіть кримінальної відповідальності.

За захистом свого авторського права або суміжних прав правовласники звертаються у визначеному порядку до судових та інших органів відповідно до їхньої компетенції. Правовласники мають право вимагати: визнання авторського права або суміжних прав; припинення дій, що порушують авторські та суміжні права або створюють загрозу їхнього порушення; відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду; стягнення доходу, одержаного порушником унаслідок порушення авторського права і суміжних прав, замість відшкодування збитків; виплати компенсації, що визначається судом, замість відшкодування збитків або стягнення доходу з урахуванням суті правопорушення; застосування інших передбачених законодавчими актами заходів, пов'язаних із захистом авторського права і суміжних прав [26;с.67-68].

Отже, захист прав ІВ – сукупність заходів спрямованих на визначення та відновлення прав ІВ у випадку їх порушення третіми особами [44;с.43].

Захист прав та законних інтересів авторів і патентовласників реалізується через механізм захисту, що становить систему форм, способів та засобів діяльності відповідних юрисдикційних органів та заінтересованих осіб, яка спрямована на визнання та поновлення порушених прав, припинення порушення прав і законних інтересів авторів і патентовласників та на застосування до правопорушників заходів державного примусу [66;с.386].

Традиційно виділяють дві форми захисту прав ІВ: юрисдикційну та неюрисдикційну [42;с.26].

Юрисдикційною формою захисту є діяльність уповноважених органів державної влади щодо захисту оспорюваних або порушених прав ІВ. Юрисдикційна форма захисту застосовує: загальний (судовий) та спеціальний (адміністративний) порядки захисту.

Відповідно до загальної форми, захист прав ІВ здійснюється шляхом звернення особи до суду. Адміністративний порядок захисту прав ІВ є спеціальною формою і застосовується у випадках, прямо передбачених законом.

Неюрисдикційна форма захисту прав ІВ є позасудовим захистом, який здійснюється особою, право якої порушене, самостійно, але в межах закону. Однією із неюрисдикційних форм захисту прав ІВ є медіація.

Також складовою механізму захисту прав ІВ є способи захисту. Питання про застосування тих або інших способів захисту прав вирішується передусім залежно від характеру порушених прав шляхом: визнання цих прав; відновлення положення, що існувало до порушення права, і припинення дій, що порушують право; присудження до виконання обов'язків у натурі; стягнення з особи, що порушила право, заподіяних збитків та отриманих прибутків шляхом припинення або зміни правовідношення.

За своїм змістом способи захисту, що застосовуються при юрисдикційній та неюрисдикційній формах, подібні, проте відрізняються між собою за характером впливу на правопорушників. Так, при судовому або адміністративному порядку розгляду спорів, що виникають із правовідносин у сфері промислової власності, за законодавством України використовуються способи захисту, які є засобами державного впливу із притаманними їм ознаками державного примусу.

Неюрисдикційні способи захисту теж включають припинення порушень суб'єктивних прав, відновлення порушених прав, відшкодування завданих майнових і немайнових збитків. За своїм змістом та наслідками вони подібні до способів захисту, що застосовуються при юрисдикційній формі захисту, проте не виступають способами державного впливу, а існують на рівні моральних унормувань і забезпечуються, відповідно, не силою державного примусу, а переконанням [66;с. 389].

Станом на сьогодні в Україні лише відбувається становлення системи захисту прав ІВ України з урахуванням міжнародних стандартів та національної практики захисту прав інтелектуальної власності. В Україні відсутня єдина, систематизована система захисту прав ІВ. Захист прав інтелектуальної власності здійснюється відповідно до окремих нормативно-правових актів, що регулюють відносини ПІВ, норми яких часто неузгоджені між собою.

1.3. Медіація як неюрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності

Як зазначалося вище, медіація належить до неюрисдикційних форм захисту прав ІВ. Тобто, медіація є способом альтернативного вирішення спорів (далі – АВС).

АВС визначається як група процесів, за допомогою яких вирішуються спори, конфлікти і справи, без звернення до судових розглядів. Це переговори, медіація, арбітраж, технології оцінки справи й приватного суддівства, – всі вони призначені допомогти залученим у конфлікти сторонам дійти обопільної згоди у вирішенні справи [46].

Альтернативне врегулювання спорів – це також група процесів, за допомогою яких вирішуються спори і конфлікти без звернення до формальної системи судочинства. Альтернативне врегулювання спорів здійснюється, як правило, недержавним органом чи приватною особою, виходячи з принципів добровільності, нейтральності, конфіденційності, диспозитивності, рівноправності [80].

Забезпечення кращого доступу до правосуддя, яке становить частину політики Європейського Союзу, спрямованої на встановлення простору свободи, безпеки та правосуддя, має включати доступ як до судових, так і позасудових методів врегулювання суперечок [3].

Станом на сьогодні у доктрині немає єдиного підходу до визначення поняття «медіація».

Медіація є міжнародним терміном (лат. - *mediare* – бути посередником), яким називають переговори між конфліктуючими сторонами за участю та під керівництвом нейтральної третьої особи – медіатора (посередника), який немає права виносити обов'язкове для сторін рішення. Даному терміну тотожні поняття «посередництво», «примирні процедури», «погоджувальні процедури».

В соціальній психології вчені розглядають медіацію як специфічну форму врегулювання спірних питань, конфліктів, узгодженні інтересів та/або як технологію вирішення конфлікту за участю нейтральної третьої сторони. В той же

час, в правовій доктрині медіацією називають також процес переговорів, коли до вирішення спірного питання залучається нейтральна сторона – медіатор (посередник), яка веде цей переговорний процес, вислуховує аргументацію сторін щодо суті спору й активно допомагає сторонам зрозуміти свої інтереси, оцінити можливість компромісів і самостійно прийняти рішення, що задовольнить усіх учасників переговорів [89].

Серед правових визначень поняття «медіація» слід вказати наступні.

Медіація – переговори за участі нейтрального посередника (медіатора), добровільний і конфіденційний процес, в якому нейтральна третя сторона (медіатор) допомагає конфліктуючим сторонам досягти взаємоприйнятої угоди, як метод, за яким сторони управляють і володіють як самим процесом, так і його результатом – угодою, тобто нічого не вирішується без згоди сторін [18].

Посередництво – структурований процес, як би він не називався, у якому дві або більше сторін намагаються самостійно досягти згоди для вирішення свого спору за допомогою посередника [3].

Медіація – це діяльність професійних посередників, які спрямовують учасників юридичного спору до компромісу й урегулювання спору самостійно самими сторонами [14].

Медіація - діяльність професійних посередників, які спрямовують учасників юридичного спору до компромісу і врегулювання спору самостійно самими учасниками [16].

Медіація (посередництво) розглядається також як добровільний і конфіденційний процес розв’язання будь-якого спору, в якому нейтральна третя особа допомагає сторонам досягнути домовленості (згоди) в їхньому спорі шляхом переговорів [56; с. 59-60].

Медіація - діяльність професійних посередників, які спрямовують учасників юридичного спору до компромісу і врегулювання спору самостійно самими учасниками

Згідно із позицією Центру ВОІВ з арбітражу та посередництва, медіація – це процедура за якої нейтральний посередник допомагає двом або більше сторонам досягти взаємно прийнятної угоди між собою у суперечці.

А згідно Європейського кодексу поведінки для медіаторів, медіація визначається як будь-який процес, при якому дві і більше сторони погоджуються на залучення третьої сторони (медіатора) для надання їм допомоги при вирішенні їх спору шляхом досягнення згоди без судового рішення незалежно від того, як цей процес може називатися або характеризуватися в загальноприйнятому сенсі в кожній з країн-членів [36].

Незважаючи на значну кількість дефініцій поняття «медіація», є очевидним, що медіація це конфіденційний процес вирішення спору шляхом залучення нейтральної сторони, яка сприяє вирішенню спірних питань, що передбачає самостійність сторін у прийнятті рішення, яке задовольнить усіх сторін спору.

Відповідно до п. 3 преамбули Директиви № 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах (далі - Директива № 2008/52/ЄС): «затвердження базових принципів у цій галузі є необхідним кроком у напрямку розвитку і нормального функціонування позасудових процедур врегулювання спорів у цивільних і комерційних справах, що спрощують і поліпшують доступ до правосуддя».

Вихідні і визначальні правові ідеї, положення та засади, які становлять процедурне та організаційне підґрунтя здійснення процедури медіації і спрямовані на ефективне, взаємоприйнятне, законне розв'язання конфлікту між учасниками спору іменуються в юридичній літературі принципами медіації. Такими базовими принципами медіації, які найбільш розповсюджені у законодавстві про медіацію зарубіжних країн і визначені в основних рамкових міжнародних документах, є: добровільність; рівність сторін, нейтральність медіатора, конфіденційність [81].

Добровільність, зміст даного принципу полягає у тому, що сторони володіють правом особистого волевиявлення на проведення процедури медіації,

свободи її припинення на будь-якому етапі процедури медіації. Також згідно даного принципу, рішення щодо розв'язання спору приймається лише за взаємною згодою сторін.

Принцип рівності сторін означає, що сторони володіють рівними за змістом та обсягом суб'єктивними правами. Цей принцип є загальноправовим та загально процесуальним для будь-якої форми юридичного процесу. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Застосування даного принципу у процедурі медіації означає, що сторонам надаються однакові права висловлювати свої думки, зауваження, визначати порядок денний, оцінювати прийнятність пропозицій та умов примирення.

Згідно змісту принципу нейтральності медіатора, медіатор є третьою особою, яка лише допомагає сторонам спору досягти порозуміння, налагодити та проводити переговори. Медіатор не має права вирішувати спір між сторонами медіації, а також надавати вказівки щодо врегулювання спору, оцінювати поведінку та позиції сторін медіації, за винятком явного порушення ними правових або етичних норм, порядку проведення медіації.

Конфіденційність, даний принцип полягає у тому, що інформація щодо процедури медіації: думки, пропозиції або визнання, висловлені в ході проведення процедури медіації та інша інформація щодо процесу підготовки та проведення медіації є конфіденційною. Ні медіатор, ні жодні із сторін процедури медіації не мають права розголошувати інформацію, що стосується процедури медіації без попередньої згоди сторін. Також ні медіатор, ні сторони медіації не можуть бути допитані щодо інформації, яка стала відомою під час проведення процедури медіації або стосується безпосередньо самої процедури, крім випадків, визначених нормативним актом або якщо сторони не заперечують проти розголошення такої інформації.

Метою медіації є досягнення спільного рішення, яке задовольнить сторін спору. Слід зазначити, що медіація, на відміну від інших способів вирішення

спорів, направлена не лише на його вирішення як таке, а й на досягнення порозуміння між учасниками спору, збереження дружніх і тривалих відносин між сторонами медіації. Тобто, під час процедури медіації фокус зосереджено на інтересах сторін, а не на правових позиціях та договірних правах.

Учасниками процедури медіації є сторони спору, медіатор та інші учасники медіації.

Основними претендентами на виконання функцій медіатора є представники двох професій: юристи і психологи.

Однак професор К. Грефін фон Шліффен скептично оцінює професійних юристів в якості медіаторів, «юрист, як він вважає, наділений здатністю, звичкою і навіть амбіціями до оперативного аналізу і вирішення заплутаних проблем, а тому він схильний обмежувати автономність сторін з формування рішення конфлікту і вплутуватися в переговори з власними пропозиціями. Це, в свою чергу, суперечить основному принципу медіації, який полягає в тому, що самостійний консенсус сторін має вищу ціну за здійснення рішення, яке пропонувала третя особа».

Цьому підходу протистоїть інша концепція, у відповідності до якої медіатор повинен повідомити сторонам і правову оцінку деяких явищ, тобто медіатор може проінформувати сторони про можливість змісту судового рішення, яке могло бути винесено за висновками розгляду справи в суді замість процедури медіації. Г. Ригер гадає, що цей підхід є більш правильним, так як «рамки автономного регулювання спору задає саме правова основа»; також, право надає сторонам той необхідний інструментарій, який може бути використаний при розробці юридично обов'язкової угоди [65].

На практиці склалася наступна картина. За твердженням директора британського Центру ефективного вирішення спорів (CEDR) К. Маки в Великобританії 75-80% усіх медіаційних процесів проводяться адвокатами. Серед юристів в ролі медіатора найбільш часто зустрічаються три спеціаліста: суддя, адвокат, нотаріус. Так, зокрема, судова медіація розповсюджена в деяких землях Німеччини. Суддя, який розглядає спір, і який, на його думку, може закінчитися

примиренням сторін, рекомендує сторонам звернутися за допомогою до медіатора, в ролі якого виступає суддя того ж суду, який має підготовку медіатора та не відповідає за винесення рішення по справі. У випадку погодження сторін процес призупиняється і, в залежності від результатів медіації, або поновлюються через деякий час, або закривається. З цієї моделі видно, що суддя може виступати в ролі медіатора при дотриманні основних принципів медіації, тобто нейтральності (яка в даному випадку трактується як відсутність права прийняття власного рішення по справі).

Не маючи законодавчого закріплення в Україні, медіація вже застосовується у вигляді примирення в ході судового розгляду справи і таким чином, в ролі медіатора доводиться виступати саме судді, який розглядає справу.

Позиція більшості вчених, які займаються медіацією, щодо питання про участь адвоката в переговорах в якості медіатора досить категорична: професія адвоката несумісна з виконанням ролі медіатора. Суть цієї позиції зводиться до наступного: адвокат зазвичай є представником однієї з сторін у спорі, а медіатор повинен бути незалежним. Однак на практиці рішення цього питання не є однозначним. У відповідності до німецького закону про адвокатуру, адвокати виконують не тільки функцію представників сторін, але й надають юридичну допомогу. Адвокат може виступати в якості медіатора, реалізуючи свої функції з надання юридичної допомоги, однак ця діяльність несумісна з представництвом інтересів однієї з сторін, які приймають участь у процесі медіації.

Діяльність нотаріуса в якості медіатора, при якій його функції не обмежується лише управлінням переговорами, а направлені також на використання його юридичної кваліфікації для оформлення рішення в юридичній формі необхідно розглядати в якості службової діяльності у сфері надання юридичної допомоги. Правила проведення нотаріусом медіації закріплені в нормативних актах, які регулюють порядок здійснення нотаріусом професійних обов'язків. За загальним правилом надання нотаріусом юридичної допомоги в якості медіатора не виключає можливості посвідчення нотаріусом угоди, яка укладена учасниками медіації [65].

У Директиві № 2008/52/ЄС термін «посередник» використовується у значенні медіатор.

У відповідності до Директиви № 2008/52/ЄС, посередник – це будь-яка третя особа, до якої звертаються сторони, щоб провести посередництво ефективним, неупередженим і компетентним способом, незалежно від свого найменування чи професії, а також незалежно від того як третя особа призначається для проведення посередництва, а також незалежно від процедури проведення посередництва.

Що стосується, нормативно закріплених вимог до медіатора в Україні, слід зазначити наступне. Згідно із положенням Указу Президента України «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів», медіатором є професійний посередник. А згідно Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства та інших законодавчих актів» №6232 від 23.03.2017 року, в частині, що стосується процедури врегулювання спору за участю судді, до судді не встановлено обов'язкових вимог щодо спеціалізованих знань та навичок посередника.

Враховуючи теоретичні положення щодо особи медіатора, вимоги до медіаторів визначаються кожною державою чи міжнародною організацією індивідуально, враховуючи особливості законодавства та правової культури.

Сторонами спору можуть бути фізичні та (або) юридичні особи.

Іншими учасниками медіації можуть бути: експерт, перекладачі, аудитори, інші спеціалісти у разі визнання сторонами медіації їхньої участі необхідною задля швидшого та ефективнішого врегулювання спору, а також суд при ініціюванні ним процедури медіації або в інших, передбачених законом випадках.

Також існують різні думки щодо етапів процедури медіації.

Процес медіації представляє собою сукупність фактичних і юридичних дій, які здійснюються учасниками медіації впродовж визначеного часового проміжку. Можливо виділити п'ять основних етапів медіації. Перший етап —

укладання угоди. Сторони і медіатори укладають угоду про медіацію. Другий крок — це з'ясування позицій сторін. На третьому етапі відбувається виявлення інтересу, який стоїть за позицією кожної з сторін. Четвертий етап — знаходження рішення, яке повинно влаштувати дві сторони. На заключній, п'ятій стадії відбувається укладання угоди за результатами медіації. На медіатора покладається завдання по оформленню консенсусу в письмовій формі. Якщо в ролі медіатора виступає нотаріус, то він правомочний засвідчити цю угоду. На цьому етапі високою є також роль адвокатів сторін, які допомагають в юридичному оформленні угод, перевіряють їх юридичні можливості виконання [65].

На думку одних вчених, процедура медіації загалом поділяється на чотири стадії:

1) попередню (вступну) стадію, яка складається з двох етапів: підготовчого етапу (на цьому етапі медіатор намагається здобути довіру учасників, оцінює їх готовність до медіації, пояснює правила медіації, роз'яснює свою роль у цьому процесі) та етапу індивідуальних зустрічей (на цьому етапі медіатор вивчає позиції учасників конфлікту і забезпечує їх взаємне спілкування). На першій стадії встановлюється перший контакт медіатора зі сторонами, підписується згода сторін (для судової медіації) та/або контракт (для комерційної, позасудової медіації) на проведення медіації, роз'яснюється суть медіації, правила проведення відповідної процедури;

2) відкриваючу стадію (розвідки та збору інформації), на цій стадії відбувається поступове налагодження прямого спілкування між сторонами, її етапами є пояснення сторін, а також виклад кожною зі сторін своєї позиції у спорі, з'ясування причин виникнення спору та мотивації сторін у спорі, уточнення позицій сторін, поділ загальної суті спору на окремі складові, підсумок. На цій стадії кожна зі сторін має можливість викласти свої бачення суті спору, а медіатор шляхом постановки питань та узагальнення сприяє з'ясуванню причин конфлікту, працює з емоціями сторін й після сумісного визначення тем переговорного процесу, серед них визначаються спільні поєднувальні чи протилежні,

встановлюється пріоритетність тем, порядок їх опрацювання в процесі медіації. Одним із етапів вказаної стадії є також визначення інтересів кожної зі сторін, в процесі якого за прямого спілкування між сторонами, її етапами є пояснення сторін, а також виклад кожною зі сторін своєї позиції у спорі, з'ясування причин виникнення спору та мотивації сторін у спорі, уточнення позицій сторін, поділ загальної суті спору на окремі складові, підсумок). На цій стадії кожна зі сторін має можливість викласти свої бачення суті спору, а медіатор шляхом постановки питань та узагальнення сприяє з'ясуванню причин конфлікту, працює з емоціями сторін й після сумісного визначення тем переговорного процесу, серед них визначаються спільні поєднувальні чи протилежні, встановлюється пріоритетність тем, порядок їх опрацювання в процесі медіації. Одним із етапів вказаної стадії є також визначення інтересів кожної зі сторін, в процесі якого за допомогою медіатора сторони сумісно визначають, які з інтересів є спільними, а які підлягають окремому розгляду, тобто здійснюють категоризацію інтересів;

3) середню стадію (розробка варіантів рішень) – передбачає спільний пошук шляхів вирішення спору, а етапність цієї стадії полягає у визначенні першочергових питань, з'ясуванні невиявлених інтересів сторін, визначенні спільних засад та інтересів сторін у спорі, обговоренні й пошуку взаємоприйнятних способів вирішення спору, пошуку консенсусу. Це стадія протягом якої відбувається "мозкова атака", під час якої сторони висловлюють та записують на протязі відведеного медіатором часу будь-які ідеї, навіть, на перший погляд, неймовірні, які мають відношення до їх проблеми, після генерування варіантів рішень здійснюється сторонами їх групування у відповідності до тем та груп інтересів;

4) заключну (вирішення спору між сторонами присуті, укладення угоди, підведення підсумків). При знаходженні спільних варіантів рішень сторони за домовленістю переходять до останньої стадії – складання угоди, яка готується виключно сторонами, містить взаємні поступки та після її остаточного формулювання перевіряється на допустимість й можливість виконання та справедливість, підписується сторонами. Сторони оцінюють, чи отриманий

результат співпадає з їх уявою про цінність і справедливість, оскільки це важливо для визначення їхньої здатності виконати спільно досягнуте, сформульоване, оформлене та підписане рішення. Добровільність виконання підписаної під час медіації угоди – це гарантія її безумовного виконання сторонами [84].

Натомість, на думку Л. В. Голи, етапами роботи медіатора є:

- влаштування переговорів між сторонами конфлікту;
- адекватний виклад претензій сторін; висвітлення зацікавленості сторін;
- пошук причини спору; розробка методів розв'язання спору;
- підписання угоди про примирення [30].

В кожному разі, як наголошує Кузьміна М., вважати медіацію завершеною можна лише у тому випадку, коли умови медіації будуть не лише погоджені, а й фактично виконані сторонами у добровільному чи примусовому порядку [56; с.60].

Рішення, прийняте за результатами процедури медіації не повинно розглядатися як вторинне рішення по відношенню до судових розглядів через те, що виконання угод, досягнутих посередництвом, залежить від доброї волі сторін.

Також процедуру медіації можна класифікувати за певними критеріями на наступні види:

- 1) за належністю до судового провадження:
 - судова;
 - позасудова;
- 2) за підставою здійснення:
 - за ініціативою сторін спору;
 - за рішенням суду;
 - у випадках, визначених законом.

Основними типами посередництва, що практикуються в багатьох країнах світу, є такі:

- позасудова медіація — повна незалежність від процесу розгляду спору судом;

- присудова медіація — повна координація із судовим процесом, але розмежування процедури медіації та судової процедури;
- медіація в межах судового процесу, для якої властивим є локальний і персональний зв'язок із судом та діями, що реалізуються в межах судового розгляду [25].

Висновки до Розділу 1

Вперше поняття «інтелектуальна власність» було введено у 1967 році Конвенцією про заснування ВОІВ. Відповідно до п.viii ст. 2 Конвенції про заснування ВОІВ, ІВ включає права, що відносяться до: літературних, художніх і наукових творів; виконавчої діяльності артистів, звукозапису, радіо-і телевізійних передач; винаходів у всіх галузях людської діяльності, наукових відкриттів; промислових зразків, товарних знаків, знаків обслуговування, фірмових найменувань та комерційних позначень; захисту проти недобросовісної конкуренції, а також всі інші права, що відносяться до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній та художній галузях.

В Україні термін «право інтелектуальної власності» нормативно закріплено у ЦК України. Відповідно до ч.1 ст. 418 ЦК України, право інтелектуальної власності - це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом.

Відповідно до ст. 420 ЦК України, до об'єктів права інтелектуальної власності належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компоновання (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці.

Враховуючи особливості об'єктів ПІВ, останні регулюються спеціалізованими главами ЦК України та спеціалізованими нормативно-правовими актами, розробленим з урахуванням особливостей об'єктів ПІВ, правового регулювання набуття прав на них, здійснення таких прав та правового захисту.

ПІВ складають особисті немайнові та майнові права на об'єкти ПІВ.

У відповідності до ч.1 ст.423 ЦК України, особистими немайновими правами ІВ є: право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності; право перешкоджати будь-якому посягання на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності; інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

У відповідності до ч.1 ст.424 ЦК України, майновими правами ІВ є: право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання; інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Загальними положеннями про право інтелектуальної власності ЦК України встановлено невичерпний перелік особистих немайнових та майнових прав інтелектуальної власності, що можуть конкретизуватися відповідними главами ЦК України та спеціалізованими нормативно-правовими актами, що стосуються відповідних об'єктів ПІВ.

Захист ПІВ має місце у випадку дотримання умов правової охорони об'єктів ПІВ.

Захист прав ІВ – сукупність заходів спрямованих на визначення та відновлення прав ІВ у випадку їх порушення третіми особами [44;с.43].

Захист прав та законних інтересів авторів і патентовласників реалізується через механізм захисту, що становить систему форм, способів та засобів

діяльності відповідних юрисдикційних органів та заінтересованих осіб, яка спрямована на визнання та поновлення порушених прав, припинення порушення прав і законних інтересів авторів і патентовласників та на застосування до правопорушників заходів державного примусу [66;с. 386].

Традиційно виділяють дві форми захисту прав інтелектуальної власності: юрисдикційну та неюрисдикційну.

Юрисдикційною формою захисту є діяльність уповноважених органів державної влади щодо захисту оспорюваних або порушених прав ІВ. Юрисдикційна форма захисту застосовує: загальний (судовий) та спеціальний (адміністративний) порядки захисту. Відповідно до загальної форми захист прав ІВ здійснюється шляхом звернення особи до суду. Адміністративний порядок захисту прав ІВ є спеціальною формою і застосовується у випадках, прямо передбачених законом.

Неюрисдикційна форма захисту прав ІВ є позасудовим захистом, який здійснюється особою, право якої порушене, самостійно, але в межах закону. Однією із неюрисдикційних форм захисту прав ІВ є медіація.

Спосіб захисту прав вирішується передусім залежно від характеру порушених прав шляхом: визнання цих прав; відновлення положення, що існувало до порушення права, і припинення дій, що порушують право; присудження до виконання обов'язків у натурі; стягнення з особи, що порушила право, заподіяних збитків та отриманих прибутків шляхом припинення або зміни правовідношення.

За своїм змістом способи захисту, що застосовуються при юрисдикційній та неюрисдикційній формах, подібні, проте відрізняються між собою за характером впливу на правопорушників. Так, при судовому або адміністративному порядку розгляду спорів ПІВ, використовуються способи захисту, які є засобами державного впливу із притаманними їм ознаками державного примусу, а неюрисдикційні способи захисту не виступають способами державного впливу, а існують на рівні моральних унормувань і

забезпечуються, відповідно, не силою державного примусу, а переконанням [66;с.389].

Станом на сьогодні у доктрині немає єдиного підходу до визначення поняття «медіація».

Незважаючи на значну кількість дефініцій поняття «медіація», є очевидним, що медіація це процес вирішення спірних питань шляхом залучення нейтральної сторони, яка сприяє прийняттю рішення, яке задовольнить усіх учасників процесу.

Базовими принципами медіації, які найбільш розповсюджені у законодавстві про медіацію зарубіжних країн і визначені в основних рамкових міжнародних документах, є: добровільність; рівність сторін, нейтральність медіатора, конфіденційність [81].

Учасниками процедури медіації є сторони спору, медіатор та інші учасники медіації.

Щодо особи медіатора у світі існують різні думки. Тому враховуючи теоретичні положення щодо особи медіатора, вимоги до медіаторів визначаються кожною державою чи міжнародною організацією індивідуально, враховуючи особливості законодавства, правової системи та правової культури.

Існують також різні думки науковців щодо її етапів процедури медіації. В кожному разі, я погоджуюся із думкою М. Кузьмини, яка наголошує, що вважати медіацію завершеною можна лише у тому випадку, коли умови медіації будуть не лише погоджені, а й фактично виконані сторонами у добровільному чи примусовому порядку [56; с.60].

Щодо можливості класифікації медіації, слід зазначити наступне. Процедуру медіації можна класифікувати за певними критеріями на наступні види:

- за належністю до судового провадження: судова; позасудова;
- за підставою здійснення: за ініціативою сторін спору; за рішенням суду; у випадках, визначених законом.

Основними типами посередництва, що практикуються в багатьох країнах світу, є такі:

- позасудова медіація — повна незалежність від процесу розгляду спору судом;
- присудова медіація — повна координація із судовим процесом, але розмежування процедури медіації та судової процедури;
- медіація в межах судового процесу, для якої властивим є локальний і персональний зв'язок із судом та діями, що реалізуються в межах судового розгляду [25].

Незважаючи на те, що вирізняють присудову та судову медіацію, дана процедура залишається альтернативним способом неюрисдикційної форми захисту завдяки своїм базовим принципам, які дотримуються судами, у зв'язку з чим рішення приймається та виконується сторонами з власної волі, а не силою державного примусу.

РОЗДІЛ 2 Становлення інституту медіації у правових системах: запровадження та надання послуг медіації з метою захисту прав інтелектуальної власності

2.1. Запровадження та надання послуг медіації у країнах англо-американської та романо-германської правових системах: Сполучені Штати Америки, Великобританія, Австралія, Німеччина та Австрія

Романо-германський тип (сім'я) правових систем – сукупність національних правових систем, які мають загальні закономірності розвитку і подібні ознаки, що склалися на основі давньоримського цивільного права і його пристосування (у поєднанні з канонічним правом, доктринальним правом університетів і місцевих норм-звичаїв) до нових національних умов при домінуванні закону серед інших джерел права [87;с.327].

Англо-американський тип (сім'я) правових систем – це сукупність національних правових систем, які мають загальні закономірності розвитку й подібні ознаки, що склалися на основі судового прецеденту (що випробував незначний вплив римського і канонічного права, більшою мірою – місцевих звичаїв), що домінує серед інших юридичних джерел права [87;с.331].

Медіація в її сучасному розумінні почала розвиватися у країнах англо-американської правової системи – Сполучених Штатах Америки, Великобританії, Австралії у другій половині ХХ століття.

Найперше медіація виникла у Сполучених Штатах Америки під час розв'язання трудових спорів. З 1970 років медіація почала широко використовуватися у судах під час вирішення сімейних спорів, арбітражі. У 1972 році було створено першу професійну організацію медіаторів.

Крім того, причиною активного розвитку медіації у Сполучених Штатах Америки були недоліки судової системи. У 1976 році було проведено національну конференцію імені Р. Паунда «Причини невдоволеності населення адмініструванням системи правосуддя в США» [57].

Серед матеріалів конференції слід виділити дві доповіді: Верховного Суду У. Бергера та професора Ф. Сандера.

Верховний Суддя У. Бергер, виділив найбільш серйозні проблеми судової системи – дуже високі судові витрати, тривалі терміни розгляду справ, надмірна легалізація та формалізація процедур, що вимагають великих витрат на юридичне обслуговування громадян, і запропонував звернутися до неформальних альтернатив.

Ідея професора Ф. Сандера, полягала в тому, що в суді має бути спеціальний службовець, який повинен попередньо переглядати позови, що надійшли до суду, і пропонувати сторонам обрати з багатьох варіантів вирішення спору такий, який найповніше задовольнить потреби кожної зі сторін [57].

Після вище вказаної конференції дії науковців, законотворців та практиків права були спрямовані на доктринальне дослідження медіації, закріплення медіації на законодавчому рівні та надання послуг медіації в усіх галузях права.

У 1980 році в Сполучених Штатах Америки відкрилися перші курси по медіації, у зв'язку з чим в країні почали діяти організації, які надавали послуги медіації, були засновані програми судової медіації, серед яких були різні моделі – як добровільні, так і обов'язкові.

Слід зазначити, що система права Сполучених Штатів Америки направлена на вирішення спорів позасудовим шляхом, зокрема суддя має право зупинити розгляд справи та запропонувати сторонам співпрацю з медіатором.

На сьогоднішній день у Сполучених Штатах Америки без медіаторів не проходять жодні серйозні переговори, здійснюють випуски журналів, обговорюють проблеми медіації, одним із таких є «Щоквартальний журнал з медіації». Також діють Національний інститут вирішення спорів та Американська арбітражна асоціація (American Arbitration Association), крім того послуги медіації надають приватні та державні служби медіації.

Національний інститут вирішення спорів займається розробкою нових методів медіації, а Американська арбітражна асоціація (American Arbitration Association) затвердила свої Правила третейського розгляду (арбітражу) і медіації.

Правовою основою медіації в Сполучених Штатах Америки є Уніфікований закон «Про медіацію», який був прийнятий у 2001 році, а також локальні нормативно-правові акти, наприклад «Правила посередництва, що застосовуються в федеральному суді західного округу штату Мічиган»/ Уніфікований закон США «Про медіацію» об'єднав близько 2,5 тис. різних законів та дає основні поняття і терміни процедури медіації [103].

У відповідності до положень вище вказаного закону, «медіація» означає процес, в якому посередник сприяє спілкуванню та переговорам між сторонами з метою допомогти врегулювати спір шляхом добровільної угоди.

Також слід звернути увагу на застосування процедури медіації, яка визначена вище вказаним законом. Крім добровільної угоди, сторони зобов'язані вирішувати спори за допомогою медіації в силу закону, рішення суду або адміністративного органу. Значну кількість уваги приділено конфіденційності інформації, отриманої під час процедури медіації. Зокрема, Уніфікований закон США «Про медіацію», закріплює, що вимога конфіденційності дотримується, якщо сторони не домовилися про те, що процедура медіації або її частина, не є конфіденційною.

Пропозицію запровадити медіацію у Великобританії на початку було прийнято досить скептично. Після аналізу цивільного судочинства лордом Вульфом, останнім було підготовлено доклад «Доступ до правосуддя», який вніс суттєві зміни до системи судочинства. Зміни полягали в наступному: суд зобов'язаний інформувати сторони про альтернативні засоби вирішення спору, а також створювати умови, які сприяють застосуванню вище вказаних альтернативних засобів. Відповідні зміни у 1999 році були закріплені шляхом реформування цивільного судочинства. У результаті проведеної реформи були закріплені Правила цивільного судочинства. Зокрема даними Правилами встановлено, що якщо сторона у процесі відмовляється від запропонованої судом процедури медіації, вона повинна понести всі судові витрати, навіть якщо виграла справу; суди зобов'язані сприяти застосуванню медіації у цивільному судочинстві.

Також з метою поширення надання послуг медіації у Великобританії запустили пілотні програми щодо надання безкоштовних послуг альтернативного вирішення спорів. У Великобританії було створено Центр ефективного вирішення спорів (Centre for Effective Dispute Resolution – CEDR), який зіграв важливу роль в поширенні процедури посередництва в діловій практиці і в судовій системі в Англії, а також у створенні професійного підходу до процедури посередництва в Англії і зарубіжних країнах. Дана некомерційна організація здійснює підготовку та атестацію медіаторів, а також надає послуги по вирішенню спорів шляхом надання експертних висновків, нейтральних оцінок та незалежного супроводження під час вирішення спорів [47].

Також в Англії була створена ще одна організація - Рада цивільної медіації (Civil Mediation Council), яка об'єднала громадських діячів, адвокатів, судей у відставці і зіграла важливу роль в популяризації медіації в Англії. Основна мета даної організації - просування медіації серед юристів, щоб «розвіяти» сумніви в ефективності альтернативних методів вирішення спорів стосовно британської юридичної практики.

У 2004 році Королівська судова служба відкрила Національну «гарячу телефонну лінію» з питань медіації, назву якої в жовтні 2011 році було змінено на «Цивільний каталог медіаторів». Гаряча телефонна лінія була спочатку орієнтована на тих осіб, які хотіли б застосувати процедуру медіації, але вона була для них надто витратною. Сьогодні дана служба проводить процедуру медіації по телефону, має власний веб-сайт з інформацією про застосування медіації в різних сферах і пропонує список медіаторів. Зацікавлені особи можуть отримати необхідну інформацію від консультантів, які допоможуть розрахувати суму претензії, запропонують кандидатури медіаторів, при цьому сума гонорару медіатора буде фіксованою [47].

Враховуючи заходи проведені Королівською судовою службою, на сьогоднішній день в Англії медіація є поширеним та ефективним засобом вирішення спору.

Розвиток медіації у її сучасному розумінні розпочався в Австралії у 1980 роках [23].

Основним нормативно-правовим актом є Акт про Медіації 1997 року, що встановлює основи процедури медіації, статус сторін і медіаторів. Акт про Медіації носить декларативний характер і уточнюється в актах і постановах вищих і місцевих судів штатів. Оскільки медіація це в більшості випадків приватна процедура, велике значення мають збірники рекомендацій, зведення правил і кодексів медіатора, що публікуються профільними університетами, а також колегіями і асоціаціями медіаторів. Прикладом такого об'єднання медіаторів можна назвати NARDAC - Національна консультативна рада з альтернативного вирішення спорів, заснована в 1995 році.

В Австралії є приклади того, що сторони звертаються для вирішення спору відразу до суду, не звертаючись за вирішенням конфлікту до медіаторів. Однак ці випадки стають все більш рідкісними в міру того, як культура медіації отримує все більше підтримки. Всі суди Австралії мають повноваження відправити справи на медіацію [58].

В Австралії станом на сьогодні культура медіації отримує все більше підтримки.

Вперше ідея про медіацію в Німеччині була озвучена в 1977 році. При цьому ініціатива введення медіації в цивільний процес з'явилася в юридичній соціології. Ідея практично відразу привернула широку увагу з боку юридичної громадськості. Особливий імпульс зростанню інтересу до медіації дав виступ президента Конституційного суду ФРН на конгресі суддів в 1979 році. Результатом стала велика наукова дискусія про альтернативні способи вирішення спорів [24].

У 2012 році Парламент Німеччини імплементував Директиву Європарламенту і Ради "Про окремі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах". У результаті чого був прийнятий Федеральний Закон «Про розвиток медіації та других методів позасудового врегулювання спорів» [24].

Станом на сьогодні у Німеччині медіація є складовою частиною системи правосуддя. Медіатори працюють при судах, значно знижуючи кількість потенційних судових справ. З 2004 року судова медіація успішно розвивається у формі модельних проєктів, що реалізуються під контролем німецьких органів юстиції в судах країни. У більшості німецьких шкіл права постійно викладається курс медіації [24].

Аналіз практики судових та правоохоронних органів з впровадження процедури медіації в Англії, Бельгії та Німеччині, проведений В. Землянською, показує, що медіація дозволяє відійти від втрати часу в судовому процесі, від додаткових і непередбачених витрат. Статистика розвинутих країн показує, що від 83% до 85% всіх медіацій вдалі. Навіть якщо угоди не досягнуто, залучення в медіацію збільшує розуміння та задоволення сторін-учасників: медіація, таким чином, справляє позитивний вплив на сприйняття учасників і їх дій в судовому процесі [41; с.7].

Офіційно закріплено професію медіатора в Австрії. Більше того, Австрія єдина країна, в якій у 2004 року набув чинності Федеральний закон «Про медіацію в цивільних справах». Розрізняють обов'язковість угоди медіації, яка була досягнута в рамках «судової» медіації (коли розгляд справи був припинений і призначена медіація) і досудової медіації. Так, у першому випадку угода визнається судом, а у другому — ні [52].

Надання послуги медіації у Австрії є обов'язком Департаменту позасудового розв'язання конфліктів і Асоціації пробації й соціальної роботи. Асоціація є незалежною приватною організацією, яка субсидіюється Міністерством юстиції Австрії, і, має власну систему управління та контролю якості надання послуг. Медіатори повинні мати професійну кваліфікацію у сфері соціальної роботи, права або психології. Усі вони також мають пройти підготовку з ведення програми медіації [60].

2.2. Запровадження та надання послуг медіації у традиційній, релігійній та змішаній правових системах: Китайська Народна Республіка, Ізраїль, Пакистан та Норвегія

Перед дослідженням інституту медіації у традиційній, релігійній та змішаній правових систем слід зазначити наступне.

Релігійний тип (сім'я) правових систем – сукупність національних правових систем, які мають загальні закономірності розвитку і подібні ознаки, що склалися на основі релігійного тексту як основоположного джерела права, яке являє собою тісне переплетіння релігійних, юридичних, моральних, міфічних приписів, визнаних державою [87;с.338].

Правові системи релігійного типу, хоч і найменш піддаються зовнішньому впливу, проте вони не «нерухомі», не застигли у своєму первозданному вигляді, породженому особливостями розвитку і географічного положення. При збереженні наступності з минулою правовою культурою вони під впливом романо-германської й англо-американського типу правових систем внесли чимало нововведень у національне право, змінили його структуру, врегулювали суспільні відносини на рівні законодавства, визнали норму права як важливий еталон поведінки тощо [87;с.339].

Традиційний тип (сім'я) правових систем – сукупність національних правових систем, які мають загальні закономірності розвитку і подібні ознаки, що склалися на основі традицій як основних джерел права, котрі становлять тісне переплетення моральних, звичаєво-общинних, міфічних, релігійних, юридичних норм, визнаних державою [87;с.339-340].

Традиційна сім'я правових систем включає дві групи: далекосхідну та африканську.

Кожна з груп (далекосхідна й африканська) має свої особливості, що дає змогу об'єднати їх у відносно самостійні групи певного типу (сім'ї) правових систем. Як і правові системи релігійного типу, традиційний тип правових систем зазнав еволюції під впливом правових систем романо-германського й англо-

американського типів, визнав норму права як модель поведінки, а закон – як джерело права тощо [87;с.341].

Змішаний (конвергентний) тип правової системи – сукупність національних правових систем, які мають загальні закономірності розвитку й подібні ознаки, що склалися на основі місцевих джерел права та широкого запозичення елементів правових систем романо-германського та англо-американського типу [87;с.335].

У Китаї інститут медіації сягає своїм корінням ще до часів правління династій Цинь та Хань [33].

Сучасна наука представлена трьома найбільш відомими гіпотезами розвитку інституту медіації в Китаї.

Одну з них можна назвати концепцією «дидактичного примирення», автором якої є японський синолог Сіга Сюцзо, який вважав, що суди в традиційному Китаї рідко приймали за результатами розгляду цивільних справ судові рішення, виступаючи, найчастіше, як своєрідні посередники, головним завданням яких було спонукання сторін конфлікту до примирення. Коли судді розглядали такі справи, то вони зазвичай діяли як батьки, повчають своїх дітей моральним принципам. У тих же випадках, коли судді виносили рішення, єдиним джерелом була для них традиційна правова доктрина «qing li», в основі якої лежала ідея «людського співчуття», яка впливає, в свою чергу, з базового конфуціанського принципу «gen» (людинолюбство, гуманність) [33].

Автором іншої гіпотези є американський дослідник китайського походження Філіп Хуан, який вважає, що судді в імператорському Китаї майже ніколи не виступали за цивільними позовами в якості посередників. З 221 цивільної справи, вивченого ним у місцевих архівах трьох китайських провінцій, тільки в 11-ти з них судді запропонували сторонам примирення, все ж решта завершилися прийняттям судового рішення. Розглядаючи конкретні цивільні позови, судді нерідко ставали на сторону практики, яка повинна була мати в своїй основі якусь культурно-історичну традицію або правову доктрину. Одна з таких доктрин виражена в правовій нормі, що міститься у всіх відомих кодексах

традиційного Китаю про те, що «не можна робити те, чого не належало робити». Невід'ємною частиною концепції Ф. Хуана є його гіпотеза «третьої сфери правосуддя» в цивільному судочинстві. Першою «неофіційною сферою» були органи громадського самоврядування, які були обов'язковою інстанцією розгляду позовів цивільно-правового характеру, і більшість суперечок завершувалося саме на цьому етапі. Тільки в тому випадку, якщо посередництво на цьому рівні терпіло невдачу, можна було звертатися в місцеву адміністрацію, яка є другою «офіційною сферою» цивільного правосуддя. На цьому етапі питання про примирення ніколи не розглядалося і судді майже завжди приймали рішення на користь тільки однієї зі сторін, керуючись законодавством. «Третьою сферою» Ф. Хуан називає проміжний етап між двома першими, коли учасники спору, продовжуючи участь в примирних процедурах за посередництва громадських інститутів, зверталися до суду, спонукаючи, таким чином, відповідача до вирішення конфлікту ніж до винесення судового рішення, яке могло виявитися для сторін більш обтяжливим, ніж результат позасудової процедури медіації [33].

На інститут медіації при розгляді цивільних спорів звертає увагу і автор «гіпотези балансу» японський дослідник Міо Кисимото, яка вважає, що посередництво було офіційно дозволено лише у позасудової сфері. Однак суди, приймаючи до уваги кодекс як основне офіційне джерело права, при винесенні остаточного рішення найчастіше схилилися на сторону «загальноприйнятих очікувань», намагаючись «врівноважити почуття гуманності і конкретні обставини» з одного боку, і встановлені державою формальні норми з іншого [33].

Залежно від конкретного історичного періоду, сільської або міської місцевості, а також особливостей традицій і звичаїв населення в різних регіонах китайської імперії, існувало достатньо велика різноманітність громадських структур, які здійснюють різні форми посередництва для врегулювання цивільних правовідносин. Першою ланкою, куди влада делегувала повноваження у вирішенні спорів по «незначних питань», були рід або клан [34].

Спеціально для допомоги при суперечках в зв'язку з договірними зобов'язаннями існував інститут особливих посередників, який був обов'язковим ланкою практично будь-якого цивільно-правового договору, в тому числі в сфері торговельної діяльності. Саме до нього, в разі конфлікту, в першу чергу, зверталися учасники договору, оскільки саме він був гарантом захисту добросовісної сторони виконання договірних зобов'язань. Залежно від конкретної ситуації посередник міг виступати або в якості посередника-медіатора, або поручителя, або нейтрального «третейського свідка», хоча в учасників договору могли бути і інші свідки, що представляють інтереси тільки однієї зі сторін.

Своєрідною сполучною ланкою між громадським та державним посередництвом був інститут обраних громадою і затверджений місцевим суддею «сянбао», під керівництвом якого знаходилося близько двадцяти сіл, де він виконував посередницьку роль або, за дорученням судді, збирав необхідні у справі матеріали, а також займався пошуком і приводом до суду відповідачів. Результатом його дій могло стати навіть припинення судового розгляду, якщо з'ясовувалося, наприклад, що позов цілком міг бути вирішеним на рівні одного з безлічі інститутів соціального посередництва.

У Китаї на конституційному рівні закріплено діяльність погоджувальних комісій. Відповідно до статті 111 Конституції КНР «міські і сільські комітети створюють погоджувальні комісії, комітети з суспільної безпеки, охорони здоров'я та інших питань з тим, щоб керувати громадськими справами і комунальними послугами у своїх районах, врегульовувати цивільні спори, допомогати підтримувати громадський порядок, слугувати провідником думок і вимог населення і вносити пропозиції до народного уряду». В різний час діяльність погоджувальних комісій у Китаї регулювалася Тимчасовими правилами організації народних погоджувальних комісій від 22 березня 1954 р., Положенням про організацію народних погоджувальних комісій від 5 травня 1989 р., а з 1 січня 2011 р. Законом КНР «Про посередництво», запровадженого для «вдосконалення системи народного посередництва під час врегулювання спорів між людьми і збереження соціальної гармонії і стабільності». Медіатори

обираються на зборах громад. Комісії зобов'язані «прислухатися до думки народу і робити свою посередницьку діяльність підконтрольною народу» [38].

В Ізраїлі як медіатори в минулі часи виступали жерці і вожді племен. Саме тому медіація займає важливе місце у судовій системі при вирішенні суперечок в Ізраїлі. Останнім часом, серед юристів Ізраїлю переважає точка зору, що медіація більш краща, ніж ведення судового процесу, в частині прийняття рішення. У медіаційному процесі прийняття рішення компромісне, а в судовому процесі – силове [102].

Ізраїльська судова система стимулює процедури проведення медіації. Іноді суд готовий навіть піти на відстрочку розгляду справи, з метою надання опонентам часу вирішити конфлікт медіативним способом. Час надання відстрочки в розгляді справи, суд призначає індивідуально в кожному конкретному випадку. Нормативними актами, які регулюють питання медіації є: Закон про судову систему (1984 рік); Постанова до закону про судову систему (медіація) (1993 рік); статті постанови про громадянську процедуру (1984 рік) [102].

На сьогоднішній день у Пакистані широко використовується процедура під назвою джирга.

Джиргою у Пакистані називають раду старійшин громади, що уповноважена вирішувати судові справи в більшості його провінцій. Цей суд не є державним, і законодавство не рулює його діяльність, однак більшість майнових і сімейних спорів населення Пакистану вирішуються саме ним на підставі звичаєво-правових норм. Причина значної довіри пакистанців до судів джирги є давня традиція, динамічність вирішення справ і доступність для населення [22].

Намагаючись вирішити спір, сторони зазвичай починають із пошуку медіатора, при цьому обирають релігійного лідера поважного віку, як правило, з місцевих жителів, або одного з фахівців медіації. Медіатор вислуховує сторони, а потім формує джиргу з місцевих старійшин. При цьому вага приділяється тому, щоб до складу цих зборів увійшли представники обох сторін. Потім джирга

вирішує, як можна врегулювати цей спір, і рішення оприлюднюється медіатором. Рішення, винесене джиргою у справі, має бути прийняте сторонами [47].

Інститут медіації в Норвегії має давню історію і особливу специфіку, обумовлену наявністю особливих традиційних форм врегулювання спорів в рамках погоджувальної комісії, які використовують процедури багато в чому схожі з медіацією. Досудовий розгляд спору погоджувальною комісією є обов'язковим, однак сторони можуть звернутися до медіації і в якості альтернативи. Наявність спеціального закону, що регулює одночасно цивільний судовий процес і медіацію, зумовлює істотну взаємну інтеграцію інституту медіації та суду.

Медіація у Норвегії почала розвиватися з 1991 року, коли було прийнято Закон «Про служби медіації». На сьогоднішній день в країні працює 22 Служби медіації та близько 700 медіаторів на місцях. Служби медіації мають справу як з цивільними, так і з кримінальними справами. Щорічно близько 9000 справ передаються в Служби медіації з поліції, прокуратури та інших органів. Послуги медіації, організованої Службою медіації, є безкоштовними для всіх залучених сторін конфлікту. У кожному разі для того, щоб медіація мала місце, необхідна згода обох сторін. Пілотний проект був запущений в 2006 році на базі Служби медіації Сер-Тронделаг для того, щоб забезпечити пильне спостереження за молодими правопорушниками, систематичними здійснюють серйозні злочини. За підсумками цього пілотного проекту влада виділила кошти на організацію подібного роду команд спостерігачів у всіх муніципалітетах Норвегії. Команди складаються з представників різних органів та інститутів, таких як поліція, органи опіки та піклування, охорону здоров'я, шкільна освіта і виправні установи. Деякі Служби медіації мають виключно успішний досвід в організації конференції або гуртків. Проведення конференцій на увазі організацію систематичного групового процесу, який призводить до повного вирішення конфлікту. Основне намір полягати в тому, щоб учасники змогли взяти на себе відповідальність за розпалювання конфлікту [54].

Правову основу медіації в сучасному її розумінні становить Закон про медіацію і судовий процес в цивільних спорах від 17 червня 2005 р № 90, який є актом цивільного процесуального законодавства. Частина I цього закону встановлює загальні правила і вимоги щодо цивільного процесу, в той час як в частині II (глави 5-8) отримали розвиток норми про альтернативне врегулювання спорів. Так, глави 5 і 7 (про позасудову медіацію) регулюють відносини до початку судового процесу; глава 6 регулює арбітражний (третейський) процес, що проводить Погоджувальна комісія; глава 8 регулює традиційну для Норвегії погоджувальну процедуру і судову медіацію [62].

Норвезьке законодавство не має прямого визначення медіації. Проте, цивільне процесуальне законодавство даної країни містить відразу три процедури, які можна визначити як різні форми медіації: посередництво (погоджувальна процедура), судова медіація та позасудова медіація.

Погоджувальна процедура є традиційною формою переговорів між сторонами і є частиною врегулювання суперечок в рамках діяльності погоджувальної комісії або суду. Погоджувальна процедура може здійснюватися як під час судового розгляду, так і поза судовим процесом. Така погоджувальна процедура не може проходити в форматі роздільних зустрічей та супроводжуватися односторонньою передачею конфіденційної інформації. Суд або погоджувальна комісія не можуть пропонувати рішення, рекомендації чи робити оцінку, яка могла б поставити під сумнів конфіденційність Суд або погоджувальна комісія, що проводять погоджувальну процедуру, в разі недосягнення угоди в тому ж складі виносять рішення щодо спору [62].

Судова медіація є більш класичним варіантом медіації, в якому медіатор сприяє досягненню взаємоприйняттого рішення на основі інтересів сторін. Однак в рамках цього процесу медіатор може з обережністю висувати пропозиції про врегулювання спору, роз'яснювати сторонам сильні і слабкі сторони юридичних або фактичних аргументів, наведених сторонами. В ході судової медіації можливе проведення роздільних зустрічей, а також обмін інформацією між однією зі сторін і медіатором. У разі недосягнення угоди медіатор не виносить рішення у спорі.

Судова медіація, як правило, проводиться суддями, хоча, в принципі, сторони можуть вибрати в якості судового медіатора іншу кваліфіковану особу, в тому числі зовнішнього медіатора. Особиста участь сторін у процедурі є обов'язковою. Під час процедури медіатор в обов'язковому порядку веде записи (в тому числі, може за запитом сторін зафіксувати угоду), на які поширюється режим конфіденційності.

Позасудова медіація є повністю добровільною процедурою, яка проводиться на основі письмової угоди сторін. Законодавством регулюється порядок укладення та зміст медіативної угоди, порядок вибору медіатора і оплати його послуг, а також загальні правила проведення процедури. Така медіація може бути розпочата, призупинена або припинена в будь-який час. Медіатор вибирається сторонами, або за запитом сторін він може бути призначений районним судом з числа медіаторів, схвалених судом і внесених до реєстру. Сторони самостійно визначають, яким чином буде проводитися медіація [62].

Позасудова медіація є добровільною процедурою. Суд має право запропонувати або направити сторони на судову медіацію або погоджувальну процедуру. У разі наявності медіативних застережень (угоди про застосування медіації), коли сторона звертається до суду, не намагаючись використовувати медіацію, на таку сторону можуть бути накладені штрафні санкції. Проте суд не може примусити сторони брати участь у процедурі медіації. Важливо відзначити, що, за загальним правилом, судовому слуханню передують процедура врегулювання спору через погоджувальну комісію, при цьому сторони спору мають право замінити цю процедуру на позасудову медіацію. Слід зазначити правило, згідно з яким у разі пропуску стороною зустрічі в рамках судової медіації, на таку сторону можуть бути в більшій мірі покладені судові витрати. Аналогічне правило, коли на бік можуть бути накладені судові витрати, діє в разі відмови від участі в медіації, якщо є медіативне застереження або угода про застосування медіації [62].

Норвезькі суди зобов'язані на всіх етапах розгляду справи оцінювати, чи можливо і в якій мірі дружнє врегулювання спору. Суддя повинен стежити, щоб

судовий розгляд проводився швидко, економічно і відповідально, а також зобов'язаний активно і систематично керувати судовим процесом. Після отримання обґрунтування відповідача суд займається підготовкою до судового засідання, в рамках якої, в тому числі, визначається можливість використання погоджувальної процедури або судової медіації. Погоджувальна процедура може бути проведена до першого судового засідання. Для судової медіації необхідно проведення судового засідання та винесення відповідної ухвали суду. Законом встановлено, що при прийнятті рішення про судову медіацію необхідно враховувати позиції і побажання сторін, ймовірність успіху медіації, баланс сил сторін [62].

У разі проведення медіації суддею-медіатором, послуги медіації не підлягають окремій оплаті, так як здійснюються суддею в рамках його посадових обов'язків. Розмір оплати в інших випадках, якщо судова медіація проводиться не суддею, а також при наданні послуг помічником медіатора в рамках судової медіації, визначається судом, виходячи з розмірів компенсацій, які подаються при наданні безкоштовної юридичної допомоги. Також суд, сторони та медіатор, можуть погодити інші розміри винагороди. Як правило, суди самостійно несуть витрати, пов'язані з проведенням судової медіації. У разі позасудової медіації, якщо сторони вибирають в якості медіатора особу з числа судових медіаторів, сторони і медіатор можуть запросити суд визначити розмір винагороди медіатора [62].

У всіх судах Норвегії, за винятком Верховного суду, ведуться публічні реєстри медіаторів, при цьому кілька судів також можуть вести об'єднаний реєстр медіаторів. З медіаторів, включених до даного реєстру, суд призначає медіаторів для проведення судової медіації, а за запитом сторін - також призначає медіаторів для проведення позасудової медіації. Однак суд також має право за згодою сторін призначити медіатора, не віднесеного до реєстру суду. Відсутні суворі правила, які встановлювали б, що медіатори, які призначаються судом, повинні бути адвокатами або іншими фахівцями у галузі права. Однак на практиці кількість призначених судом медіаторів - не юристів досить обмежена. Що стосується

освіти медіаторів (як позасудових, так і судових) також встановлено певні правила. Для суддів проводяться дводенні курси з медіації, дане навчання є обов'язковим для всіх суддів, які почали займати дану посаду. Для молодих адвокатів проводяться одnodенні курси з медіації в рамках стажування. Подальше навчання з медіації є добровільним. У Норвегії не встановлені єдині правила контролю якості медіативних послуг, що надаються. Велику роль в здійсненні контролю якості медіативних послуг відіграють суди. Голови судів в разі виявлення невідповідності особи вимогам, що пред'являються до медіаторів, мають право виключити цю особу з реєстру суду. Питання про участь адвокатів в медіації вирішується на розсуд сторін.

2.3. Запровадження та надання послуг медіації у правовій системі постсоціалістичних країн: Республіка Польща, Республіка Білорусь та Російська Федерація

Соціалістичний тип (сім'я) правових систем у цілому пішов в історію (правові системи цього типу вивчати в ретроспективному плані), проте і сьогодні є низка правових систем (Куба, В'єтнам, КНДР), що зберегли соціалістичне забарвлення з внесенням новацій – більших або менших, залежно від держави. Це не означає, що з урахуванням «соціалістичного» забарвлення їх не можна віднести до класично усталених типів правових систем. За справедливою думкою К.Цвайгерта і Х.Кьотца, різні системи права, незважаючи на відмінності в історичному розвитку, доктринальних поглядах і стилі практики, дуже часто вирішують ті самі проблеми, аж до окремих дрібниць, - однаково. Росія і Білорусь можуть бути віднесеними до східноєвропейської групи романо-германської сім'ї правових систем [87;с.327].

Історія розвитку медіації в Польщі розпочалася у грудні 1995 році, коли при Управлінні Головного Товариства Пенітенціарної Опіки та була створена Ініціативна група з впровадження медіації в Польщі. Одним із найважливіших завдань Ініціативної групи було запровадження медіації як окремої правової

інституції в польському правосудді. Після 1995 року на території всієї країни з'явилися осередки, в яких була реалізована експериментальна програма медіації [69].

Після п'яти років діяльності, завершуючи важливий етап пошуку шляхів позасудових форм врегулювання спорів, члени Ініціативної групи з впровадження медіації в Польщі розширили сферу діяльності, створивши Товариство «Польський центр медіації». Робота членів та медіаторів Польського центру медіації надалі була зосереджена на поширенні ідеї медіації в широкому розумінні, як альтернативного способу розв'язання конфліктів та спорів [70].

Сьогодні медіація в Польщі регламентована на законодавчому рівні та широко застосовується. Єдиний Закон, що регулював би процедуру медіації, відсутній, але правову регламентацію даного інституту, а також правового статусу медіаторів забезпечує наявність великої кількості підзаконних нормативно-правових актів, а також відповідні положення у процесуальних кодексах.

В листопаді 2009 року при Міністерстві Юстиції було створено Департамент прав людини, з того часу медіація перейшла до компетенції Департаменту. При Міністерстві Юстиції діє дорадчий орган – Громадська Рада з питань Альтернативних Методів Розв'язання Конфліктів та Спорів, що була створена Розпорядженням Міністра Юстиції від 01 серпня 2005 року. На Раду покладаються основні функції по удосконаленню процедури медіації в Польщі. Крім того, Рада вивчає та уніфікує міжнародні акти в сфері медіації, а також розробляє відповідні внутрішні документи (Радою був прийнятий Кодекс етики польських медіаторів від 19 травня 2008 року та Стандарти в сфері навчання медіаторів, схвалені Радою 29 жовтня 2007 року [69]).

Сьогодні Міністерство Юстиції проводить інформаційно-освітню кампанію з поширення медіації, яка спрямована на три групи: на суспільство загалом; на сторін спору, які звернулися до суду; на професійні групи (суддів, прокурорів, медіаторів). Міністерство Юстиції також здійснює діяльність, спрямовану на підтримку навчання в сфері альтернативних способів розв'язання

конфліктів та спорів. За ініціативою Міністерства юстиції також щороку проводиться конференція в рамках Міжнародного дня медіації [64].

Медіація в цивільно-правових спорах була запроваджена до Цивільного процесуального кодексу Польщі відповідним Законом від 28.07.2005 р. [37].

Сама процедура медіації в Цивільному процесуальному кодексі врегульована досить чітко. Так, відповідно до положень Цивільного процесуального кодексу Польщі, медіація здійснюється на підставі угоди про медіацію або відповідної постанови суду, що здійснює розгляд справи і може скеровувати сторони до процедури медіації. В угоді про медіацію сторони передбачають, що існуючий конфлікт або конфлікт, що може виникнути між ними в майбутньому, буде вирішуватися шляхом медіації. Така угода може бути укладена як до початку розгляду справи державним судом, так і під час такого розгляду. Угода про медіацію може мати форму окремого документу або пункту про медіацію в основному договорі, а також усну форму у випадку, коли одна сторона звернулася із проханням розпочати процедуру медіації, а інша – надала згоду на таку процедуру. Обов'язковими елементами угоди про медіацію є визначення предмету медіації, а також особи медіатора або способу обрання такої особи. Постанова суду про направлення сторін на медіацію може бути видана лише після початку судового розгляду – за ініціативою суду або за наявності клопотання сторін. У своїй постанові суд обов'язково має визначити медіатора та час, протягом якого буде здійснюватися процедура медіації (ст. 183-10 § 1 Кодексу).

У Республіці Білорусь медіація почала розвиватися з 2011 року. У 2013 році був прийнятий Закон «Про медіацію», яким вперше визначено правові засади застосування медіації [39].

У відповідності до Господарського процесуального кодексу Республіки Білорусь, письмовою згодою сторін господарський (економічний) спір, що виникає з цивільних правовідносин і підвідомчий економічному суду, до початку розгляду справи по суті може бути переданий для врегулювання сторонами за участю медіатора (медіаторів). У разі передачі спору для врегулювання сторонами

за участю медіатора (медіаторів) економічний суд виносить ухвалу про залишення позовної заяви (заяви, скарги) без розгляду згідно з правилами, встановленими главою 16 Господарського процесуального кодексу [31].

У цивільному процесі діють інші правила. Так, згідно з пунктом 3 статті 262 Цивільного процесуального кодексу Республіки Білорусь сторони вправі добровільно врегулювати спір шляхом застосування медіації, яка може бути проведена на будь-якій стадії судового розгляду. При цьому, відповідно до статті 160 Цивільного процесуального кодексу Республіки Білорусь при укладанні угоди про застосування медіації суд зупиняє провадження у справі. Відповідно до статті 285 Цивільного процесуального кодексу Республіки Білорусь у разі укладення сторонами угоди про застосування медіації термін проведення медіації встановлюється судом [97].

Процедура медіації проводиться у формі переговорів і включає в себе наступні стадії: відкриття медіації (вступне слово медіатора); представлення сторін (дослідження обставин спору та інтересів сторін); дискусія сторін щодо вироблення порядку денного і питань для обговорення; індивідуальна бесіда медіатора з кожної зі сторін; вироблення пропозицій щодо врегулювання спору; підготовка медіативної угоди та її підписання; завершення медіації.

При цьому медіатор має право на свій розсуд використовувати не всі стадії медіації, а тільки ті, які вважатиме відповідними складності спору. При проведенні медіації кожна зі сторін має право пропонувати свої варіанти врегулювання спору.

Виконання медіативної угоди відбувається на засадах добровільності та сумлінності сторін.

Однак законодавством передбачені випадки, коли допускається примусове виконання медіативної угоди. Так, в примусовому порядку можуть виконуватися:

- в порядку цивільного судочинства - медіативні угоди, затверджені судом як мирові угоди у спорах, що знаходяться на вирішенні суду;

- медіативні угоди, що відповідають вимогам господарського процесуального законодавства про мирову угоду. Для примусового виконання медіативної угоди, що відповідає вимогам господарського процесуального законодавства про мирову угоду, необхідно отримати виконавчий документ. Для цього зацікавлена сторона повинна подати відповідну заяву в економічний суд в порядку, встановленому Господарському процесуальному кодексі.

Не підлягають виконанню в примусовому порядку медіативні угоди, укладені за участю медіатора, не включеного до Реєстру медіаторів [61].

Рішення про легітимізацію інституту медіації в Російській Федерації було прийняте ще в 2006 році з внесенням в ГД РФ проекту закону «Про примирної процедури за участю посередника (медіації)». У проекті закону термін «медіація» використовувався паралельно з термінами «посередництво» і «примирна процедура». Законопроект в частині правил конфіденційності, початку та припинення примирної процедури, її проведення розроблявся на основі типового закону UNCITRAL «Про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру». Законопроект, двічі зазнавши зміни, після отримання на нього негативного відгуку так і не знайшов підтримки [100].

З 2006 року почав видаватися перший російськомовний тематичний журнал про медіацію «Медіація та право. Посередництво і примирення». У квітні і липні 2006 року відповідно в Російському союзі промисловців і підприємців і Торгово-промисловій палаті РФ були створені спеціальні органи, які також були орієнтовані на просування медіації в Росії. У провідних російських ВНЗ в програми підготовки юридичних кадрів була інтегрована програма Центру медіації та права, ознайомлювальний курс «Введення в медіацію» [100].

Але вже в грудні 2008 року, за підсумками VII Всеросійського з'їзду суддів, Президент Росії дав доручення підготувати зміни до законодавчих актів Російської Федерації, спрямовані на вдосконалення судової системи. У числі заходів була вказана і розробка правової бази для розвитку досудових та позасудових способів вирішення спорів і в тому числі медіації [100].

Отримавши таку значну підтримку на найвищому державному рівні, робота з підготовки законопроекту про медіацію велася протягом 2009 року, вже на основі напрацьованого на той час досвіду практичного застосування медіації не тільки за кордоном, але і в Росії, з урахуванням особливостей як правової системи так і соціокультурних особливостей країни. Науково-методичний Центр медіації та права, основним завданням якого стало впровадження, розвиток і утвердження інституту медіації в Росії, був створений на початку 2005 року. З перших днів існування по сьогоднішній день Центр знаходиться в авангарді подій, пов'язаних з розвитком і поширенням медіації вже не тільки в Росії, але і на міжнародному рівні.

На основі напрацьованого досвіду до березня 2010 року був підготовлений новий законопроект про медіацію [100].

На основі напрацьованого досвіду до березня 2010 року був підготовлений новий законопроект про медіацію, який і був внесений на розгляд депутатам. Варто відзначити, що були підготовлені та альтернативні проекти, зокрема законодавчими зборами міста Санкт-Петербурга, Вищим Арбітражним Судом, але російські депутати віддали свої голоси на користь президентського законопроекту, що формує необхідну правову базу для успішного впровадження медіації в діловий оборот, правову культуру і суспільне життя країни.

На сьогоднішній день в Російській Федерації застосування медіації в арбітражних і цивільних судах регламентується Федеральним законом «Про альтернативну процедуру врегулювання спорів за участю посередника (процедуру медіації)», який набрав чинності з 1 січня 2011 року. Цим законом встановлюється позасудова процедура врегулювання цивільно-правових спорів за участю нейтральних осіб (медіаторів) як альтернатива судовому або адміністративному розгляду. Цим законом встановлюються вимоги до угоди про проведення процедури медіації. Угода укладається в письмовій формі і повинна містити відомості: про сторони, предмет суперечки, медіатора (медіаторів) або організацію, що здійснює надання послуг з проведення процедури медіації, порядок проведення процедури медіації, умови участі сторін в оплаті витрат,

пов'язаних з проведенням процедури медіації, термін проведення процедури медіації. Призначення медіатора визначається за взаємною згодою сторін, а послуги з проведення процедури медіації можуть надаватися як на платній, так і на безкоштовній основі.

У законі прописані також процедури медіації - позасудова, досудова і судова, яка передбачає проведення процедури медіації на будь-якій стадії судового розгляду. Встановлюються вимоги до медіаторів, діяльність яких може здійснюватися як на професійній основі, а також особливості правового становища саморегульованих організацій медіаторів та їх основні функції [92].

2.4. Запровадження та надання послуг медіації у правовій системі України

Традиції відновного правосуддя мають в Україні більш ніж тисячолітню історію і мали місце з X століття до першої третини XX століття. На думку Ж.В. Мішиної, зникла ця система з приходом радянської влади та запровадженням радянського права.

За визначенням М. Грушевського та Т. Гошко, правосуддя в українських землях здійснювалося зборовими та копними судами за принципом відновлення порушеного права, обов'язок поновити яке покладалось на правопорушника. Головним завданням було досягнення миру в окрузі, відновлення порядку, недопущення кровної помсти. Але вирішення спору відбувалося в суді. Медіація є альтернативною формою вирішення спорів, тобто альтернативою судовому розгляду. Одним з принципів медіації є добровільність, тобто сторони самі вирішують домовлятися їм, чи ні. Спільним між медіацією і тією формою відновного правосуддя, що існувало в українських землях до радянських часів, є, насамперед, спрямування зусиль на відновлення права шляхом укладання мирної угоди між потерпілим і правопорушником. Разом з цим, вищезазначені автори не розглядали питання досудового вирішення спорів, форм які б ставали альтернативою судового розгляду. Саме суд після дослідження наданих сторонами доказів приймає рішення на користь однієї з сторін. Медіація як

альтернативна форма вирішення спорів надає змогу сторонам самим приймати рішення за допомогою третьої нейтральної сторони [65].

В Україну медіація у її сучасному розумінні прийшла вже як напрацьована технологія в середині 90-х років.

Із 1995 року по 1999 рік були створені групи медіації в обласних центрах, з'явилися перші спроби застосування медіаційного методу для врегулювання сімейних і цивільних спорів. Перший великий амбіційний проект із медіації, ініційований Донецькою групою медіації та профінансований USIAD у 1997–1999 роках, був націлений на створення місцевих центрів медіації по всій Україні, підготовку медіаторів, реєстрацію Української асоціації медіаторів і надання послуг медіації для населення. Протягом трьох років медіаторам у восьми регіональних центрах медіації вдалося розв'язати через медіацію 90 справ, у 28 з яких послуги медіатора були оплачені клієнтами, а решта медіаторів працювали *pro bono*; відсоток урегульованих спорів повідомлений не був. Зіштовхнувшись із проблемою майже повної відсутності попиту на послуги медіації, у 1999 році проект отримав додаткове фінансування через Євразійську фундацію з метою розгортання програм медіації в пілотних судах Донецька та Одеси. Розроблена в межах цього проекту модель надавала суддям можливість передавати справи на медіацію за згоди всіх сторін. Незважаючи на всі зусилля, результатом було передання на медіацію всього 9 справ [48].

Із 2000 року процедура медіації застосовується у формі пілотних проектів та експериментів на базі судів у кримінальних справах для примирення між потерпілими і порушниками, зокрема, у містах Києві, Харкові, Івано-Франківську, Автономній Республіці Крим тощо. У цей самий період часу створюються Регіональні групи медіації. Також були створені та відіграють важливу роль у запровадженні інституту медіації Асоціація груп медіації України та Український центр порозуміння. На базі вищих навчальних закладів України, зокрема в Національній академії прокуратури, Національній академії внутрішніх справ України, запровадили навчальні дисципліни з медіації в кримінальних справах, а

на базі Національного університету «Києво-Могилянська академія» почав свою роботу Український центр медіації.

Велику роль відіграють міжнародні організації, які фінансово підтримують пілотні проекти, що стосуються медіації. Програми «Процедура відбору та призначення суддів, їх підготовки, притягнення до дисциплінарної відповідальності, розподілу справ та альтернативного розв'язання спорів» (2006 – 2007) і «Прозорість та ефективність систем правосуддя в Україні» (2008 – 2011) започаткували масштабну роботу із запровадження медіації в систему українських судів. Метою цих програм було запровадження судової моделі медіації, яку пропагували експерти з Нідерландів і Німеччини. Вони проводили тренінги із суддями чотирьох українських судів (в містах Біла Церква, Вінниця, Донецьк та Івано-Франківськ), які здійснили спроби медіації в справах протягом тижнів медіації, що проводилися в травні 2010 року й до кінця 2011 року. Результатом цих намагань були 50 справ (земельні, трудові, сімейні, адміністративні), де показник розв'язання спорів шляхом медіації становив 72% [48].

Після припинення фінансування проекту в 2011 році жодний із пілотних судів не став продовжувати медіацію в справах. Ще одна спроба запровадити судову модель медіації була зроблена у 2012 році вже за допомогою канадського проекту «Освіта суддів для економічного зростання», який також не дав позитивних результатів у розв'язанні спору таким шляхом [79].

Хоча від самого початку в 90-х роках медіація в Україні була підтримана американськими донорами та організаціями медіаторів, усередині 2010-х європейський вплив став помітнішим. Попри те, що медіація є новим явищем для Європи, українські медіатори, зокрема після подій Майдану 2014 року, обрали дискурс європеїзації і почали позиціонувати медіацію як невід'ємну частину європейської культури та важливу європейську цінність, яка відображена в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС і в низці документів про співпрацю [55].

2009 року Український центр медіації (УЦМ) відпрацьовував свою систему передачі справ на медіацію разом і з Дніпровським районним судом

міста Києва. Медіатори УЦМ були присутні в приміщеннях суду під час слухань та намагались переконати сторони надати згоду на медіацію їхньої справи. Хоча медіатори провели більше ніж 100 інформаційних зустрічей зі сторонами (на яких завжди була присутня тільки одна сторона), вдалося провести лише декілька медіацій. Цей перший досвід дозволив чітко усвідомити, що доки судді не будуть зацікавлені в передачі справ на медіацію та активно не вказуватимуть сторонам на потребу медіації, медіатори самотійно не зможуть «пробитись» до сторін [48].

Нещодавній проект USAID «Справедливе правосуддя» та фонду «Відродження» (2014-2015) з підтримки медіації у восьми судах Волинської області базувався на моделі медіації за допомогою зовнішніх медіаторів. За підсумками роботи проекту було проведено 47 інформаційних зустрічей та 38 медіацій, з яких 37% завершилися підписанням угоди [59].

У рамках усіх цих проектів з судової медіації сторонам пропонували послуги з медіації на безкоштовних засадах. Також, в усіх пілотних проектах використовували переваги наявного процесуального законодавства, яке дозволяє примирення на будь-якому етапі судового процесу, навіть на етапі виконання судових рішень. З огляду на відсутність у законодавстві положень, які б безпосередньо дозволяли проводити медіацію під час судового провадження, усі пілотні проекти відчутно опирались на особисту підтримку голів відповідних судів. Український центр порозуміння та україно-канадські проекти змогли отримати певну офіційну підтримку Ради суддів та Вищої кваліфікаційної комісії судів України. Наприклад, Вища кваліфікаційна комісія суддів винесла рішення про можливість робити винятки для пілотних судів у разі, якщо через процедуру врегулювання спорів судді порушуватимуть обмеження щодо тривалості розгляду справ (що насправді ніколи не відбувалося). Таким чином, багато суддів висловили свою думку про те, що вони б відчували себе більш впевненими, коли б медіація була безпосередньо підтримана на рівні закону [48].

Незважаючи на суттєві переваги запровадження медіації в національну правову систему, робити це слід виважено. Під час проведення наукового дослідження С.І. Запарою, М.В. Виглазовою, І.С. Коломієць у роботі «Становлення інституту медіації в Україні» була розроблена анкета для з'ясування позицій суддів щодо медіації. В опитуванні брали участь представники суддівського корпусу всіх судів м. Суми, а саме Зарічного, Ковпаківського, Апеляційного, Адміністративного окружного, Господарського судів. Суддям було запропоновано відповісти на п'ять питань, які допомогли зрозуміти позицію суддів щодо запровадження альтернативного способу вирішення спорів. Всього в анкетуванні брало участь 35 суддів, позиції яких розподілилися наступним чином.

На питання, чи доцільним є впровадження медіації як альтернативного способу вирішення спорів, 23 судді відповіли позитивно, 12 висловилися негативно. При цьому більшість суддів із Апеляційного суду та Ковпаківського висловилися «за» медіацію, решта суддівського корпусу з інших судів м. Суми не мають такої однаковості.

На друге питання «Чи доцільно з Вашої точки зору запровадження медіації під час судового розгляду окремих справ?» більшість суддів відповіли позитивно (22 особи). Тринадцять респондентів не вважають за необхідне запроваджувати медіацію під час судового розгляду навіть окремих справ.

На питання щодо найдоцільнішої стадії запровадження медіації переважна кількість респондентів відповіли, що медіацію доцільно застосовувати на позасудовій (досудовій) стадії вирішення спору.

Якщо справа дійшла до суду – значна кількість суддів (10) вважають можливим запровадження медіації до розгляду справи по суті. Проте є позиції, згідно з якими можливим є запровадження медіації і на будь-якій стадії розгляду справи (1), або на будь-якій стадії, але до судових дебатів (1).

Щодо застосування медіації в окремих категоріях справ – результати анкетування наступні. Більшість суддів вважають, що медіація є доцільною під час розгляду сімейних (11), трудових (8), інших категорій цивільних (8) справ. Окремі судді звертали увагу на адміністративні (3), господарські (5), земельні (2),

кримінальні (2) та інші справи. Останнє запитання підтвердило загальне ставлення суддів до медіації як явища, здатного позитивно вплинути на здійснення правосуддя. Більшість суддів (24 судді) схвально ставляться до медіації [40].

На сьогоднішній день діяльність державних органів та громадських організацій спрямована на поширення інформації про медіацію у суспільстві. Тому станом на сьогодні в Україні діють наступні центри:

- Український Центр Порозуміння, розпочав свою роботу в Україні 1994 року як представництво міжнародної організації Search for Common Ground («Пошук порозуміння»). У березні 2002 року управлінням юстиції м. Києва зареєстровано як благодійну організацію «Український Центр Порозуміння». Український Центр Порозуміння є ініціатором розвитку програм відновного правосуддя в Україні. У 2003 році було розпочато проект зі створення центрів відновного правосуддя в громаді – спеціальних служб, що надають послуги з проведення програм примирення для учасників конфліктів, зокрема кримінальних. Сьогодні центри відновного правосуддя працюють у 13-ти регіонах України, координуючи свою діяльність з місцевою владою, соціальними службами, судами, прокуратурою і поліцією. Місія Центру: сприяння розвитку стабільного українського суспільства шляхом упровадження відновних практик і підходів. Серед відновних практик, які розвиваються Центром: медіація та фасилітація; програми примирення потерпілих і правопорушників; кола правосуддя/примирення; сімейні конференції; відкритий простір; інші практики побудови консенсусу [91].

- Український Центр Медіації; започаткований при Києво-Могилянській Бізнес Школі у 2008 році з метою створення інституції, яка б стала рушійною силою для розвитку альтернативних способів вирішення спорів в Україні шляхом проведення навчання і надання послуг дійсно незалежних медіаторів. Даний Центр не лише проводить навчання, а й надає послуги медіації, консультує [90].

УЦП створив власну мережу з 15 українських громадських організацій та був реорганізований в Інститут миру і порозуміння в 2012 році. 2006 року Міжнародна Фінансова Корпорація Групи Світового Банку (МФК) провела опитування серед 1200 українських компаній, яке продемонструвало певну прийнятність проектів МФК з медіації в Україні. Як результат, МФК запропонувала грант для відкриття Українського центру медіації при Києво-Могилянській бізнес-школі [48].

Крім цього, за останні двадцять років в Україні було зареєстровано більше десяти організацій медіаторів, задіяних головним чином у популяризацію та навчання медіації [49].

- Центр медіації при Львівській торгово-промисловій палаті (далі – Центр при Львівській ТПП) було відкрито 3 серпня 2015 року. Його завданням є практична допомога львівському бізнесу у розв’язанні конфліктних ситуацій та досудовому вирішенні проблемних бізнес-питань. Медіатори Центру – випускники сертифікованого курсу із отримання кваліфікації бізнес-медіатора, який проводився у рамках Німецько-українського партнерського проекту у сфері бізнесу за участю німецьких викладачів. Курс базувався на навчальній програмі “Бізнес-медіатор”, яка функціонує в Академії ТПП Мюнхена (Німеччина) [95].

На думку А. Єлесеєва, керівника Центру при Львівській ТПП, “Медіація – це не просто набір правил, процедур. Це такий інструмент, коли починаєш шукати інтереси іншої людини, а не тільки свої позиції відстоювати. Це незамінний інструмент у переговорах з клієнтами, зі співробітниками, у сім’ї. Це – культура спілкування. Медіація займається консенсусом, тобто пошуком найкращого із альтернативних рішень. Прикро, що проведене нами дослідження показало, що тільки 3 % фінансової еліти знають про медіацію, тоді коли у світі це шикарний механізм вирішення спорів. Це й був вагомий аргумент щодо впровадження курсу з вивчення та практикування медіації у вишах” [96].

Також на сьогоднішній день в Україні діє Національна асоціація медіаторів України», яка є професійним громадським об’єднанням у сфері медіації та вирішення конфліктів. Громадська організація «Національна асоціація медіаторів

України (НАМУ)» (далі – ГО «НАМУ») є неурядовим неприбутковим професійним громадським об'єднанням у сфері медіації та вирішення конфліктів, яке об'єднує фізичних осіб. Діяльність ГО «НАМУ» поширюється на всю територію України.

Основною метою діяльності ГО «НАМУ» є сприяння становленню, використанню та поширенню медіації як особливого підходу до вирішення конфліктів у різних сферах життя, об'єднання фахівців у сфері медіації та розвитку професії медіатора на рівні кращих світових стандартів, захист спільних інтересів членів Асоціації та представництво їхніх інтересів в Україні та закордоном [32].

Послугами ГО «НАМУ» є:

- навчання: організація та проведення семінарів, тренінгів, конференцій, круглих столів, виставок, консультацій із залученням представників громадськості, органів державної влади та місцевого самоврядування, експертів з різних галузей суспільного життя, зокрема й міжнародних;
- організаційно-правова діяльність: представлення інтересів медіаторів; представлення та захист законних інтересів своїх членів та інших осіб у державних органах та в неурядових організаціях, зокрема соціальні, економічні та творчі; звернення у порядку, визначеному законом, до органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб з пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами; одержання у порядку, визначеному законом, публічної інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації; надання методичної і консультативної допомоги іншим організаціям, що займаються розвитком медіації;
- науково-просвітницька діяльність: розробка методик та рекомендацій для застосування медіації у публічному та приватному секторах; організація розробки та впровадження національних стандартів у сфері медіації; дослідження у сфері медіації, зокрема щодо узагальнення та аналізу практики; проведення опитувань, анкетувань та здійснення досліджень; надання методологічної та

інформаційної підтримки членам організації, органам державної влади, громадським організаціям, благодійним фондам;

- інформаційн діяльність: інформування громадськості та зацікавлених осіб про досягнення членів ГО «НАМУ» у сфері застосування практик медіації; створення та поширення інформаційно-презентаційних матеріалів, відео та спеціалізованої літератури; публікація наукових та методичних результатів діяльності членів організації, проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи;

- наразі в розробці: професійна акредитація медіаторів; акредитація центрів, що надають послуги з медіації; акредитація програм з підготовки медіаторів; надання послуг з супервізії; надання інформаційно-ресурсної підтримки [32].

Слід зазначити, що Центрами у сфері медіації розроблені Кодекси етики медіатора.

Зокрема, Українським Центром Порозуміння розроблено Етичний кодекс медіатора Українського Центру Порозуміння. Метою даного Кодексу є визначення основних принципів та цінностей медіації. Недотримання даного кодексу є несумісним зі званням медіатора Українського Центру Порозуміння[35].

Кодекс етики медіатора розроблений Українським Центром Медіації на основі Європейського Кодексу (European Code of Conduct for Mediators) медіаторів. European Code of Conduct for Mediators – результат плідної співпраці ініціативної групи медіаторів-практиків, які представляють більш ніж 30 європейських організацій. Кодекс розроблений при підтримці Європейської Комісії і затверджений на конференції у Брюсселі 02.06.04 р.[51].

Кодекс медіатора має слугувати фундаментальним етичним і професіональним путівником для осіб, які займаються медіацією у будь-якій сфері. Стандарти Кодексу етики медіатора Українського Центру Медіації мають бути застосовані у всіх видах медіації. Організації, які надають послуги медіації, можуть розробляти більш детальні кодекси, адаптовані до певного контексту,

типу пропонованих послуг або до окремих сфер, таких як медіація в сімейних відносинах, у сфері споживання, трудові спори, відновне правосуддя [51].

Також Національною Асоціацією Медіаторів України станом на грудень 2017 року розроблено Кодекс етики медіатора. Кодекс було розроблено в рамках діяльності ГО «Національна асоціація медіаторів України» ініціативною групою практикуючих медіаторів з різних регіонів України з урахуванням Європейського кодексу етики медіатора, зарубіжних стандартів і вітчизняної практики діяльності медіаторів. Виконання та дотримання положень цього Кодексу є обов'язковим для членів Національної асоціації медіаторів України та членів тих організацій та об'єднань медіаторів, що його визнають. Кожен медіатор може добровільно визнати даний Кодекс, взявши на себе зобов'язання відповідально дотримуватись його положень та інформувати про дотримання цього Кодексу учасників медіації. Організації та об'єднання медіаторів можуть вільно визнавати цей Кодекс або брати цей Кодекс за основу при розробці власних етичних стандартів із обов'язковим посиланням на першоджерело та за умови забезпечення дотримання його положень [50].

Всі вище вказані кодекси розроблені з метою закріплення етичних стандартів для медіаторів, інформування громадян про процедуру медіації та, відповідно, збільшення довіри суспільства до процедури медіації як ефективного та альтернативного способу вирішення спорів. Звісно, дані кодекси не мають обов'язкової сили, проте зміст кожного з них, викладений організацією на власний розсуд та діє локально, що у свою чергу може заплутати особу, яка не є фахівцем у даній сфері, а лише знайомиться з відомостями про медіацію з метою звернення до даної процедури. Тобто, різноманітність змісту кодексів медіаторів може зменшити довіру осіб до даного способу захисту, оскільки відсутня єдина правова основа діяльності медіаторів.

Так, на думку Ульянової Г.О. спори у сфері інтелектуальної власності, вирішення яких можливе за допомогою процедури медіації, можна поділити на декілька категорій, а саме: 1) спори, які виникають між суб'єктами права інтелектуальної власності й користувачами у зв'язку з невиконанням чи

неналежним виконанням договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. В даному випадку застосування медіації можливе ще на стадії укладення договорів, за умови, коли сторони не можуть дійти згоди щодо істотних та додаткових умов договору; 2) спори, які виникають щодо надання правовласником дозволу третім особам на використання об'єктів інтелектуальної власності, також у примусовому порядку за рішенням суду тощо; 3) при вирішенні конфліктних ситуацій, які виникають у зв'язку з використанням об'єктів інтелектуальної власності без згоди правовласника. Також, залежно від категорії об'єктів права інтелектуальної власності, права на які порушені, медіація застосовується при: 1) порушенні авторських і суміжних прав; 2) порушенні прав ромислової власності; 3) порушенні прав на засоби індивідуалізації [88].

Згідно думки Василенко І., враховуючи піввіковий світовий досвід та реалії національного законодавства й правозастосування, за допомогою медіації вже сьогодні можна вирішувати такі спори: 1) щодо ліцензування та передачі прав інтелектуальної власності; 2) щодо порушень прав інтелектуальної власності; 3) щодо права власності на винахід, тобто коли саме працівник розробив винахід – у свій власний час або в робочий; 4) щодо авторства на винахід, якщо третя сторона зробила суттєвий внесок, та інші [27].

На мою думку, надання послуг медіації з метою захисту прав інтелектуальної власності зумовлено насамперед недоліками національного законодавства про інтелектуальну власність, що у свою чергу зменшує ефективність судового захисту прав ІВ.

Проаналізувавши законодавче регулювання майнових та особистих немайнових прав (табл. 2), слід зробити наступні висновки.

Як вище зазначалося, ст. 420 Загальних положень про ПІВ ЦК України визначено перелік об'єктів ПІВ, і ЦК України містить окремі, спеціалізовані Глави ЦК України щодо певних об'єктів ПІВ.

Проте, слід звернути увагу на те, що положеннями спеціалізованих Глав ЦК України не уточнено перелік особистих немайнових прав на певні об'єкти

ПВ, зокрема на: об'єкти суміжних прав, винахід, корисну модель, промислові зразки, комерційну таємницю, торгівельні марки, географічні зазначення, комерційне найменування, раціоналізаторські пропозиції, топографії ІМС, сорти рослин та породи тварин.

Відповідно, питання особистих немайнових прав на вище вказані об'єкти ПВ має бути врегульовано спеціалізованими нормативно-правовими актами, що і було зроблено щодо наступних об'єктів: об'єктів суміжних прав, винаходів, корисних моделей, промислових зразків, топографії ІМС.

Питання особистих немайнових прав не врегульовано спеціалізованим нормативно-правовим актом щодо: торгівельних марок та географічних зазначень.

Також слід зазначити, що існують об'єкти ПВ, відносини використання яких врегульовано лише Загальними положеннями про ПВ ЦК України та спеціалізованими главами ЦК України, оскільки щодо таких об'єктів відсутній спеціалізований закон; такими об'єктами ПВ є: комерційна таємниця, комерційне найменування, раціоналізаторські пропозиції, наукові відкриття, сорти рослин та породи тварин. Спеціалізованими главами ЦК України також не врегульовано питання особистих немайнових прав на дані об'єкти ПВ.

Відповідно, виникає питання: особистими немайновими правами вище вказаних об'єктів є особисті немайнові права, що зазначені у Загальних положеннях про ПВ ЦК України. Чи можливо, у зв'язку із відсутністю «конкретизованих» положень, на дані об'єкти взагалі не набуваються особисті немайнові права ІВ і потрібно керуватися положеннями інших нормативно-правових актів, що стосуються діяльності особи, наприклад, Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції».

Також положеннями спеціалізованої Глави ПВ на наукове відкриття ЦК України не визначено питання майнових прав та їх належності особі, щодо даного об'єкту ПВ. Лише зазначено, що право на наукове відкриття засвідчується дипломом та охороняється у порядку, встановленому законом. Як зазначалося вище, спеціалізований закон, який би регулював відносини щодо наукового

відкриття відсутній. Звісно, враховуючи зміст наукового відкриття, на даний об'єкт не можуть набуватися виключні майнові права, оскільки це обмежить розвиток науки в цілому. Проте, на мою думку, питання винагороди науковцю має бути визначено на законодавчому рівні.

Слід зазначити й наступне: на сьогоднішній день на ринку об'єктів ПІВ вирізняють такі об'єкти як ноу-хау та доменне ім'я. Ноу-хау не визначено у ст.420 ЦК України, і тому на сьогодні перед науковцями стоїть наступне завдання: слід визначити, ноу-хау є самостійним об'єктом ПІВ і має власний режим правової охорони чи це різновид комерційної таємниці, і тому режим правової охорони ноу-хау тотожний режиму правової охорони комерційної таємниці. На сьогоднішній день існують розбіжності щодо вирішення даного питання.

Це питання є вельми складним, воно недостатньо розроблено і в іноземних державах. Незважаючи на загальну вживаність поняття ноу-хау, воно не визначено ні в рамках багатосьронніх угод стосовно інтелектуальної власності або торгівлі, ні законами більшості зарубіжних країн, а існує лише у юридичній доктрині та судовій практиці [45;с.379].

Щодо доменних імен склалася наступна ситуація. В Україні зміст даного поняття викладено у Законах України «Про телекомунікації» та «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», а також у Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підключення до глобальних мереж передачі даних». Тому щодо режиму правової охорони доменних імен думки науковців різняться.

Недобросовісна реєстрація доменних імен засуджується ВОІВ. У доповіді, підготовленій ВОІВ "Управління доменними іменами й адресами: питання інтелектуальної власності" від 30 квітня 1999 р. цій проблемі присвячений ряд положень. На думку ВОІВ, із зловмисною реєстрацією доменних імен необхідно боротися. З цією метою були розроблені Єдині Правила розгляду спорів про доменні імена [73].

Також після аналізу майнових прав, що визначені у ЦК України та спеціалізованих нормативно-правових актах, було встановлено, що у деяких випадках, майнові права, визначені у ЦК України суперечать майновим правам, що визначені у відповідному спеціалізованому нормативно-правовому акті у питанні – чи є дане право виключним чи невиключним майновим правом. Зокрема, згідно положень ЦК України, право на використання твору (об'єкти авторського права) є невиключним, проте, згідно положень Закону України «Про авторське право і суміжні права», до майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) належить виключне право на використання твору. Інші випадки суперечностей між положеннями нормативних актів відображено у табл. В.2.1., а прогалини у законодавчому регулюванні майнових та особистих немайнових прав ІВ – у табл. Д. 2.2.

Колізії між положеннями ЦК України та спеціалізованим нормативно-правовим актом у сфері ІВ можливо подолати, визначивши її вид та застосувавши одне із двох правил подолання колізій:

- темпоральна (часова) колізія – виникає внаслідок введення в дію в різний час двох і більше нормативних актів одного рівня з того ж самого питання, які мають розбіжності (колізія між законом і законом, указом і указом та ін.). Для її подолання необхідно керуватися принципом: наступний акт одного рівня з того ж самого питання скасовує дію актів попередніх. Винятком є норми: 1) про зворотну силу закону; 2) про переживання закону;

- змістовна (сутнісна) колізія – виникає внаслідок введення в дію загальних і спеціальних (виняткових) актів, коли норма одного акта суперечить нормі іншого акта через частковий збіг обсягів їх регулювання, викликаний специфікою суспільних відносин. Для подолання цієї колізії необхідно керуватися принципом: норма спеціального (виняткового) акта скасовує дію норми загального акта, за умови, що спеціальний акт формально не відмінений [87; с 432-433].

Враховуючи, що ЦК України прийнятий пізніше ніж Закон України «Про авторське право і суміжні права», а останній є спеціалізованим актом у

відносинах ПІВ, на сьогоднішній день існують розбіжності щодо вирішення даного питання.

З вище викладеного очевидно, що незважаючи на регулювання ПІВ нормами Загальних положень про ПІВ ЦК України, спеціалізованими Главами ЦК України та спеціалізованими нормативно-правовими актами, у певних випадках виникають колізії та прогалини. У свою чергу, дані колізії та прогалини створюють ризики успішності та ефективності судового захисту прав ІВ.

Слід зазначити, що у Законі України «Про надання безоплатної правової допомоги» №3460-VI від 02.06.2011 року, визначено, що безоплатна первинна правова допомога включає такі види правових послуг як надання особі допомоги у доступі до медіації. У даному законі відсутня будь-яка інша інформація щодо медіації, у зв'язку з чим знову виникають питання щодо механізму застосування цього способу захисту.

Крім того, Положенням про надання безоплатної первинної правової допомоги в Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації в Україні, затвердженим наказом Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації в Україні від 04.05.2016 №320, закріплено поняття медіації, проте відсутні положення щодо процедури здійснення посередництва.

Також на сьогоднішній день Законом «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства та інших законодавчих актів» №6232 від 23.10.2017 року, у Господарському процесуальному кодексі України, Цивільному процесуальному кодексі України та Кодексі адміністративного судочинства закріплено главу під назвою «Врегулювання спору за участю судді», що є новим, законодавчо-закріпленим процесуальним механізмом врегулювання спору у нашій країні, а тому потребує детального аналізу та напрацювання практики застосування даної процедури з урахування національних особливостей України.

Як вбачається із Пояснювальної записки до даного закону, у будь-якій справі (за винятком окремих категорій) сторони можуть звернутися до

неформальної процедури розгляду – врегулювання спору за участю судді, за наслідками якої вони можуть або укласти мирову угоду, або продовжити судовий розгляд.

У даному випадку врегулювання спору за участю судді не є мировою угодою у звичному розумінні. Дана процедура, на мою думку, є однією із форм медіації, а саме – судової. Судова медіація активно застосовується у країнах англо-американської, романо-германської та змішаної правових систем. Нормативне закріплення судової медіації є позитивним зрушенням щодо визнання та застосування медіації в Україні.

Щодо законодавчого закріплення єдиної правової основи надання послуг медіації, слід зазначити, що на сьогоднішній день в Україні лише розробляються нормативно-правові акти щодо процедури медіації. Таким нормативно-правовим актом є проект Закону України «Про медіацію» №3665 від 17.12.2015 року, який станом на сьогодні готується на друге читання.

Висновки до Розділу 2

Провівши дослідження запровадження інституту медіації, можна зробити наступні загальні висновки:

- медіація як спосіб захисту прав застосовуються у світі з давніх часів;
- медіація, у її сучасному розумінні як альтернативний спосіб захисту прав, застосовуються країнами, що належать до різних правових систем протягом тривалого проміжку часу;
- незважаючи на те, що медіація застосовується у країнах з різними правовими культурами та правовими системами, у кожній з країн медіація є ефективним способом врегулювання спорів, у тому числі й щодо ПІВ.

Враховуючи вище викладену характеристику запровадження медіації у країнах англо-американської та романо-германської правових систем можна зробити наступні висновки:

- розвиток медіації у її сучасному розумінні розпочався у країнах англо-американської правової системи, зокрема найперше у Сполучених Штатах Америки, а також Великобританії, Австралії;
- причиною розвитку медіації стали недоліки судової діяльності під час розгляду справ, що призвело до неефективності вирішення спорів;
- вирішення спору шляхом звернення до медіатора є не лише правом сторін, а й у визначених законом випадках - обов'язком;
- діяльність державних органів спрямована на забезпечення розвитку та поширення медіації у країні як альтернативного засобу вирішення спорів;
- суди надають перевагу медіації як засобу вирішення спору;
- правове регулювання медіації в країнах романо-германської правової системи має ознаки правового регулювання медіації в країнах англо-американської правової системи.

Враховуючи обставини запровадження медіації у країнах релігійної, традиційної та змішаної правових систем, слід зробити наступні висновки:

- запровадження медіації у країнах традиційної та релігійної правових систем відбувалося разом з розвитком держави, оскільки громадські структури, які здійснювали різні форми посередництва для врегулювання цивільних правовідносин існували ще з давніх часів;
- запровадження та надання послуг медіації у країнах традиційної та релігійної правових систем здійснюється відповідно до релігійних норм та норм-звичаїв, тобто запровадження медіації зумовлене особливостями правових систем, до яких належать країни;
- на сьогоднішній день у країнах традиційної та релігійної правових систем існують спеціалізовані нормативні акти, які регулюють процедуру медіації;
- вирішення спору шляхом медіації у країнах релігійної та традиційної правових систем є основним засобом врегулювання спору, а суд сприймається як альтернатива;

- причиною запровадження медіації у країнах змішаної правової системи є поширення та застосування медіації у країнах англо-американської та романо-германської правових систем;

- медіація у країнах змішаної правової системи бмає ознаки медіації країн англо-американської та романо-германської правових систем.

Враховуючи результати дослідження запровадження медіації в Республіці Польща, Російській Федерації та Республіці Білорусь, слід зробити наступні висновки:

- розвиток медіації у постсоціалістичних країнах розпочався лише з 2000 років; запровадження медіації здійснюється з урахуванням досвіду країн романо-германської та англо-американської правових систем, а також національних особливостей кожної з постсоціалістичних країн;

- вирішення спору шляхом медіації може здійснюватися як на підставі угоди, тобто вільний вибір сторонами способу вирішення спору, а також на підставі постанови суду, тобто у примусовому порядку;

- станом на сьогодні у постсоціалістичних країнах продовжується становлення інституту медіації шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів та повідомлення суспільства, сторін спору, а також державних службовців (судді, працівники правоохоронних органів та інші) інформації про медіацію.

Враховуючи результати дослідження запровадження медіації в Україні, слід зазначити наступне:

- в Україну медіація у її сучасному розумінні прийшла вже як напрацьована технологія в середині 90-х років;

- за підтримки іноземних партнерів, в Україні діяли програми судової медіації, яка не була ефективною у зв'язку із недовірою сторін до даного способу захисту та незацікавленості судді врегулювати спір альтернативним способом;

- на сьогоднішній день в Україні лише відбувається становлення інституту медіації;

- в країні діє значна кількість центрів, що надають послуги у сфері медіації, а також поширюють інформацію про даний спосіб захисту у суспільстві. Одними з них є: Український Центр Порозуміння, Український Центр Медіації, Центр медіації при Львівській торгово-промисловій палаті та громадська організація «Національна асоціація медіаторів України»;

- вище вказаними Центрами розроблені Кодекси етики медіаторів, метою яких є закріплення етичних стандартів для медіаторів, інформування громадян про процедуру медіації та, відповідно, збільшення довіри суспільства до медіації як ефективного та альтернативного способу вирішення спорів. Звісно, дані кодекси не мають обов'язкової сили та є локальними, проте обсяг та зміст кожного з них, викладений організацією на власний розсуд, що у свою чергу може заплутати особу, яка не володіє достатньою кількістю інформації про медіацію для розуміння даного процесу, що у свою чергу зменшить довіру осіб до даного способу захисту;

- Законом «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства та інших законодавчих актів» №6232 від 23.03.2017 року, закріплено новий процесуальний механізм врегулювання спорів - врегулювання спору за участю судді, що слід розглядати як судову медіацію, яка активно застосовується у зарубіжних країнах;

- нормативне закріплення процедури проведення судової медіації є позитивним зрушенням щодо визнання та застосування медіації в Україні. Проте, дане регулювання має певні недоліки, які слід вирішити для забезпечення ефективності цього процесу;

- спеціальний нормативно-правовий акт, що стосується надання послуг медіації, а саме проект Закону України «Про медіацію» №3665 від 17.12.2015 року на сьогоднішній день лише готується на друге читання, тобто у країні відсутня єдина правова основа процедури медіації;

- на сьогоднішній день існують прогалини та колізії між положеннями ЦК України та спеціалізованими нормативно-правовими актами щодо закріплення

майнових та особистих немайнових прав на об'єкти ПІВ, які на даний час, неможливо врегулювати лише за допомогою нормативних актів, у зв'язку з чим - судовий захист прав є менш ефективним.

Медіація є ефективним альтернативним способом захисту прав ІВ, оскільки медіація може не лише допомагати визнати та відновити порушені права, а й також:

- зберегти та продовжити ділові відносини між суб'єктами прав інтелектуальної власності, що у свою чергу дозволить продовжити отримувати дохід від використання, комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності;
- забезпечити самостійність у прийнятті рішення з урахуванням не лише правових позицій, а й інтересів сторін;
- забезпечити швидке виконання взаємно прийнятого рішення за результатами процедури медіації, у порівнянні із виконанням судового рішення;
- зекономити час та кошти, в порівнянні з тривалістю судового розгляду та розміру судового збору;
- забезпечити конфіденційність інформації отриманої під час процедури медіації або відомості про саму процедуру медіації (перевага для осіб, які бажають зберегти у таємниці інформацію щодо спору від розголошення у засобах масової інформації);
- неформальність процедури медіації.

РОЗДІЛ 3. Нинішній стан та перспективи розвитку медіації як способу захисту прав інтелектуальної власності

3.1. Значення процедури медіації на міжнародному рівні та перспективи для України

Захист ПІВ є невід'ємною складовою економічного розвитку країни. Тому діяльність державних органів розвинених країн, де економіка перебуває на високому рівні, спрямована на пошук та запровадження ефективних способів захисту ПІВ. У зарубіжних країнах, надають перевагу медіації як способу захисту прав, зокрема й ПІВ. Ефективність цього способу захисту була успішно доведена на національних рівнях, тому на сьогодні захист ПІВ шляхом медіації здійснюється й міжнародними організаціями.

На міжнародному рівні діє Міжнародний інститут по запобіганню і вирішенню конфліктів (далі – CPR). CPR - це некомерційний аналітичний центр, який поєднує в собі багаторічну спадщину ідейного лідерства та інновацій, завдяки своєму різноманітному членству, та пропонує найсучасніші рішення і ресурси для вирішення конфліктів [63].

Членство у CPR дає можливість більш ефективно вирішувати конфлікти в бізнесі, користуючись всіма перевагами найновішої системи захисту та вирішення спорів, що розроблена даною організацією [99].

Членом даної організації може бути юридична фірма, урядова організація чи нейтральна компанія. CPR допомагає глобальному бізнесу та їх адвокатам запобігати та розв'язувати комерційні спори більш ефективно - як безпосередньо, шляхом підвищення їх можливостей, так і побічно, шляхом вдосконалення альтернативних способів вирішення спорів у всьому світі. Дана організація пропонує дієві інструменти, ресурси та рішення по застосуванню альтернативних способів вирішення спорів; нею розроблені правила щодо процедури надання послуг по вирішенню спору альтернативним способом, зокрема й за допомогою посередництва, а також розроблено міжнародний список арбітрів та посередників [72].

Зокрема, у 2002 р. світовими лідерами в сфері медіації Міжнародного інституту по запобіганню і вирішенню конфліктів було створено «Принципи для організацій, які забезпечують проведення медіації», які відтворюють найкращу світову практику в цій галузі [77].

Що ж стосується оплати послуг медіації, що надаються CPR, то слід зазначити наступне.

У випадку звичайного посередництва сплачується збір у розмірі 950 дол. США, що є депозитом, який не повертається; також слід сплатити 1850 дол. загального збору.

У випадку посередництва для вирішення франшизних спорів, слід сплатити 750 дол. США, що є депозитом, який не повертається; також слід сплатити 1500 дол. загального збору.

У випадку, коли сума спору менше 250 000 дол. США, сторони можуть обрати фіксовану плату у розмірі 3500 дол. США (у випадку, якщо одна із сторін спору є членом даної організації, фіксована плата становить 2500 дол. США). Дана фіксована плата дає право сторонам на один день медіації (до 10 год., включаючи підготовку). Після цього буде застосована погодинна ставка, у розмірі 350 дол. [98].

Щоб вибрати посередника, сторони мають заповнити онлайн-форму, де буде зазначено бажану кваліфікацію посередника та обставини, які слід перевірити на наявність спору. Посередника буде призначено після визначення сторонами дати та місця проведення посередництва [75].

Дана організація надсилає сторонам список можливих посередників (не менше трьох), у якому зазначає їх резюме та погодинні ставки. Якщо сторони не змогли вибрати посередника, його призначає організація. Розмір винагороди посередника визначається до його призначення.

Перш ніж перейти до суті спору, сторони і посередник обговорять попередні питання, такі як можливу зміну порядку, місця і часу проведення зустрічей, а також потребу кожної сторони в документах або іншій інформації, що знаходиться у володінні іншої.

Не менш ніж за 10 робочих днів до першої основної конференції з посередництва, за відсутності іншої домовленості, кожна сторона надасть посереднику письмову заяву з коротким викладом передісторії і нинішнього стану спору, включаючи будь-які вжиті зусилля по врегулюванню, а також інші матеріали та інформацію як просить посередник, або з якою, як вважає сторона, посередника корисно ознайомити для вирішення спору. Бажано, щоб подання включало аналіз реальних інтересів і потреб сторін та їх судових ризиків. Посередник може попросити будь-яку сторону надати роз'яснення і додаткову інформацію [76].

Сторонам пропонується обговорити обмін всіма або деякими матеріалами, які вони представляють посереднику, для подальшого розуміння кожною стороною точок зору іншої сторони. За винятком випадків, коли сторони домовилися про інше, посередник повинен зберігати в таємниці будь-яку інформацію, яка була йому представлена. По завершенню процедури посередництва на прохання сторони, посередник поверне стороні всі письмові матеріали, які ця сторона надала посереднику без збереження їх копій або посередник засвідчує, що копії таких матеріалів знищено. На першій основній конференції з посередництва кожна сторона зробить вступну заяву.

Посередник може сприяти врегулюванню спору будь-яким способом, який, на його думку, є доречним. Посередник допоможе сторонам зосередитися на своїх основних інтересах і проблемах, вивчити альтернативні рішення і розробити варіанти врегулювання. Посередник буде вирішувати, коли проводити спільні засідання, а також коли спілкуватися окремо з кожною із сторін .

Очікується, що сторони самостійно ініціюють і передадуть посереднику пропозиції щодо врегулювання спору [76].

Якщо сторони не зможуть розробити взаємоприйнятні умови врегулювання, до припинення процедури, і тільки за згодою сторін, посередник може подати сторонам остаточну пропозицію про врегулювання; і якщо посередник вважає, що він/вона має на це право, посередник може дати сторонам оцінку про ймовірний результат справи, якщо щодо неї було прийнято остаточне

судове рішення з урахуванням будь-яких обмежень у відповідності з будь-якими застосовними законами та (або) правилами посередництва, судовими правилами або етичними кодексами. У зв'язку з цим посередник може запропонувати подальші обговорення, щоб з'ясувати, чи може оцінка або пропозиція посередника привести до вирішення.

Врегулювання спору триватиме до тих пір, поки: не буде досягнуто письмового врегулювання; або посередник завершує посередництво та інформує сторони про те, що подальші зусилля по врегулюванні є марними; або одна зі сторін або медіатор відмовиться від участі у процедурі посередництва. Однак, якщо у спорі більше двох сторін, інші сторони можуть обрати продовження посередництва не зважаючи на рішення однієї із сторін не продовжувати участі.

У випадку врегулювання спору, сторони підписують попередній меморандум та угоду про врегулювання. Якщо справу було направлено на посередництво під час її судового розгляду, сторони просять суд припинити розгляд справи і прийняти угоду про врегулювання як рішення по справі.

У випадку неможливості врегулювати спір за допомогою посередництва, посередник може запропонувати сторонам консультативний чи обов'язковий арбітраж, чи інші способи альтернативного вирішення спору.

Весь процес посередництва є конфіденційним [76].

За участю Консультативного комітету по посередництву CPR, за допомогою посередництва, було успішно врегульовано бізнес-спори як на національному, так і міжнародному рівнях, зокрема й у сфері: авторського права, патентів, франшизи, комерційної таємниці, товарних знаків та недобросовісної конкуренції [76].

Посередництво відбувається відповідно до Процедури посередництва в рамках CPR.

Що ж стосується спеціалізованого органу, що надає послуги медіації саме у спорах щодо прав ІВ на міжнародному рівні, слід зазначити наступне.

На сьогоднішній день суб'єктами ринкових відносин є підприємства як з економічно розвинених країн, де захист ПІВ є одним з пріоритетів державної

політики, так і з країн, що розвиваються, в яких охорона і захист ПІВ перебувають лише на етапі становлення.

Саме тому враховуючи особливості та переваги медіації, що були визначені у роботі попередньо, вирішення спорів щодо прав ІВ позасудовими способами, а саме за допомогою медіації, набули за останні роки великої популярності не лише на національному, а й на міжнародному рівнях.

На міжнародному рівні органом, що здійснює захист прав ІВ за допомогою альтернативних способів захисту, зокрема й медіації, є Центр Всесвітньої організації інтелектуальної власності з арбітражу та посередництва (далі - Центр ВОІВ). Центр ВОІВ був заснований у Женеві в 1994 році з метою сприяння врегулюванню спорів в сфері інтелектуальної власності завдяки застосуванню альтернативних процедур [93].

Центр ВОІВ є нейтральним міжнародним некомерційним органом з врегулювання суперечок, який пропонує ефективні з точки зору витрат часу і коштів різні варіанти альтернативного врегулювання спорів. Послуги ВОІВ в області посередництва, арбітражу та винесення експертного висновку дозволяють приватним особам ефективно вирішувати свої внутрішні або транскордонні суперечки, що стосуються інтелектуальної власності і технологій, в позасудовому порядку. ВОІВ також є світовим лідером в наданні послуг з вирішення спорів по доменних іменах за розробленою ВОІВ Єдиною політикою щодо врегулювання суперечок в області доменних імен [29].

На сьогоднішній день все більша кількість справ вирішується за допомогою медіації за участі Центру ВОІВ. Предметом розгляду є як договірні спори (наприклад, патентні та програмні ліцензії, угоди про сумісництво товарних знаків, угоди про розподіл фармацевтичних товарів та угоди про науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки), так і позасудові спори (наприклад, порушення патентів). Сторони, що вирішували спори за допомогою даного Центру належать до різних юрисдикцій, включаючи Австрію, Китай, Францію, Німеччину, Угорщину, Індію, Ірландію, Ізраїль, Італію, Японію, Нідерланди, Панаму, Іспанію, Швейцарію, Сполучене Королівство та Сполучені Штати

Америци. Центр пропонує загальний огляд описових (наочних) прикладів посередницьких та арбітражних справ, що були ним розглянуті [94].

Тобто, Центр ВОІВ пропонує спеціалізовані послуги з медіації у спорах про інтелектуальну власність, а саме у спорах, пов'язаних з комерційними операціями та відносинами з використання об'єктів інтелектуальної власності. Поширеними прикладами таких комерційних операцій та відносин є патенти, ноу-хау та ліцензії на торговельні марки, франчайзингові контракти, комп'ютерні контракти, мультимедійні контракти, дистриб'юторські контракти, контракти на науково-технічні розробки, технологічні документи про трудові договори, злиття та поглинання, де передбачається перетворення об'єктів права інтелектуальної власності, прав на них у нематеріальні активи, контракти на музику та фільми.

Центром ВОІВ для кожної з процедур підготовлено відповідні правила. Тому процедура посередництва (медіації) проводиться відповідно до Правил ВОІВ з посередництва (далі – Правила ВОІВ).

Посередництво є відносно неструктурованою та неформальною процедурою, в якій подальша участь у процесі, а також прийняття будь-якого результату залежить від домовленості сторін. Якщо сторони не домовились про інше, то погоджуючись вирішити спір за допомогою Центру ВОІВ, сторони приймають Правила ВОІВ в рамках їхньої згоди на посередництво. Ці Правила мають наступні основні функції:

- встановлюють необов'язковий характер процедури (статті 13 (а) та 18 (ііі));
- визначають спосіб призначення посередника (стаття 6);
- встановлюють спосіб, у який буде визначено плату для посередника (стаття 22);
- визначають для сторін момент початку посередництва, у випадку, якщо даний етап не встановлений (статті 3-5 із статті 12);
- надають сторонам гарантії конфіденційності процесу та інформації, що була розкритою під час процесу (статті 14-17);

- визначають, яким чином витрати на процедуру будуть покриватися сторонами (стаття 24) [74].

Посередництво як альтернативна процедура вирішення спорів з питань інтелектуальної власності, є привабливим варіантом для сторін, які ставлять за ціль зберегти або посилити їх відносини, прагнуть зберегти контроль над процесом врегулювання суперечки, зберегти конфіденційність чи прагнуть до швидкого врегулювання спору без шкоди їхній репутації. Вищевказані цілі стосуються сторін спору щодо договорів відносно патентів, ноу-хау та ліцензій на торговельні марки, франчайзингові контракти, комп'ютерні контракти, мультимедійні контракти, дистриб'юторські контракти, спільні підприємства, контракти на дослідження та розробки, контракти на музику та фільми тощо.

Посередництво - неформальний та гнучкий процес, який контролюють сторони та посередник. Структура, за якою відбувається посередництво, визначається сторонами з посередником, які разом розробляють і погоджують процедуру, яку слід дотримуватися. Стаття 10 Правил ВОІВ передбачає: "Медіація здійснюється у спосіб, узгоджений сторонами. Якщо сторони не уклали угоду, що стосується посередництва, зокрема й процедури її проведення, посередник відповідно до Правил ВОІВ визначає спосіб проведення посередництва".

Відправною точкою посередництва є згода сторін на передачу спору до медіації. Така угода може міститися або у контракті, що регулює ділові відносини між сторонами, наприклад, ліцензія, в якій сторони передбачають, що будь-які спори, що виникають за договором, будуть передані в посередництво; або вона може бути спеціально підготовлена у зв'язку з конкретним спором після виникнення спору. Основними етапами посередництва є:

- 1) Початок посередництва. Після того, як виник спір, і сторони домовились вирішити його за допомогою посередництва, одна із сторін, відправляє в Центр запит про посередництво. Цей Запит повинен містити зведену інформацію щодо спору, включаючи назви та посилання на контакти сторін та їх представників, копію договору про посередництво та короткий опис спору. Ці

дані не мають на меті виконувати юридичну функцію визначення аргументів, питань та обмежень щодо справи, які вимагає сторона. Вони призначені для простого надання Центру ВОІВ достатньої кількості інформації, щоб розпочати процес посередництва. Таким чином, Центру ВОІВ необхідно буде дізнатись, хто є учасником, а також те, що є предметом спору, щоб допомагати сторонам у виборі посередника, який підходить для спору. Одночасно одна із сторін, що відправляла запит до Центру ВОІВ, надсилає копію запиту про посередництво до іншої сторони.

Датою початку медіації є дата отримання Центром ВОІВ запиту про посередництво. Центр ВОІВ негайно інформує сторони у письмовій формі про отримання ним прохання про посередництво та про дату початку посередництва [67].

2) Призначення посередника. Сторони можуть самостійно обрати посередника, спираючись на Базу даних незалежних арбітрів, посередників, експертів ВОІВ, яка налічує понад 1500 осіб, також сторони можуть обрати посередником особу, яка не входить до даної бази. Особи, що входять до Переліку посередників ВОІВ є висококваліфікованими спеціалістами із спеціалізованими знаннями в галузі патентів, товарних знаків, авторських прав, та інших форм інтелектуальної власності, що є предметом спору, а також є спеціалістами із вирішенням комерційних суперечок. Знання та навички посередників відповідають міжнародному характеру суперечок, що надходять до Центру ВОІВ. Якщо сторони не домовились про особу посередника або про інший порядок призначення посередника, призначення відбувається відповідно до такої процедури.

Після отримання заявки на посередництво Центр ВОІВ звертається до сторін (або їх представників), щоб почати обговорення щодо призначення посередника. Медіатор має користуватися довірою обох сторін, і тому має вирішальне значення, щоб обидві сторони повністю погодилися з призначенням особи, запропонованої як посередник. Як правило, Центр ВОІВ обговорює всі необхідні питання, що стосуються вибору посередника, щоб мати можливість

запропонувати імена відповідних кандидатів для розгляду відповідного предмету спору. Після цих обговорень (які можуть відбуватися по телефону або особисто), Центр ВОІВ надсилає кожній стороні ідентичний список кандидатів. У списку, як правило, запропоновано кілька імен потенційних посередників (щонайменше трьох кандидатів в алфавітному порядку) разом з їх біографічними даними. Якщо сторони домовились про будь-яку конкретну кваліфікацію, список повинен містити імена кандидатів, які відповідають цим кваліфікаціям.

Кожна сторона повертає зазначений список до Центру ВОІВ протягом семи днів після дати, коли вона отримала цей список. Будь-яка сторона, яка не може повернути список протягом зазначеного періоду часу, вважається такою, що погодилася з усіма кандидатами, що входять до переліку [67].

Якнайшвидше, після отримання списків сторін або, якщо це не відбудеться, після закінчення відведеного періоду часу, Центр ВОІВ з урахуванням переваг та заперечень, висловлених сторонами, призначає особу зі списку як посередника.

Якщо у повернутих списках не визначено особу, яка є прийнятною як посередник для обох сторін, Центр ВОІВ має право самостійно призначати посередника. Центр ВОІВ також самостійно призначає посередника, якщо особа не може або не бажає приймати запрошення Центру ВОІВ бути посередником, або якщо є інші причини, що перешкоджають цій особі бути посередником, і у списках відсутня особа, яка є прийнятною як посередник для обох сторін [67].

Також на цьому етапі Центр ВОІВ розпочне обговорення із сторонами посередництва щодо: місця, де має проходити процедура посередництва (як правило, це питання вирішено у договорі про посередництво); приміщення для проведення засідань та будь-які інші необхідні засоби підтримки для проведення посередництва. Сторони вирішують, де вони хотіли б провести посередництво.

Якщо посередництво проводиться відповідно до Правил ВОІВ, необхідно, щоб посередництво відбулося у Женеві. Якщо сторони вирішили провести посередництво у Женеві, ВОІВ надасть їм кімнату для проведення засідань та

відпочинку безкоштовно. Якщо сторони вирішили проводити посередництво за межами Женеви, Центр ВОІВ допоможе їм організувати відповідні засідання [67].

3) Початкові контакти між посередником та сторонами. Після призначення, посередник проведе низку первинних розмов зі сторонами, які зазвичай проходять по телефону. Метою цих початкових контактів буде встановлення графіку для проведення посередництва. Посередник зазначає, яка документація, якщо така є, повинна бути надана сторонами до їх першої наради та встановити графік подання будь-якої такої документації та проведення першої наради.

4) Перша зустріч між посередником та сторонами. На першій зустрічі посередник встановить зі сторонами основні правила, які слід дотримуватися в процесі. Зокрема, посередник буде отримувати згоду сторін на питання про те, чи будуть проведені всі зустрічі між посередником та сторонами з обома присутніми сторонами, чи посередник може в різний час проводити окремі зустрічі (засідання) з кожною стороною самостійно; і забезпечити, щоб сторони розуміли правила конфіденційності, викладені в Правилах ВОІВ [67].

На першому засіданні посередник також обговорюватиме зі сторонами, яку додаткову документацію кожна сторона бажає надати, і чи є необхідність залучення експертів, якщо відповідні питання ще не були розглянуті та вирішені в первинних контактах між посередником і сторонами.

5) Наступні зустрічі. Залежно від питань, пов'язаних із спором та їх складністю, а також враховуючи фінансово-економічну важливість вирішення спору, протиріччя позицій сторін у зв'язку з спором, посередництво може включати засідання, що проводяться лише один день, через кілька днів або довший період часу. Стадії, що відбуватимуться після першої зустрічі між посередником та сторонами, зазвичай передбачають наступні кроки, коли посередник:

- проводить збір інформації стосовно спору та виявлення проблем, що виникають;

- вивчає відповідні інтереси сторін, що лежать в основі позицій, які вони підтримують у відношенні спору;
- розробляє варіанти, які могли б задовольнити відповідні інтереси сторін;
- оцінює варіанти, які існують для врегулювання спору, з урахуванням відповідних інтересів сторін та альтернатив для кожної сторони для застосування, відповідно, одного з варіантів; або виносить рішення щодо неможливості вирішення спору за допомогою медіації [67].

б) припинення посередництва шляхом: підписання сторонами угоди про врегулювання, що стосується одного, декількох або всіх питань, що виникають у спорі між сторонами або прийняття рішення про неможливість вирішити спір за допомогою медіації.

Після припинення посередництва посередник негайно надсилає в Центр ВОІВ письмове повідомлення про припинення посередництва та зазначає дату, з якої вона припинилася, незалежно від того, чи призвело посередництво до врегулювання спору або ні, якщо так, то чи було врегулювання повним або частковим. Посередник направляє сторонам копію повідомлення, адресованого до Центру ВОІВ [74].

Кожна сторона має добросовісно співпрацювати з посередником, щоб сприяти якнайшвидшому проведенню посередництва. Будь-яка сторона, може в будь-який час, подати посереднику для розгляду лише посередником письмову інформацію або матеріали, які вона вважає конфіденційними. Посередник не повинен, без письмового дозволу цієї сторони, розкривати таку інформацію чи матеріали іншій стороні.

Природно, що не всі посередницькі дії призводять до врегулювання спору. Проте, врегулювання повинно бути досягнуто, якщо кожна сторона вважає, що є варіант врегулювання, який краще служить його інтересам, ніж будь-який альтернативний варіант для врегулювання спору шляхом судових, арбітражних чи інших заходів.

Також слід зазначити, що протягом процесу посередництва, природно, кожна сторона бажає провести на різних етапах приватні консультації з її радниками та експертами з метою обговорення різних аспектів посередництва або оцінювання існуючих варіантів вирішення спору. Само собою зрозуміло, що такі приватні консультації можуть відбуватися під час усього процесу посередництва. Відповідно до ст.16 Правил ВОІВ, кожна особа, яка бере участь у посередництві, включаючи посередника, сторін та їх представників і радників, будь-яких незалежних експертів та будь-якої іншої особи, присутніх на нарадах сторін із посередником, поважають конфіденційність медіації та не можуть, якщо інше не узгоджено сторонами та посередником, використовувати або розголошувати будь-якій сторонній особі будь-яку інформацію, що стосується або отримана під час посередництва. Кожна така особа підписує відповідний документ про конфіденційність перед тим, як брати участь у посередництві. Також заборонено робити будь-які записи щодо будь-яких зустрічей сторін із посередником.

Якщо сторони не домовились про інше, кожна особа, яка бере участь у посередництві, при припиненні посередництва повертає стороні, яка її надала, будь-який документ або інші матеріали, надані стороною, не зберігаючи жодної копії. Будь-які примітки, зроблені особою стосовно зустрічей сторін із посередником, повинні бути знищені після припинення посередництва [74].

Що стосується оплати послуг посередництва, наданих Центром ВОІВ, слід зазначити наступне. За проведення процедури посередництва, сторони мають:

- сплатити адміністративний внесок та
- оплатити послуги посередника.

Адміністративний внесок сплачується Центру ВОІВ під час подання запиту про посередництво. Розмір адміністративного внеску визначено та розміщено на офіційному веб-сайті Центру ВОІВ. На сьогоднішній день розмір адміністративного збору становить:

- 250 дол., якщо сума спору не перевищує 250 000 дол.;

- 0,10% від вартості посередництва, але не більше 10 000 дол., якщо сума спору перевищує 250 000 дол. Вартість посередництва визначається загальною вартістю заявлених сум [68].

Адміністративний внесок не підлягає поверненню. Центр ВОІВ не проводить жодних заходів щодо запиту про посередництво, доки не буде сплачено адміністративний внесок. Якщо сторона, яка подала запит про посередництво, протягом 15 днів після письмового повідомлення від Центру ВОІВ про необхідність сплатити адміністративний збір, не в змозі сплатити адміністративний внесок, вважається, що вона відкликала свій запит про посередництво [68].

Сума та валюта гонорарів посередника, а також умови та терміни їх оплати встановлюються Центром ВОІВ після консультації з посередником та сторонами. Якщо сторони та медіатор не домовляться про інше, сума гонорару розраховується на основі щогодинних або щоденних орієнтовних ставок, що визначені та розміщені на офіційному веб-сайті ВОІВ. Також під час визначення розміру гонорару посередника враховується суму спору, складність предмета спору та будь-які інші відповідні обставини справи. На сьогоднішній день розмір орієнтовних ставок становить:

- 2 500 дол. (орієнтовні тарифи на 10 годин посередництва.), якщо сума спору не перевищує 250 000 дол.;
- 300 – 600 дол. за годину, якщо сума спору перевищує 250 000 дол.;
- 1 500 – 3 500 дол. на день, якщо сума спору перевищує 250 000 дол.[68].

Якщо в запиті про посередництво не вказано жодних претензій щодо грошової суми, або суперечка стосується питань, які не можуть бути виражені у грошових сумах, сплачується адміністративний внесок у розмірі 1000 доларів, який може змінюватися за певних обставин. Коригування здійснюється з посиланням на адміністративний внесок, який Центр після консультацій із сторонами та посередником на власний розсуд визначає як доцільний за даних обставин справи [68].

Посередник повинен вести детальний та точний облік виконаної роботи та часу, витраченого на посередництво. Після закінчення посередництва копії таких документів повинні бути надані сторонам та Центру ВОІВ разом із рахунком посередника. Після консультацій із сторонами та посередником Центр ВОІВ визначає остаточну суму, що виплачується посереднику, з урахуванням погодинної чи щоденної ставки та інших факторів, таких як складність предмета спору та посередництва, загальний час, витрачений посередником, старанність посередника та швидкість посередницького провадження.

Для цілей розрахунку витрат на посередництво сума вимог, виражених у валютах, відмінних від доларів США, при необхідності конвертується в суми, виражені в доларах США, на основі офіційного валютного курсу Організації Об'єднаних Націй, що діє на дату оплати.

Центр ВОІВ може зменшити розмір адміністративних внесків на 25% у випадках, визначених даним Центром (якщо сторона (або обидві сторони) у спорі є заявником або винахідником в опублікованій заявці РСТ, власником міжнародних реєстрацій в рамках Гаазької системи чи Мадридської системи тощо) [68].

У випадку, якщо посередником визначено особу, яка не входить до Переліку посередників ВОІВ, адміністративний внесок сплачується у загальному порядку, а сума та валюта гонорару, а також умови та терміни їх оплати, визначається Центром ВОІВ після консультації з посередником та сторонами.

Якщо сторони не домовляться про інше, адміністративний внесок, гонорар посередника та всі інші витрати на посередництво, включаючи, зокрема, необхідні витрати на проїзд посередника та будь-які витрати, пов'язані з отриманням експертної консультації, повинні бути поділені між сторонами у рівних частках. Центр ВОІВ під час призначення посередника може вимагати від кожної сторони сплатити рівну суму в якості авансу для витрат на посередництво, включаючи, зокрема, передбачуваний гонорар посередника та інші витрати посередництва. Сума депозиту визначається Центром ВОІВ [68].

Центр ВОІВ може вимагати від сторони робити додаткові депозити. Якщо сторона протягом 15 днів після письмового повідомлення про необхідність депозиту від Центру ВОІВ не в змозі сплатити необхідний депозит, то посередництво вважається припиненим. Центр ВОІВ, письмово інформує сторони та посередника про припинення посередництва та зазначає дату припинення. Після припинення посередництва Центр ВОІВ надаватиме у разі необхідності, сторонам звіт про будь-які депозити та поверне будь-яку невикористану суму, сплачену сторонами на їх вимогу [68].

Під час звернення до Центру ВОІВ сторони також визначають мову, якою буде проведено посередництво. Вони можуть вибрати одну мову або можуть вибрати для використання дві мови з отриманням послуг перекладача, хоча останній вибір, очевидно, збільшить витрати на проведення посередництва.

Україна, як держава-засновник ООН, стала членом ВОІВ у 1970р. Восени 1992р. Уряд України заявив про продовження дії на території держави ряду основних міжнародних угод в сфері інтелектуальної власності і з цього часу співробітництво з ВОІВ розвивається і розширюється [28].

Для інтенсифікації співпраці з ВОІВ у 2002 р. було укладено Угоду про співробітництво між Кабінетом Міністрів України та ВОІВ. В подальшому періодично підписувалися Програми співробітництва між Державною службою інтелектуальної власності України та ВОІВ. Метою зазначеної угоди та програм є здійснення Україною та ВОІВ спільних дій, спрямованих на удосконалення українського національного законодавства у сфері інтелектуальної власності з урахуванням досвіду, набутого іншими державами, і міжнародних тенденцій гармонізації; удосконалення практики правозастосування в Україні з метою виявлення, запобігання і припинення правопорушень у сфері інтелектуальної власності; посилення ролі інтелектуальної власності у відповідних галузях наукової, технічної та економічної діяльності, що провадиться на території України суб'єктами господарювання тощо. Так, остання Програма співробітництва, яка розрахована на 2014 - 2016 роки, була підписана у Женеві 30 вересня 2014 року. А одним з ключових заходів 57 –ї серії засідань Генеральної

Асамблеї ВОІВ, яка проходила з 2 по 11 жовтня 2017 року у м. Женева, стало підписання Угоди між Міністерством економічного розвитку й торгівлі України та Міжнародним бюро ВОІВ про виконання Державним підприємством «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент) функцій Міжнародного пошукового органу та Органу міжнародної попередньої експертизи (МПО/ОМПЕ) [28].

Також Центр ВОІВ з арбітражу та посередництва організовує семінари для посередників, а також конференції з різних аспектів вирішення спорів про інтелектуальну власність. Крім того, Центр ВОІВ має ряд публікацій, які перебувають у вільному доступі, включаючи Правила посередництва ВОІВ, Посібник по посередництву ВОІВ та публікацію матеріалів Конференції ВОІВ з медіації, яка була організована в березні 1996 року.

Україна у Конференції ВОІВ з медіації (березень 1996 року) участі не приймала [53].

Нормативними актами, що демонструють спроби України імплементувати медіацію з метою захисту цивільних прав та інтересів, в тому числі й прав ІВ в національне законодавство є:

- Указ Президента України «Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» від 10.05.2006 р.;
 - Програма співробітництва між Державною службою інтелектуальної власності (ДСІВ) та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ) на 2014-2016 року від 30.09.2014 р.;
 - Директива № 2008/52/ЄС від 21.05.2008 р.;
 - Закон «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства та інших законодавчих актів» №6232 від 23.03.2017 р.;
 - проект Закону України «Про медіацію» №3665 від 17.12.2015 р.
- Також існують міжнародні акти рекомендаційного характеру, норми яких

доцільно імплементувати у національне законодавство. Зокрема, це Модельний Закон ЮНСІТРАЛ про міжнародну примирну процедуру 2002 р., який був взятий за основу для національного законодавства щодо медіації 26 країнами світу, та «Принципи для осіб, які застосовують альтернативні способи вирішення спорів».

Незважаючи на довготривале співробітництво України з ВОІВ щодо розробки та покращення системи захисту прав ІВ, на сьогоднішній день лише створюється правова основа для застосування процедури медіації та відбувається ознайомлення суспільства з перевагами даного способу захисту прав та інтересів.

Зважаючи на вище викладену інформацію щодо Центру ВОІВ та тривале співробітництво України та ВОІВ, очевидно, що фізичні та юридичні особи України за необхідності можуть звернутися до даного Центру для отримання послуг медіації у спорах щодо прав ІВ, а посередники, що працюють в Україні можуть підвищити рівень своїх знань та навичок до міжнародного рівня, що у свою чергу покращить якість та ефективність медіації у вирішенні спорів щодо прав ІВ на території України.

Враховуючи відкритість Центру ВОІВ та співробітництво України з ВОІВ, наша держава має всі можливості імплементувати інститут медіації у національне законодавство з урахуванням міжнародного досвіду та національних особливостей, що у свою чергу підвищить ефективність захисту прав ІВ на території України, покращить статус нашої держави на міжнародному рівні.

3.2. Необхідність та перспективи правового регулювання медіації в Україні

Як свідчить досвід іноземних держав та міжнародних організацій, медіація є ефективним способом вирішення спору, у тому числі й у сфері ІВ. Проте, без належної правової основи даний спосіб захисту не зможе бути поширеним в Україні, у зв'язку з недовірою до нього осіб та не зацікавленості державних органів та посадових осіб у застосуванні медіації.

Як вище зазначалося, на сьогоднішній день відсутній спеціальний закон, який би регулював процедуру медіації в Україні. Проте, народними депутатами

все ж були здійснені спроби для забезпечення законодавчого регулювання даного інституту, тому на розгляді у Верховній Раді України перебуває проект Закону України «Про медіацію» №3665 від 17.12.2015 року, який готується на друге читання.

Після аналізу проекту Закону «Про медіацію» (№3665 від 17.12.2015) слід висловити наступні зауваження та пропозиції.

Статтю 1 проекту Закону «Про медіацію» (№3665 від 17.12.2015) викласти у наступній редакції: «Медіації здійснюється відповідно до Конституції України, цього Закону, міжнародних правових актів, ратифікованих Україною та інших законів і підзаконних актів України, прийнятих відповідно до цього Закону».

Дане формулювання зобов'язує законотворців підготувати даний закон відповідно до вимог міжнародних актів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, що у свою чергу дозволить уникнути суперечностей та колізій, у випадку різного регулювання відносин медіації національним актом та ратифікованим міжнародним актом, що відповідно, підвищить ефективність Закону «Про медіацію» та зекономить час для вирішення питань під час застосування даного Закону на практиці(№3665 від 17.12.2015).

Що стосується ст. 2 (визначення понять) даного законопроекту, статтю слід викласти у наступній редакції.

Медіація - це конфіденційний процес вирішення спору шляхом залучення нейтральної сторони, яка сприяє вирішенню спірних питань, що передбачає самостійність сторін у прийнятті рішення, яке задовольнить усіх сторін спору.

Медіатор – незалежна та нейтральна сторона, яка сприяє вирішенню спору.

Вище вказане формування терміну «медіація» зумовлене тим, що насамперед медіація на міжнародному рівні визнана альтернативним способом, а не методом вирішення спорів, тому зазначивши у визначенні медіацію як метод, можна отримати нову правову колізію. Також ефективність медіації зумовлена, зокрема й тим, що це гнучкий і неформальний процес, тому зазначаючи у дефініції поняття, що медіація «здійснюється у рамках структурованого процесу»

фактично стає можливим обмеження незалежності сторін у регулюванні процедури медіації.

Дане формулювання терміну «медіація» та «медіатор» краще розкриває суть медіації, оскільки спільне рішення приймається сторонами спору саме за допомогою медіатора, який сприяє сторонам у досягненні взаєморозуміння.

Не слід зазначати у терміні «медіація», що це позасудовий спосіб захисту, оскільки метою даного закону має бути лише створення правової основи застосування медіації, яка за певних умов може бути як позасудовою, досудовою та судовою.

У понятті «медіатор» також слід зазначити, що це нейтральна сторона, оскільки медіатор не може бути зацікавленим у вирішенні спору.

Також, на мою думку, не слід зазначати у терміні, що медіатор це посередник, оскільки дані слова є синонімами.

Не слід забувати, що визначення термінів повинно відповідати їх змісту, що міститься в офіційній діловій мові, спеціальних науках та чинному законодавстві, а також має бути однаковим у всьому тексті закону.

На мою думку, у даному законі також слід подати застереження наступного змісту: «У цьому законі термін суд вживається у значенні – місцевий, апеляційний суди, Верховний суд, третейський суд».

Положення частини 2 статті 3 проекту Закону «Про медіацію» (№3665 від 17.12.2015) слід викласти у наступній редакції: «Якщо стороною спору є резидент іншої країни, медіація здійснюється відповідно до цього Закону з урахуванням положень міжнародних актів, що були підписані країною нерезидента та ратифіковані Україною».

Необхідність такого формулювання зумовлена тим, що міжнародні акти, ратифіковані державами є обов'язковими до виконання країнами-учасниками та сприяють уникненню суперечностей, коли сторонами спору є нерезиденти.

Крім того, на мою думку, під час формулювання положення статті 3 проекту Закону «Про медіацію» (№3665 від 17.12.2015), слід використовувати

поняття «спір», а не «конфлікт (спір)», оскільки статтею 2 цього Закону визначено поняття спору, яке включає у своє визначення конфлікт.

Крім того, визначені терміни мають бути однаковими у всьому тексті закону.

Положення частини 3 статті 7 (незалежність медіатора) Закону «Про медіацію» (№3665 від 17.12.2015) слід виключити з даної статті та включити до статті 8 (нейтральність медіатора) цього Закону, оскільки, на мою думку, суть даного положення стосується нейтральності медіатора, а не його незалежності.

Також положення частини 1 статті 13 проекту Закону «Про медіацію» (№3665 від 17.12.2015) має закріплювати обов'язок, а не право сторін укласти договори за результатами медіації у письмовій формі. Такий припис підвищить реальність виконання договорів за результатами медіації та дозволить обмежити сторін у пошуках можливих причин для невиконання умов договору.

Частину 3 статті 14 проекту Закону «Про медіацію» (№3665 від 17.12.2015) викласти у наступній редакції: «Суд зобов'язаний зупинити провадження у справі за спільним клопотанням сторін на час, необхідний їм для проведення процедури медіації, в межах розумного строку, але не більше строку розгляду справи, що визначено відповідним процесуальним законодавством». Дане положення забезпечить сторонам реальні умови використати право на медіацію, а також дозволить судді попередити зловживання даним правом однією із сторін.

Частину 2 статті 16 проекту Закону «Про медіацію» (№3665 від 17.12.2015) доповнити таким положенням: «позбавлена права на заняття адвокатською діяльністю». Необхідність такого формулювання пов'язано з тим, що медіатором може стати особа, яка була позбавлена права на заняття адвокатською діяльністю, у зв'язку з порушенням особою правил адвокатської етики або заподіяла протиправними діями шкоду клієнтові, що у свою чергу, ставить під загрозу захист прав та інтересів сторін спору під час процедури медіації зі сторони медіатора.

У частинах 3 - 4 статті 17 проекту Закону «Про медіацію» (№3665 від 17.12.2015) виключити словосполучення «сертифікат (свідоцтво тощо)» та чітко

визначити, який вид документа підтверджує наявність спеціальної підготовки, що допоможе уникнути непорозуміння осіб щодо того, який саме документ є реальним підтвердженням спеціальної підготовки медіатора.

Також вважаю за потрібне, закріпити Законом «Про медіацію» конкретні вимоги акредитації програм фізичних та юридичних осіб, що здійснюють спеціальну підготовку медіаторів, що дозволить уникнути зловживання правом, наданого Об'єднанню медіаторів, які проводять акредитацію програм спеціальної підготовки з медіації.

З метою недопущення зловживання становищем особами, які здійснюють розгляд скарг на медіаторів та захисту прав осіб, які є медіаторами та на яких подано скаргу, слід визначити та закріпити у Законі «Про медіацію» вичерпні підстави для виключення медіатора з реєстру медіаторів та зі складу членів організації.

Що стосується ст. 18 проекту Закону «Про медіацію» (№3665 від 17.12.2015) – реєстр медіаторів, слід зазначити наступне. Дану статтю потрібно доповнити частиною про порядок внесення та оновлення відомостей до загального реєстру медіаторів України або розробити нормативний акт, що буде регулювати роботу даного реєстру.

Крім того, на мою думку, положення статті 20 проекту Закону «Про медіацію» (№3665 від 17.12.2015) слід доповнити частиною 6 статті 21 проекту цього Закону.

Враховуючи зміст статті 20 проекту Закону «Про медіацію» (№3665 від 17.12.2015), назву статті слід змінити на «Розгляд скарг на дії або бездіяльність медіаторів».

Частини 4-5 статті 21 проекту Закону «Про медіацію» (№3665 від 17.12.2015), виключити із цієї статті та викласти в окремому положенні під назвою «Дисциплінарні комісії».

Враховуючи зміни до статті 21 проекту Закону «Про медіацію» (№3665 від 17.12.2015), її назву слід змінити на «Права організацій, що забезпечують проведення медіації та вимоги до них».

Вище вказана сегментація статті 21 проекту Закону «Про медіацію» (№3665 від 17.12.2015) полегшить особі пошук необхідної інформації.

Також на мою думку, до Закону «Про медіацію» слід включити вимоги до скарги на дії або бездіяльність медіаторів, зокрема передбачити посилання на норми чинного законодавства, що порушені медіатором та заборону подавати скарги анонімно та без зазначення дати порушення, визначити строк подання скарги.

Також необхідно визначити:

- у яких випадках скарга має подаватися до організації, що забезпечують проведення медіації, а у яких - до об'єднання медіаторів;
- строк прийняття рішення за результатами розгляду скарги та термін, протягом якого сторони отримають письмове повідомлення про результати розгляду.

Із положень проекту Закону «Про медіацію» (№3665 від 17.12.2015) очевидно, що контроль за якістю послуг медіатора здійснюють організації, що забезпечують проведення медіації та об'єднання медіаторів, а також до даних організацій та об'єднань подаються скарги на медіатора. Тому, на мою думку, положеннями даного закону також слід визначити термін та передбачити обставини за яких:

- відповідну перевірку здійснюють організації, що забезпечують проведення медіації;
- відповідну перевірку здійснюють об'єднання медіаторів.

Тобто, необхідно чітко визначити повноваження та обов'язки організації, що забезпечують проведення медіації та об'єднання медіаторів. Така регламентація дозволить захистити права та інтереси медіаторів, попередить зловживання становищем з боку сторін, організації, що забезпечують проведення медіації та об'єднання медіаторів.

Оскільки Закон «Про медіацію» має забезпечити правову основу для застосування процедури медіації, на мою думку, даним нормативним актом слід передбачити право осіб на звернення до медіації на будь-якому етапі спору, навіть

до його виникнення та викласти дану інформацію наступним чином. «Сторони мають право вирішити спір шляхом звернення до медіації:

- до виникнення спору, включивши медіаційне застереження у договір;
- після виникнення спору шляхом укладання письмового договору про врегулювання спору за допомогою посередництва;
- на будь-якому етапі судового процесу, включаючи стадію виконання судового рішення».

Як зазначалося вище, Законом «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства та інших законодавчих актів» №6232 від 23.03.2017 року (далі – Закон №6232 від 23.03.2017 р.), закріплено новий процесуальний механізм врегулювання спорів - врегулювання спору за участю судді, що слід розглядати як судову медіацію, яка активно застосовується у зарубіжних країнах.

Врегулювання спору за участю судді слід розглядати як судову медіацію, а не як мирову угоду, оскільки у даний процес залучається третя сторона – суддя, який допомагає сторонам вирішити спір шляхом самостійного прийняття рішення щодо спірних питань.

Дане нововведення хоч і є кроком вперед для України щодо запровадження процедури медіації, проте має й недоліки, що викладені нижче.

Відповідно до Закону №6232 від 23.03.2017 р., врегулювання спору здійснюється за участю судді, що розглядає дану справу по суті. У разі припинення врегулювання спору за участю судді з підстав: у разі подання стороною заяви про припинення врегулювання спору за участю судді; у разі закінчення строку врегулювання спору за участю судді; за ініціативою судді у разі затягування врегулювання спору будь-якою із сторін,- справа передається на розгляд іншому судді.

На мою думку, у даному випадку відбувається порушення одного з принципів медіації, а саме – нейтральності посередника, оскільки не зважаючи на підстави передання справи на розгляд іншому судді, під час процедури

врегулювання суддя зацікавлений у вирішенні справи, більше того – він сам виносить рішення по даній справі, а тому на момент врегулювання вже оцінив докази сторін по справі та фактично сформував рішення по її вирішенню, а тому не може діяти неупереджено.

На мою думку, при судовій медіації, медіатором має виступати суддя того ж суду та який не відповідає за винесення рішення по справі, ще ефективнішим рішенням є запровадження посади медіатора у судах, який і буде врегульовувати спір, у той час, коли суддя зможе розгляди більш складніші справи по суті, які неможливо (не вдалося) врегулювати за допомогою медіації.

Згідно положень Закону №6232 від 23.03.2017 р., на початку проведення першої спільної наради з врегулювання спору суддя роз'яснює сторонам їх права та обов'язки, проте самим законом чи іншим нормативним актом ці права та обов'язки не визначено, тому у даному випадку виникає прогалина.

Як вбачається із положень Закону №6232 від 23.03.2017 р., для врегулювання спору за участю судді, останньому не потрібно мати спеціальної підготовки щодо врегулювання. Із даним положенням я не згідна, оскільки вважаю, що суддя наділений звичкою до оперативного аналізу і вирішення проблем, а тому має схильність обмежувати автономність сторін у прийнятті рішення і нав'язувати власні позиції, що відповідно, обмежує самостійність сторін у вирішенні спору.

Тому на мою думку, суддя має пройти спеціальну підготовку щодо посередництва для забезпечення ефективності та якості врегулювання спору за участю судді.

Відповідно до Закону №6232 від 23.03.2017 р., врегулювання спору за участю судді проводиться за згодою сторін до початку розгляду справи по суті.

На мою думку, таке формулювання норми Закону порушить право сторін врегулювати спір за допомогою посередництва (навіть якщо це судова медіація) на будь-якому етапі вирішення спору.

Крім того, до початку розгляду справи по суті сторони скоріше мають претензії одна до одної ніж готові вислухати позицію та інтереси протилежної

сторони, тому на мою думку, все ж мала кількість справ буде відправлена на врегулювання за згодою сторін до початку розгляду справи по суті, а тому даний механізм захисту не буде ефективним.

На мою думку, краще взяти за основу досвід Норвегії. Норвезький суддя повинен стежити, щоб судовий розгляд проводився швидко, економічно і відповідально, а також зобов'язаний активно і систематично керувати судовим процесом. Тому, норвезькі суди зобов'язані на всіх етапах розгляду справи оцінювати, чи можливо і в якій мірі дружнє врегулювання спору.

Положеннями Закону №6232 від 23.03.2017 р. визначено, що інформація, отримана будь-якою зі сторін, а також суддею під час проведення врегулювання спору, є конфіденційною. Під час проведення врегулювання спору за участю судді протокол наради не ведеться та не здійснюється фіксування технічними засобами.

Конфіденційність є базовим принципом посередництва, тому законодавче закріплення конфіденційності є позитивною рисою врегулювання спору за участю судді. Також позитивним є те, що справу на врегулювання спору за участю судді буде передано лише за згодою сторін.

Відповідно, Законом №6232 від 23.03.2017 р. на законодавчому рівні закріплено базові принципи медіації, що повинно збільшити довіру осіб до даного способу захисту, особливо під час бізнес-спорів, де захист ділової репутації та збереження ділових відносин стоїть на першому місці.

Проте, існують ризики зловживання стороною принципом конфіденційності шляхом маніпуляцій під час врегулювання спору за участю судді з метою затягування розгляду справи або використання даної процедури для заміни судді.

Згідно положень проекту Закону «Про медіацію» (№3665 від 17.12.2015), крім даного нормативно-правового акту, процедуру медіації також мають регулювати кодекс етики медіатора та правила проведення медіації.

Щодо кодексу етики медіатора слід зазначити наступне. На сьогоднішній день в Україні відсутній єдиний кодекс етики медіаторів. Як зазначалося у

попередньому розділі, центрами, що забезпечують поширення інформації про медіацію у суспільстві (Український Центр Порозуміння, Український Центр Медіації, Центр при Львівській ТПП та ГО «НАМУ») розроблені відповідні кодекси медіаторів, змість яких відрізняється один від одного.

Єдині правила проведення медіації на сьогоднішній день також не встановлено.

Тому, на мою думку, для запровадження та застосування інституту медіації в Україні, слід насамперед забезпечити єдність та узгодженість правових актів, а саме: відповідного Закону «Про медіацію», Кодексу етики медіатора та Правил проведення медіації.

Під час розробки Кодексу етики медіатора та Правил проведення медіації слід використати міжнародний досвід.

Зокрема, для розробки Кодексу етики медіатора слід скористатися Європейським кодексом поведінки для медіаторів, а також взявши до уваги напрацювання українських центрів, що спеціалізуються на медіації.

Що стосується розробки Правил проведення медіації, на мою думку, слід скористатися наступними актами: Правила ВОІВ з посередництва, Модельний Закон ЮНСІТРАЛ про міжнародну примирну процедуру, Процедури посередництва в рамках CPR та «Принципи для осіб, які застосовують альтернативні способи вирішення спорів», що розроблені кращими фахівцями CPR. Враховуючи доведену на практиці ефективність медіації під час її застосування ВОІВ, а також практику CPR у вирішенні бізнес-спорів, зокрема й у спорах щодо прав ІВ, на мою думку, для уникнення правових колізій та прогалин, для забезпечення ефективності медіації, слід застосовувати досвід правового регулювання посередництва саме цих міжнародних організацій.

Положення Правил ВОІВ з посередництва необхідно врахувати під час розробки національного законодавства щодо медіації, оскільки Україна взяла на себе зобов'язання щодо розвитку системи захисту прав, зокрема й прав ІВ, а також враховуючи необхідність захисту прав на об'єкти ІВ з метою залучення інвестицій та покращення економічного стану країни.

Також, що стосується оплати послуг медіації, на мою думку слід перейняти досвід саме Центру ВОІВ, оскільки даною організацією розроблений ефективний та якісний підхід до визначення розміру оплати послуг медіації. Зокрема, Центром ВОІВ однозначно визначено розмір адміністративного внеску та гонорару посередника саме з урахуванням розміру спору та визначенням способу оплати (одноразовий платіж, погодинна оплата). Крім того, слід звернути увагу й на те, що цінова політика Центру ВОІВ перебуває у відкритому доступі на офіційному веб-сайті організації.

З Розділу I очевидно, що ПІВ регулює значну та різноманітну кількість об'єктів, без використання яких неможливо уявити відповідну сферу діяльності людини, і саме тому необхідно забезпечити належне правове регулювання не лише їх використання, а й захисту об'єктів ПІВ.

Що стосується захисту прав ІВ за допомогою медіації, також існують певні ризики. На мою думку, під час вибору способу захисту слід враховувати особливості об'єктів ПІВ та добросовісність сторін спору, оскільки можливі наступні випадки.

Можливо, що особою не використовується зареєстрована торгівельна марка більше ніж п'ять років. Дана особа дізнається, що її знак використовує інша організація. Відповідно, дана особа пропонує організації вирішити даний спір за допомогою посередництва, на що остання погоджується з метою зекономити час та кошти, побудувати ділові відносини та зберегти ділову репутацію. Проте, під час процедури посередництва особа якимось чином починає використовувати торгівельну марку і організація втрачає належні докази правомірності своїх дій, щоб не сталося у судовому процесі, де б організація подала належні докази невикористання особою торгівельної марки.

Також можливо, що особа порушує право іншої особи на доменне ім'я і сторони приймають рішення вирішити спір за допомогою посередництва. Проте, одна із сторін виявляється недобросовісною та під час даної процедури знищує всі докази, що доводять факт її порушення права ІВ на доменне ім'я, що належить іншій особі. Враховуючи зміст принципу конфіденційності та маніпуляції

недобросовісної сторони під час процедури посередництва, постраждала особа втрачає можливість довести факт порушення та захистити своє право, щоб не сталося під час судового розгляду шляхом вжиття заходів по забезпеченню доказів.

Відповідні недобросовісні дії може бути вчинено особою й в інших випадках з метою приховати порушення прав ІВ (авторські права, суміжні права, право на комерційне найменування, торгівельну марку тощо) в мережі Інтернет.

Тобто, медіація як спосіб врегулювати спір щодо ПІВ може бути застосована до будь-якого об'єкта ПІВ. Проте під час застосування процедури медіації слід подумати про забезпечення належних доказів, у зв'язку й імовірністю недобросовісності однієї із сторін та необхідності звернення до суду. Дане питання можна вирішити шляхом обов'язкового підписання письмової угоди про посередництво, де чітко вказати предмет та підстави спору кожної із сторін. Дана угода буде виходити за межі конфіденційності та може бути подана як доказ до суду без згоди опонента.

Враховуючи прогалини щодо регулювання прав ІВ на певні об'єкти та колізії між ЦК України та спеціалізованими законами, очевидно, що на сьогодні правова база захисту прав ІВ у тому числі й у судовому порядку, недосконала, а тому медіація є альтернативним та ефективним способом захисту, якщо сторони мають на меті якнайшвидше вирішити спір, зберегти ділові відносини та ділову репутацію, отримувати прибуток.

Як свідчить практика Центру ВОІВ, якщо сторони діють добросовісно та мають на меті зберегти ділові відносини та ділову репутацію, будь-який спір щодо прав ІВ можливо врегулювати за допомогою медіації, що є для сторін більш ефективнішим способом захисту ніж судовий процес.

Зокрема, Центром ВОІВ було розглянуто наступну справу. Компанія-виробник технологій, що володіє патентами на трьох континентах, розкрила запатентований винахід основного виробника. Укладений між ними Договір ні передавав, ні ліцензував ніяких прав для виробника технологій. Коли виробник почав продавати продукти, які, як стверджував основний виробник, містять

запатентований винахід, останній погрожував подати до суду позов про порушення законодавства у всіх юрисдикціях, в яких володів патентами.

Сторони почали вести переговори щодо патентної ліцензії за допомогою зовнішніх експертів, однак не змогли домовитись щодо розміру роялті, оскільки збитки, що вимагав основний виробник за раз на кілька мільйонів доларів, істотно перевищували суму, яку виробник технологій був готовий запропонувати.

Сторони подали заявку на вирішення спору згідно з Правилами ВОІВ. Центр ВОІВ запропонував сторонам потенційних посередників, які мають спеціальний досвід у галузі патентів та відповідної технології. Сторони обрали одного з таких посередників, провели дводенне засідання, в ході якого сторони врешті-решт досягли врегулювання, яке не тільки охопило питання про роялті, але й передбачало угоду про майбутні консультації щодо контрактів [78].

З вище викладеного очевидно, що медіація є ефективним способом захисту прав та інтересів, у тому числі й прав ІВ. Головною умовою ефективності даної процедури є порядність сторін, їх мета побудувати ділові відносини та зберегти ділову репутацію, а також наявність у медіатора відповідних спеціалізованих знань та навичок посередництва.

Висновки до Розділу III

Враховуючи вище викладену інформацію, слід зазначити наступне.

Медіація є альтернативним способом захисту прав, у тому числі й прав ІВ, що довела свою ефективність не лише на національному, а й на міжнародному рівнях. Міжнародними органами, що вирішують спори, у тому числі й спори щодо прав ІВ за допомогою посередництва є Міжнародний інститут по запобіганню і вирішенню конфліктів (CPR) та Центр ВОІВ з арбітражу та посередництва (Центр ВОІВ).

CPR пропонує найсучасніші рішення і ресурси для вирішення конфліктів. CPR здійснює свою діяльність у двох напрямках – безпосередньо допомагає сторонам, що звернулися за допомогою, надаючи власні ресурси, а також створюють теоретичну базу щодо способів захисту, зокрема й посередництва, що

може використовуватися в усьому світі. CPR надає послуги посередництва по вирішенню бізнес-спорів, а також спорів щодо прав ІВ. Процедура посередництва здійснюється відповідно до Правил, розроблених CPR.

На сьогоднішній день все більша кількість справ вирішується за допомогою медіації за участі Центру ВОІВ. Центр ВОІВ пропонує спеціалізовані послуги з медіації у спорах про ІВ, а саме щодо спорів, пов'язаних з комерційними операціями та відносинами з використання об'єктів ІВ. Фізичні та юридичні особи України за бажанням можуть звернутися до Центру ВОІВ для захисту прав ІВ за допомогою посередництва та отримати високоякісні послуги.

Послуги медіації (посередництва), що надаються Центром ВОІВ, мають такі переваги:

- низький адміністративний внесок (див. табл.Е.3.1.);
- надаються міжнародним незалежним адміністративним органом, що спеціалізується на інтелектуальній власності;
- міжнародний список посередників, що включає осіб, які мають спеціалізовані знання та досвід у технічному, діловому та юридичному аспектах інтелектуальної власності, а також досвід міжнародного комерційного посередництва;
- гнучкі Правила з положеннями, які передбачають необхідність захисту конфіденційності інформації, як про саму процедуру, так і тої, що була отримана в процесі медіації;
- приміщення для проведення процедури медіації надаються безкоштовно.

Україна стала членом ВОІВ у 1970р. Проте, незважаючи на здійснення Україною та ВОІВ спільних дій, спрямованих на удосконалення українського національного законодавства у сфері інтелектуальної власності з урахуванням досвіду, набутого іншими державами, і міжнародних тенденцій гармонізації, Україна лише починає розбудовувати інститут медіації саме як спосіб захисту прав ІВ.

З метою виконання Україною взятих на себе зобов'язань, Законом «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства та інших законодавчих актів» №6232 від 23.03.2017 року (Закон №6232 від 23.03.2017 р.), закріплено новий процесуальний механізм врегулювання спорів - врегулювання спору за участю судді, що слід розглядати як судову медіацію, яка активно застосовується у зарубіжних країнах.

На мою думку, недоліками врегулювання спору за участю судді згідно Закону №6232 від 23.03.2017 р. є те, що:

- врегулювання здійснюється суддею, що розглядає справу. У даному випадку відбувається порушення принципу нейтральності посередника, оскільки під час процедури врегулювання суддя зацікавлений у вирішенні справи, більше того – він сам виносить рішення по даній справі, а тому на момент врегулювання не може діяти неупереджено.

На мою думку, врегулювання спору має здійснювати суддя того ж суду, якого не було призначено на розгляд даної справи. Більш доцільно – запровадити посаду медіатора у судах, який би займався врегулюванням спору, у той час як суддя вирішував більш складні справи, які не вдалося врегулювати за допомогою посередництва;

- для врегулювання спору за участю судді, останньому не потрібно мати спеціальної підготовки щодо врегулювання. Із даним положенням я не згідна, оскільки вважаю, що суддя наділений звичкою до оперативного аналізу і вирішення проблем, а тому має схильність обмежувати автономність сторін у прийнятті рішення і нав'язувати власні позиції, що відповідно, обмежує самостійність сторін у вирішенні спору.

Тому на мою думку, суддя має пройти спеціальну підготовку щодо посередництва для забезпечення ефективності та якості врегулювання спору за участю судді, також, знову зазначаючи, більш доцільно – запровадити посаду медіатора у судах;

- питання врегулювання спору за участю судді вирішується до початку розгляду справи по суті, що на мою думку є обмеженням права сторін врегулювати спір за допомогою посередництва на будь-якому етапі його вирішення. Крім того, на початку розгляду справи сторони агресивно налаштовані одна проти одної та не бажають вислухати позицію опонента, що звісно зменшує можливість застосувати судову медіацію;

- законом №6232 від 23.03.2017 р. закріплено, що суддя на початку врегулювання спору повинен роз'яснити сторонам їх права та обов'язки, які не визначено жодним нормативним актом, що створює прогалину та потребує негайного вирішення.

Також з метою створення правової основи для застосування медіації, на друге читання готується проекту Закону «Про медіацію» (№3665 від 17.12.2015), пропозиції до якого відображено у табл.3.3.2.

Враховуючи, що Закон «Про медіацію» має створити правову основу для застосування посередництва в Україні, у проект №3665 від 17.12.2015р. також слід:

- включити застереження наступного змісту: «У цьому законі термін суд вживається у значенні – місцевий, апеляційний суди, Верховний суд, третейський суд»;

- закріпити конкретні вимоги акредитації програм фізичних та юридичних осіб, що здійснюють спеціальну підготовку медіаторів;

- визначити та закріпити вичерпні підстави для виключення медіатора з реєстру медіаторів та зі складу членів організації.

- включити вимоги до скарги на дії або бездіяльність медіаторів, зокрема передбачити посилення на норми чинного законодавства, що порушені медіатором та заборону подавати скарги анонімно та без зазначення дати порушення, визначити строк подання скарги.

- визначити: у яких випадках скарга має подаватися до організації, що забезпечують проведення медіації, а у яких - до об'єднання медіаторів;

- встановити строк прийняття рішення за результатами розгляду скарги на медіатора та термін, протягом якого сторони отримають письмове повідомлення про результати розгляду.

- визначити термін та передбачити обставини за яких: перевірку здійснюють організації, що забезпечують проведення медіації, а за яких - об'єднання медіаторів.

- чітко визначити повноваження та обов'язки організації, що забезпечують проведення медіації та об'єднання медіаторів.

Прийняття спеціалізованого закону створить в Україні правову основу для застосування медіації. Слід пам'ятати, що норми даного спеціалізованого закону не повинні містити зайвої деталізації, оскільки основне завдання закону – регулювати певну групу суспільних відносин, а не вирішувати конкретні питання та проблеми. Відповідну конкретизацію щодо процедури медіації слід визначити у процесуальних нормативних актах (як це вже зроблено щодо врегулювання спору за участю судді), а також у Кодексі етики медіатора та правилах медіації.

В Україні відсутній єдиний кодекс етики медіаторів та Правила проведення медіації.

Під час розробки Кодексу етики медіатора та Правил проведення медіації слід використати міжнародний досвід.

Зокрема, для розробки Кодексу етики медіатора слід скористатися Європейським кодексом поведінки для медіаторів, а також взявши до уваги напрацювання українських центрів, що здійснюють посередництво та поширюють інформацію про медіацію в українському суспільстві.

Що стосується розробки Правил проведення медіації, на мою думку, слід скористатися наступними актами: Правила ВОІВ з посередництва, Модельний Закон ЮНСІТРАЛ про міжнародну примирну процедуру, Процедури посередництва в рамках CPR та «Принципи для осіб, які застосовують альтернативні способи вирішення спорів», що розроблені кращими фахівцями CPR. Враховуючи доведену на практиці ефективність медіації під час її застосування ВОІВ, а також практику CPR у вирішенні бізнес-спорів, зокрема й у

спорах щодо прав ІВ, для уникнення правових колізій та прогалин, та для забезпечення ефективності медіації, слід застосовувати досвід правового регулювання медіації саме цих міжнародних організацій.

Зокрема, що стосується етапів процедури медіації, то слід використати досвід Центру ВОІВ. Основними етапами посередництва Центру ВОІВ, які може перейняти Україна, є:

1) складання угоди про медіацію (медіаційне застереження у договорі, або укладання медіаційної угоди після виникнення спору);

2) запит на посередництво до медіатора або організації, що надає послуги медіації;

3) призначення посередника та визначення місця проведення посередництва;

4) початкові контакти між посередником та сторонами: призначення першої зустрічі та погодження про попередній обмін документами, якщо такі є;

5) перше та наступне засідання, які передбачають: встановлення основних правил процедури; збирання інформації та визначення проблеми; дослідження інтересів сторін; розроблення варіантів вирішення спору сторонами; оцінка варіантів вирішення спору.

б) завершення процедури, що передбачає:

- підписання сторонами угоди про врегулювання, що стосуються питань, що виникають у спорі між сторонами;

- прийняття посередником рішення, якщо подальші зусилля на посередництві навряд чи призведуть до вирішення спору; або

- підписання сторонами у будь-який час після першого обговорення сторін із посередником рішення, про неможливість вирішити спір за допомогою посередництва.

Також враховуючи досвід іноземних країн, для забезпечення ефективності медіації, слід на законодавчому рівні визначити форми медіації: позасудова (як медіаційне застереження у договорі чи медіаційна угода після виникнення спору),

досудова (до розгляду справи по суті), судова (на будь-якому етапі судового розгляду справи, включаючи виконання рішення суду).

Медіація є ефективним способом вирішення спорів, у тому числі й щодо ПІВ, оскільки, на мою думку, може застосовуватися для врегулювання спорів щодо будь-якого об'єкта ПІВ. Проте, під час застосування даного способу захисту в Україні, можуть існувати певні ризики. Щодо ризиків медіації в Україні, то на мою думку, ними є: цінова політика послуг медіації, недобросовісність сторін та непрофесійність медіатора.

Програми судової медіації, які діяли в Україні за підтримки іноземних партнерів, передбачали, що послуги медіації надаються на безоплатній основі. На мою думку, це й було однією з причин незацікавленості суддів до даного способу захисту. Проте, якщо встановлювати ціну, то виходячи з принципів розумності, доцільності та справедливості.

Тому, що стосується оплати послуг медіації, на мою думку, слід перейняти досвід саме Центру ВОІВ, оскільки даною організацією розроблений ефективний та якісний підхід до визначення розміру оплати послуг медіації. Зокрема, Центром ВОІВ однозначно визначено розмір адміністративного внеску та гонорару посередника саме з урахуванням розміру спору та визначенням способу оплати (одноразовий платіж, погодинна оплата). Крім того, слід звернути увагу й на те, що цінова політика Центру ВОІВ перебуває у відкритому доступі на офіційному веб-сайті організації.

Ризик недобросовісності сторін полягає в наступному. Особа використовуватиме медіацію для затягування розгляду справи та (або) знищення доказів вчиненого нею порушення. Даний ризик можна попередити шляхом обов'язкового підписання письмової угоди про посередництво, де чітко вказати предмет та підстави спору кожної із сторін (наприклад, у разі порушення в мережі Інтернет сторона робить посилання на відповідний веб-сайт, виконує інші умови належності доказів). Дана угода буде виходити за межі конфіденційності медіації та може бути подана як доказ до суду без згоди опонента.

Отже, ефективність медіації як спосіб захисту прав ІВ в Україні, забезпечується при дотриманні умови добросовісності і сумлінності сторін, їх бажання зберегти партнерство та примножити свій капітал.

Знання та навички посередника, зокрема у спорах щодо ПІВ відіграють важливе значення, оскільки розуміння медіатором всіх особливостей відповідного об'єкта ПІВ та вміння аргументувати сторонам необхідність та ефективність врегулювання спору саме шляхом застосування процедури посередництва, є основою для вирішення спору, особливо на перших етапах, коли сторони не впевнені у даному способі захисту.

Як CPR, так і Центр ВОІВ дотримуються політики відкритості та доступності джерел щодо посередництва, крім того Центр ВОІВ надає можливість відвідувати семінари для посередників та організовує конференції щодо ПІВ. Відповідно, посередники нашої держави можуть покращити свій рівень знань та навичок, застосувати міжнародний досвід на території України, чим покращити та пришвидшити запровадження медіації у країні.

ВИСНОВКИ

Право інтелектуальної власності набуває все більшого значення для забезпечення економічного розвитку країни як шляхом залучення іноземних інвестицій, так і завдяки розвитку та підтримки національного інтелектуального капіталу. Саме тому важливу роль відіграє механізм захисту прав ІВ. Як свідчить зарубіжний досвід, спори щодо прав ІВ можуть захищатися як в судовому порядку, так і за допомогою альтернативних способів захисту, зокрема медіації, високу ефективність якої доведено на національних та міжнародному рівнях.

Проведені дослідження запровадження інституту медіації у певних державах відповідної правової системи свідчать, що становлення інституту медіації визначається національними особливостями держави та приналежністю держави до певної правової системи. Незважаючи на особливості кожної правової системи, є очевидним, що медіація це ефективний альтернативний спосіб вирішення спорів.

Найперше запровадження медіації у її сучасному розумінні відбулося в США, Великобританії та Австралії. Причиною розвитку медіації стали недоліки судової діяльності під час розгляду справ, що призвело до неефективності вирішення спорів. Країни романо-германської правової системи запроваджують медіацію шляхом врахування досвіду країн англо-американської правової системи. На сьогодні, суди надають перевагу саме медіації як способу вирішення спору. Тому, у країнах англо-саксонської та романо-германської правових систем вирішення спору шляхом медіації є не лише правом, а й у визначених випадках обов'язком сторін. Діяльність державних органів спрямована на забезпечення розвитку та поширення медіації як альтернативного та ефективного засобу вирішення спорів.

Запровадження медіації у країнах релігійної та традиційної правових систем відбувалося разом з розвитком країн, оскільки громадські структури, які здійснювали різні форми посередництва для врегулювання цивільних правовідносин існували ще з давніх часів. Запровадження та надання послуг медіації у країнах традиційної та релігійної правових систем здійснюється

відповідно до релігійних норм та норм-звичаїв, тобто запровадження медіації зумовлене особливостями правових систем, до яких належать країни. На сьогоднішній день вирішення спору шляхом медіації у країнах релігійної та традиційної правових систем є основним засобом врегулювання спору, а суд сприймається як альтернатива.

Враховуючи, що у країнах традиційної та релігійної правових систем медіація розвивалася разом з країною, а суд не є основним засобом вирішення спору, можна зробити висновок, що найперше посередництво виникло та почало розвиватися у країнах релігійної та традиційної правових систем.

Запровадження медіації у країнах змішаної правової системи має ознаки становлення інституту медіації у країнах англо-американської та романо-германської правових систем.

Запровадження медіації в постсоціалістичних країнах розпочався лише з 2000 років. Запровадження медіації здійснюється з урахуванням міжнародного досвіду, а також національних особливостей кожної з постсоціалістичних країн, у зв'язку з чим медіація може здійснюватися як на підставі угоди, тобто добровільно, так і на підставі постанови суду, тобто у примусовому порядку.

Ефективність медіації у вирішенні спорів, зокрема й у спорах щодо прав ІВ на міжнародному рівні доводить діяльність Міжнародного інституту по запобіганню і вирішенню конфліктів та Центру ВОІВ з арбітражу та посередництва. Тому під час запровадження процедури посередництва в Україні, слід використовувати напрацювання саме цих організацій.

На сьогоднішній день в Україні лише відбувається становлення інституту медіації. В країні діють громадські організації, які надають послуги посередництва, готують медіаторів та здійснюють діяльність щодо поширення інформації про медіацію в суспільстві та становлення інституту медіації в державі.

Спроби запровадження медіації в українських судах здійснювалися за підтримки іноземних партнерів з 90-х років, проте успіху не мали.

В Україні громадські організації та законотворчі органи не виділяють спори щодо прав ІВ в окрему групу для їх врегулювання за допомогою посередництва. Хоча як показує міжнародний досвід, медіація є ефективним способом врегулювання спорів щодо прав ІВ, оскільки саме під час медіації враховуються особливості об'єктів ПІВ, тому обов'язковою умовою є належна кваліфікація медіатора у сфері ІВ та здобуті ним знання та навички посередника.

Національне законодавство ІВ має прогалини та колізії щодо регулювання відносин даного типу, тому й судовий захист не завжди може дати бажаний результат по захисту прав ІВ, на відміну від медіації, де сторони діють за власними інтересами, враховуючи позицію опонента, у межах правового поля, проте відходячи від букви закону.

Також важливою умовою є спеціалізовані знання та навички посередника, оскільки на мою думку, спір щодо будь-якого об'єкта ПІВ можна врегулювати шляхом медіації, головне, розуміння посередника на особливостях відповідного об'єкта ПІВ та його здатність скеровувати сторін на врахування та розуміння позиції опонента.

Як показує зарубіжний досвід, регулювання медіації може відбуватися як єдиним законодавчим актом, який уточнюється у процесуальних нормах, так і окремо розробленими правилами.

Щодо нормативного регулювання процедури медіації в Україні, слід зазначити наступне.

В Україні відсутній спеціалізований закон, єдиний кодекс етики медіаторів та Правила проведення медіації. Єдина процедура посередництва, що врегулювана процесуальним законодавством – це врегулювання спору за участю судді, що для нашого суспільства є новим механізмом захисту прав та інтересів, а також позитивним зрушенням у запровадженні інституту медіації до нашої правової системи.

На мою думку, для запровадження та застосування інституту медіації в Україні, слід насамперед забезпечити єдність та узгодженість правових актів, а

саме: відповідного Закону «Про медіацію» (у разі його прийняття), Кодексу етики медіатора, Правил проведення медіації та процесуальних норм.

Медіація може існувати й без прийняття спеціалізованого закону, достатньо лише Кодексу етики медіатора. Але дане твердження є вірним лише в тому випадку, якщо сторони спору діють добросовісно та сумлінно, мають на меті зберегти ділові відносини та ділову репутацію, примножувати свій капітал.

В Україні процедура медіації без правового регулювання неможлива. Допустимі випадки, коли особа має низький рівень правової культури та правосвідомості, і тому замість врегулювання спору мирним та альтернативним шляхом, затуляє розгляд справи з метою уникнення відповідальності. Тому слід подбати про належні докази порушення ППВ ще перед початком процедури медіації, у разі необхідності звернення за захистом ППВ до суду. Проте, беззаперечним є й той факт, що виконання рішень суду в Україні перебуває на низькому рівні.

Прийняття Закону «Про медіацію» створить правову основу для застосування медіації в Україні, підвищить рівень довіри осіб до даного способу захисту. Запровадження інституту медіації має відбуватися з урахуванням національних особливостей. Зокрема, враховуючи рівень виконання судових рішень очевидно, що в Україні врегулювання спору шляхом посередництва на підставі ухвали суду, тобто у примусовому порядку, - не матиме ефективності. Тому рішення про врегулювання спору шляхом посередництва має прийматися сторонами добровільно, а суд має виносити ухвалу про врегулювання спору шляхом посередництва лише за взаємною згодою сторін на будь-якому етапі розгляду справи.

Відсутність єдиної правової основи для процедури медіації негативно впливає на захист прав, у тому числі й прав ІВ. Судовий процес є неефективним механізмом захисту порушених прав, альтернативні способи захисту слабо розвинені, що призводить до недовіри з боку громадськості, вітчизняних та зарубіжних інвесторів, неефективності механізму захисту інтелектуальної власності в цілому.

Позитивне значення медіації існує не лише для сторін, а й для судової системи також, оскільки може розвантажити роботу суддів, що дозволить зосередити їх увагу на складніших справах, які неможливо врегулювати за допомогою посередництва.

Медіація це конфіденційний процес вирішення спору шляхом залучення нейтральної сторони, яка сприяє вирішенню спірних питань, що передбачає самостійність сторін у прийнятті рішення, яке задовольнить усіх сторін спору.

Медіацію можна використовувати на будь-якому етапі вирішення спору щодо прав ІВ. Таким чином, посередництво може бути обране як перший крок на шляху до вирішення спору після того, як будь-які переговори, проведені лише сторонами, не допомогли вирішити спір. Посередництво також може бути використане в будь-який час під час судового розгляду або арбітражу, якщо сторони хочуть перервати судову чи арбітражну процедуру для вивчення можливості врегулювання спору самостійно.

Також поширене використання медіації, яке більш схоже на запобігання спору щодо прав ІВ, ніж його вирішення. Сторони можуть звернутися за допомогою до посередника в ході переговорів щодо укладення угоди, в якій переговори дійшли до глухого кута, якщо сторони вважають, що це потрібно для захисту їх економічних інтересів під час укладання угоди (наприклад, переговори щодо ставки роялті подати заявку на оновлення ліцензії).

Враховуючи переваги медіації та обраний Україною напрямок євроінтеграції, а також її співпрацю з ВОІВ, у перспективі, інститут медіації як ефективний спосіб вирішення спорів, у тому числі й у сфері ІВ буде запроваджений до правової системи нашої держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 10.11.2016)
2. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 30.11.2015 № 984_011 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 03.09.2017)
3. Директива ЄС 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах від 21.05.2008 № 994_a95 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_a95 (дата звернення: 05.07.2017)
4. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14.07.1967 № 995_169 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_169 (дата звернення: 07.02.2017)
5. Цивільний кодекс України Закон від 15.12.2017 № 435-15 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 16.12.2017)
6. Закон України «Про авторське право і суміжні права» Закон від 26.04.2017 № 3792-12 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 30.05.2017)
7. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» Закон від 05.12.2012 № 3687-12 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3687-12> (дата звернення: 25.02.2017)

8. Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» Закон від 05.12.2012 № 3688-12 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3688-12> (дата звернення: 17.05.2017)

9. Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» Закон від 05.12.2012 № 752-14 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/752-14> (дата звернення: 12.04.2017)

10. Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» Закон від 05.12.2012 № 621/97-вр // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/621/97-вр> (дата звернення: 20.06.2017)

11. Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства та інших законодавчих актів» від 23.10.2017 № 2147-19 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/214719/page?text=%E2%F0%E5%E3%F3%EB%FE%E2%E0%ED%ED%FF+%F1%EF%EE%F0%F3+%E7%E0+%F3%F7%E0%F1%F2%FE> (дата звернення: 16.12.2017)

12. Закон України «Про надання безоплатної правової допомоги» Закон від 02.06.2011 №3460-17 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата звернення: 29.06.2017)

13. Закон України «Про телекомунікації» Закон від 04.06.2017 № 1280-15 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1280-15> (дата звернення: 11.11.2017)

14. Указ Президента України «Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» від 10.05.2006 № 361/2006 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/361/2006> (дата звернення: 07.06.2017)

15. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку підключення до глобальних мереж передачі даних” від 12.04.2002 № 522-2002-п //

База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/522-2002-п> (дата звернення: 11.11.2017)

16. Наказ Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації в Україні «Про затвердження Положення про надання безоплатної первинної правової допомоги в Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації в Україні» від 04.05.2016 № z0753-16 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0753-16> (дата звернення: 16.12.2017)

17. Програма співробітництва між Державною службою інтелектуальної власності (ДСІВ) та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ) на 2014-2016 року від 30.09.2014 № 999-006 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/999_006 (дата звернення: 16.12.2017)

18. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. / Відомості Верховної Ради України. 2004. №29. ст.367

19. Пояснювальна записка до Закону «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства та інших законодавчих актів» від 23.10.2017 № 2147-19 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415 (дата звернення: 16.12.2017)

20. Проект Закону України «Про медіацію» від 17.12.2015 №3665 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463 (дата звернення: 16.12.2017)

21. ЮНСІТРАЛ Типовий закон про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру і Керівництво по прийняттю і застосуванню 2002 рік URL: https://www.uncitral.org/pdf/russian/texts/arbitration/ml-conc/03-90955_Ebook.pdf (дата звернення: 23.11.2017)

22. Бедрій М.М. Деякі міркування щодо звичаєвого права Пакистану. URL:http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=973%3A240215-11&catid=115%3A1-0315&Itemid=150&lang=en (дата звернення: 15.12.2017)
23. Белінська О.В. Медіація – альтернативне вирішення спорів URL: http://www.vru.gov.ua/Docs/visnik05_12.pdf (дата звернення: 07.04.2017)
24. Бирюков П.Н. Об институте медиации в Германии URL: <http://lexandbusiness.ru/view-article.php?id=5832> (дата звернення: 22.10.2016)
25. Біцай А.В. Моделі медіації у світі та перспективи для України. URL:www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2013/6_2013/19.pdf (дата звернення: 14.05.2017)
26. Бошицький Ю.Л., Білоусов В.М., Ващинець І.В., Жарінова А.Г., Калиниченко П.А., Косенко В.І., Паладій М.В., Потехіна В.І. Мала енциклопедія права інтелектуальної власності. – К., 2009. с.260
27. Василенко І. Перспективи застосування медіації у захисті прав інтелектуальної власності URL: <https://www.unian.ua/human-rights/403458-perspektivi-zastosuvannya-mediatsiji-u-zahisti-prav-intelektualnoji-vlasnosti.html> (дата звернення: 05.12.2017)
28. ВОІВ // Постійне представництво України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві URL: <http://geneva.mfa.gov.ua/ua/ukraine-io/wipo> (дата звернення: 20.11.2017)
29. Вирішення спорів щодо доменних імен ВОІВ URL: <http://www.wipo.int/amc/en/domains/> (дата звернення: 15.11.2017)
30. Гола Л. В. Медіація як метод досудового врегулювання господарських спорів. URL: http://www.rusnauka.com/10_NPE_2010/Pravo/63120.doc.html (дата звернення: 22.02.2017)
31. Господарський процесуальний кодекс Республіки Білорусь URL: <http://kodeksy.by/hpk> (дата звернення: 26.03.2017)

32. Громадська організація «Національна асоціація медіаторів України (НАМУ)» URL: http://namu.com.ua/?page_id=14 (дата звернення: 23.10.2017)
33. Даньшин А.В. Институт Медиации в традиционном Китае (X-XIX ВВ.) URL: http://scjournal.ru/articles/issn_1997-292X_2014_12-2_10.pdf (дата звернення: 12.12.2016)
34. Даньшин А. В. Единый государственный экзамен в системе отбора на государственную гражданскую службу в традиционном Китае// Право и образование. 2012. № 10. с. 113-125.
35. Етичний кодекс медіатора Українського Центру Порозуміння URL: http://uccg.org.ua/bulletin/Articles/01-02/07-Storinka_mediatora/010701.pdf (дата звернення: 19.11.2017)
36. Європейський кодекс поведіння для медіаторів від 02 червня 2004 року URL:<http://bgarf.ru/science/baltic-center-of-mediation-and-conflictology/normativno-pravovye-dokumenty/evro-kodeks.pdf> (дата звернення: 01.10.2017)
37. Законодательный Вестник 2005 № 157 поз. 1316 URL:<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20051571316> (дата звернення: 06.02.2017)
38. Закон Китайской Народной Республики о посредничестве URL: http://mediators.ru/rus/about_mediation/foreign_law/china/text4 (дата звернення: 12.11.2016)
39. Закон Республіки Білорусь від 12 липня 2013 №58-3 Про медіацію URL:<http://jurconsult.net.ua/zakony-stran-sng/41386-Zakon-Respubliki-Belarus-ot-12-iyulya-2013-goda-58-Z-Omediacii.html> (дата звернення: 26.02.2017)
40. Запара С.І., Виглазова М.В., Коломієць І.С. Становлення інституту медіації в Україні URL: <http://repo.sau.sumy.ua/bitstream/123456789/4172/1/Запара%20С.%20І.%20Становлення%20інституту.pdf> (дата звернення: 16.10.2017)

41. Землянська В. Аналіз практики судових та правоохоронних органів з впровадження процедури медіації в Англії, Бельгії та Німеччини // Щоквартальний бюлетень. «Відновне правосуддя в Україні». 2007. № 1. С. 76-81.
42. Іванюк О.В., Литвинчук І.Л. Інтелектуальна власність: навч. посібник. Ж., 2014. с.163
43. Інтелектуальна власність // Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Інтелектуальна_власність (дата звернення: 12.03.2017)
44. Калюжний В.В., Словник термінів та визначень з інтелектуальної власності: навчальний посібник.- Луганськ, 2013. с.173
45. Капіца Ю.М., Ступак С.К., Воробйов В.П. та ін. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України. К., 2006. Р.1104
46. Кимберли К., Ковач. Фундаментальные основы альтернативного разрешения споров // Материалы 3-й ежегодной конференции по внесудебному разрешению коммерческих споров [перевод Украинского центра согласия]. URL: http://www.commonground.org.ua/ADR_Kovach.html (дата звернення: 10.10.2016)
47. Кисельова Т. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах. URL: https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fukrmediation.com.ua%2Ffiles%2FPravo_Ukrainy_11-12_2011_page_225-245.pdf&name=Pravo_Ukrainy_11-12_2011_page_225-245.pdf&lang=uk&c=58dbb8c7d363 (дата звернення: 13.06.2017)
48. Кисельова Т. Роль міжнародних донорів та місцевих НУО в розвитку медіації в Україні. URL: <http://ukrmediation.com.ua/files/Kiselova.2014.pdf> (дата звернення: 03.09.2017)
49. Кисельова Т., Організації медіаторів в Україні: Короткий путівник 2017, URL: <http://ssrn.com/abstract=3012496> (дата звернення: 23.10.2017)
50. Кодекс етики медіатора НАМУ URL: <http://namu.com.ua/ua/info/mediators/ethical-code/> (дата звернення: 19.11.2017)

51. Кодекс етика медіатора Українського Центру медіації URL: <http://ukrmediation.com.ua/ua/pro-tsentr/kodeks-etyky-mediatora/2-kodeks-etyky-mediatora> (дата звернення: 19.11.2017)
52. Комаров В.В. Практика застосування медіації URL: <http://uristinfo.net/grazhdanskij-protsess/259-kurs-tsivilnogo-protsesu-vv-komarov/8396-tsivilne-sudochinstvo-ta-mediatsija.html?start=3> (дата звернення: 05.11.2016)
53. Конференція про посередництво ВОІВ URL: <http://www.wipo.int/amc/en/events/conferences/1996/participants.html> (дата звернення: 23.11.2017)
54. Кохан Г. Чи потрібна медіація в Україні URL: <http://yurradnik.com.ua/stati/d1-87-d0-b8-d0-bf-d0-be-d1-82-d1-80-d1-96-d0-b1-d0-bd-d0-b0-d0-bc-d0-b5-d0-b4-d1-96-d0-b0-d1-86-d1-96-d1-8f-d1-83-d0-ba-d1-80-d0-b0-d1-97-d0-bd-d1-96/> (дата звернення: 01.11.2016)
55. Крупельницький В. Медіація як засіб вирішення конфлікту URL: <http://blog.liga.net/user/vkrupelnytskyj/article/7962.aspx> (дата звернення: 15.09.2017)
56. Кузьміна М. Юридический конфликт: теория и практика разрешения. М., 2008. с. 251
57. Лазаренко М.М. Імплементация медіації в правову систему: міжнародний досвід та перспективи інституціоналізації в Україні // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 124 (частина II). 2015
58. Мазуров П.С. Медиация в Австралии URL: <http://www.nauteh-journal.ru/index.php/ru/---ep14-01/1090-a> (дата звернення: 17.06.2017)
59. Матвійчук О., Завидовська-Марчук О., Овсієнко А., Турак О., Токарська І., Плахтій І., Річард Р. Медіація в судах: Міф чи реальність? URL: <http://legalaids.in.ua/upload/files/3a44250831253ade03a28cb816844196.pdf> (дата звернення: 02.10.2017)
60. Майерс Д. Международный обзор программ восстановительного правосудия. К., 2004. с.101
61. Медіаційні основи Республіки URL: <http://www.studfiles.ru/preview/5197687/page:3/> (дата звернення: 15.06.2017)

62. Медіація у світі: Норвегія URL: <http://fedim.ru/mediatsiya-v-mire/evropa/norvegiya/> (дата звернення: 10.10.2017)
63. Міжнародний інститут по запобіганню і вирішенню конфліктів URL: <https://www.cpradr.org> (дата звернення: 05.12.2017)
64. Міністерство юстиції Республіки Польща. URL: <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje> (дата звернення: 18.02.2017)
65. Мішина Ж.В. Медіація як альтернативна форма вирішення спорів // Електронна бібліотека юридичної літератури. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/26353/%C6> (дата звернення: 05.12.2016)
66. Орлюк О.П., Андрощук Г.О., Бутнік-Сіверський О.Б. та ін. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч. закладів. — К., 2007. с. 696
67. Основні етапи посередництва ВОІВ URL: <http://www.wipo.int/amc/en/mediation/guide/index.html#how> (дата звернення: 15.11.2017)
68. Платежі та збори ВОІВ URL: <http://www.wipo.int/amc/en/mediation/fees/index.html> (дата звернення: 20.11.2017)
69. Поліщук М.Я. Становлення медіації як альтернативного способу вирішення спорів: досвід Польщі // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2013. №23. с. 255-258.
70. Польський центр медіації. URL: http://mediator.org.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=92&Itemid=97 (дата звернення: 15.03.2017)
71. Послуги громадської організації НАМУ URL: <http://namu.com.ua/ua/info/namu/services/> (дата звернення: 23.10.2017)
72. Послуги, що надаються Міжнародним інститутом по запобіганню і вирішенню конфліктів URL: <https://www.cpradr.org/about> (дата звернення: 01.12.2017)

73. Правова охорона доменних імен // Начальні матеріали онлайн. URL: http://pidruchniki.com/1499031247148/pravo/pravova_ohorona_domennih_imen (дата звернення: 11.11.2017)
74. Правила посередництва ВОІВ URL: <http://www.wipo.int/amc/en/mediation/rules/> (дата звернення: 15.11.2017)
75. Програма посередницьких платіжних програм Міжнародного інституту по запобіганню і вирішенню конфліктів URL: <https://www.cpradr.org/dispute-resolution-services/pricing-fees/flat-fee-mediation-program> (дата звернення: 01.12.2017)
76. Процедура медіації Міжнародного інституту по запобіганню і вирішенню конфліктів URL: <https://www.cpradr.org/resource-center/rules/mediation/cpr-meditation-procedure> (дата звернення: 01.12.2017)
77. Принципи для організацій, які забезпечують проведення медіації URL: Principles for ADR Provider Organizations <http://www.cpradr.org/RulesCaseServices/CPRRules/PrinciplesforADRProviderOrganizations.aspx> (дата звернення: 01.12.2017)
78. Приклади справ про посередництво ВОІВ URL: <http://www.wipo.int/amc/en/mediation/case-example.html> (дата звернення: 27.11.2017)
79. Притика Ю.Д., Голопапа Д.І. Запровадження інституту медіації в Україні: передумови й перспективи правового регулювання URL: http://lj.kherson.ua/2016/pravo01/part_2/5.pdf (дата звернення: 10.09.2017)
80. Притика Ю. Д. Теоретичні проблеми захисту прав учасників цивільних правовідносин в третейському суді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : спец. 12.00.03 "Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право". Київ, 2006. с. 29
81. Притика Ю.Д. Посередництво як нова форма вирішення приватноправових спорів // Вісник господарського судочинства. 2005. №1. с.231-237
82. Резюме ВОІВ URL: <http://www.wipo.int/amc/en/center/caseload.html> (дата звернення: 27.11.2017)

83. Рекомендовані договірні пункти BOIB та угод про надання послуг посередництва URL: <http://www.wipo.int/amc/en/clauses/> (дата звернення: 23.11.2017)
84. Рєзнікова В. Медіація (посередництво) як спосіб вирішення господарських спорів. URL: http://papers.univ.kiev.ua/1/jurydychni_nauky/articles/reznikova-v-mediation-intermediation-as-a-method-of-solving-economic-disputes_19538.pdf (дата звернення: 22.02.2017)
85. Роль BOIB URL: <http://www.wipo.int/amc/en/center/role.html> (дата звернення: 27.11.2017)
86. Семінари та курси BOIB URL: <http://www.wipo.int/amc/en/events/> (дата звернення: 27.11.2017)
87. Скакун О.Ф.. Теорія права і держави : Підручник. – 2-ге видання. К., 2010. с. 520
88. Троцюк Н.В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності // Юридичний вісник 4 (41) 2016. URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2016/statji_n4_41_2016/21.pdf (дата звернення: 03.12.2017)
89. Ульянова Г. О.. Актуальні питання запровадження медіації у сфері права інтелектуальної власності // Південноукраїнський правничий часопис. 2010. № 3. с. 66-68.
90. Український Центр Медіації URL: <http://ukrmediation.com.ua/ua/pro-tsentr/misiia-i-zadachi-tsentru> (дата звернення: 23.10.2017)
91. Український Центр Порозуміння URL: <http://uccg.org.ua> (дата звернення: 23.10.2017)
92. Федеральный закон "Об альтернативной процедуре урегулирования споров с участием посредника (процедуре медиации)" от 27.07.2010 URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_103038/ (дата звернення: 14.08.2017)
93. Центр BOIB з арбітражу та посередництва URL: <http://www.wipo.int/amc/ru/> (дата звернення: 15.11.2017)

94. Центр ВОІВ з арбітражу та посередництва URL: <http://www.wipo.int/amc/en/center/background.html> (дата звернення: 15.11.2017)
95. Центр медіації при Львівській торгово-промисловій палаті URL: <http://lcci.com.ua/centr-mediaciji-pry-ltpp-spryyaye-vykladannyyu-mediaciji-u-vnz/> (дата звернення: 23.10.2017)
96. Центр медіації при ЛТПП сприяє викладенню медіації у ВНЗ URL: <http://lcci.com.ua/centr-mediaciji-pry-ltpp-spryyaye-vykladannyyu-mediaciji-u-vnz/> (дата звернення: 06.08.2017)
97. Цивільний процесуальний кодекс Республіки Білорусь URL: <http://kodeksy.by/grazhdanskiy-processualnyy-kodeks> (дата звернення: 26.06.2017)
98. Ціни та збори Міжнародного інституту по запобіганню і вирішенню конфліктів URL: <https://www.cpradr.org/dispute-resolution-services/pricing-fees> (дата звернення: 01.12.2017)
99. Чому варто стати членом Міжнародного інституту по запобіганню і вирішенню конфліктів URL: <https://www.cpradr.org/membership> (дата звернення: 05.12.2017)
100. Шамликашвили Ц.А. Внедрение медиации в России URL: <http://www.mediacia.com/publications/81.html> (дата звернення: 04.08.2017)
101. Що таке медіація? URL: <http://www.wipo.int/amc/en/mediation/what-mediation.html> (дата звернення: 27.11.2017)
102. Шпак Р. Процедура медіації в Ізраїлі URL: <http://mosmediator.narod.ru/index/0-1622> (дата звернення: 29.11.2016)
103. Ясиновський І.Г. Історичний аспект розвитку інституту медіації та сучасні тенденції його розвитку // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2014 №10-2 том 1